

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

2

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає
Українська Видавнича Спілка

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

No. 2 (371), February, 1979, Vol. XXXII.

Головний Редактор д-р Степан Галамай

Редакція і Адміністрація
200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1979-ий РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертьрічна передплата	Окреме число
Австралія	25 дол.	13 дол.	7 дол.	2,50 дол.
Австрія	400 шіл.	200 шіл.	100 шіл.	40 шіл.
Аргентина	10,000 пез.	5,000 пез.	3,000 пез.	1,000 пез.
Бельгія	1000 б.фр.	550 б.фр.	300 б.фр.	100 б.фр.
В. Британія	12 ф.	6 ф.	3 ф.	1 ф.
Канада	30 дол.	16 дол.	9 дол.	3 дол.
США	28 дол.	15 дол.	8 дол.	2,80 дол.
Німеччина	60 н.м.	30 н.м.	18 н.м.	6 н.м.
Франція	120 фр.	60 фр.	35 фр.	15 фр.
Швеція	120 кор.	60 кор.	35 кор.	15 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, як що це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 2 (371)

ЛЮТИЙ, 1979

Річник XXXII

Зміст II-ої книжки

Проблеми національного визволення

ЗВЕРНЕННЯ ПРОВоду з нагоди 50-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ ОУН	131
Микола Верес: У 50-ЛІТТЯ ОУН (вірш)	154
В. Микула: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І УКРАЇНА	155
Я. Гайвас: ПРО СОВЕТСЬКУ ІСТОРІОГРАФІЮ, КЛАСОВУ СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ВЕЛИКОГО «ГУМАНІСТА» ЛЕНІНА	166
Б. Лівчак: ДРУГЕ «ВИЗВОЛЕННЯ»	175

Суспільно-політичні питання

О. Коваль: ПРОБЛЕМА ВКЛЮЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ	184
ОФІЦІОЗ ВАКЛ ПРО УКРАЇНУ І АВН	197
Володимир Янів: УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ПРЕСА (Продовження, 2)	199
Анатолій Радигін: ПАСЕМОСЯ ТЕЛЯТА (Закінчення, 2)	211

У тисячоліття трищення України-Руси

Отець д-р Ігор Мокчак: УКРАЇНСЬКА ІЄРАРХІЯ ТА ЇЇ РОЛЯ В МОДЕРНОМУ ЗМАГАННІ ЗА ПАТРІАРХАТ УКЦ	219
--	-----

Матеріали й документи з повоєнної України

Оксана Мешко: МІЖ СМЕРТЮ І ЖИТТЯМ (Продовження, 2)	231
Ірина Стасів-Калинець: ТИ, НОЧЕ, НЕ ОСІННЯ... (вірш)	246

*

ПРИВІТ ГОЛОВИ ПРОВоду ОУН КОНГРЕСОВІ СУМ-у	247
І. Дмитрів: УКРАЇНСЬКІ СВІТОВІ З'ЇЗДИ І КОНГРЕСИ	249
ВІТАЄМО НАШОГО ЮВІЛЯТА	252

Посмертні згадки

СЛОВО ГОЛОВИ ПРОВоду ОУН НА ПОХОРОНІ сл. п. проф. В. ВАСИЛЕНКА	253
Високопреосв. Архiepиcкoп Йocиф М. ШМОНДЮК	254
СЛ. П. МАЙОР ПЕТРО МИКОЛЕНКО («БАЙДА»)	255
СЛ. П. МИКОЛА КЛИМЕНКО-ВЕРЕС	256

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»
ЛОНДОН

Учасники I Конгресу ОУН — 28. 1. — 2. 2. 1929 р.

У 1-му ряді зліва сидять: д-р Юліян Вассиян (заступник голови Президії, голова Ідеологічної Комісії), 2. інж. Дмитро Андрієвський, 3. ген. Микола Капустянський (заступник голови Президії), 4. полк. Євген Коновалець (голова Військової Комісії, обраний головою ПУН), 5. інж. Микола Сціборський (голова Президії), 6. доц. Яків Моралевич (голова Соціально-економічної Комісії), 7. інж. Володимир Мартинець (головний секретар Президії), 8. проф. Микола Вікул.

У 2-му ряді зліва стоять: 9. інж. І. Малько, 10. інж. Осип Бойдуник (голова ГУМН), 11. Максим Загривний, 12. сотн. Євген Зиблікевич, 13. Петро Кожевників, 14. д-р Дмитро Демчук (голова Політичної Комісії), 15. інж. Леонід Костарів (голова Організаційної Комісії), 16. д-р Олесь Бабій (голова Культурно-освітньої Комісії), 17. сотн. Ріко Ярій, 18. М. Антоненко, 19. Зенон Пеленський.

У 3-му ряді зліва стоять: 20. інж. Юрко Руденко (секретар Президії), 21. Ярослав Барановський, 22. Степан Охримович, 23. Степан Ленкавський, 24. Андрій Федина, 25. інж. Ярослав Герасимович (секретар Президії), 26. Т. Пасічник-Тарнавський, 27. Олександр Згорлякевич.

На фотографії бракують: В. Арсенич (секретар Президії), Василь Виноградник і Макар Кушнір-Богущ.

ЗВЕРНЕННЯ ПРОВОДУ З НАГОДИ 50-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ ОУН

(Підсумки й перспективи)

«Для українського народу ідеї українського революційного руху, ідеї революційної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, стали єдиними правдами — вірою, освяченою життям і кров'ю найкращих її борців» (з Постанов Конференції Проводу ОУН на Українських Землях в червні 1946 року).

П'ятдесят років тому, в дні від 28-го січня до 2-го лютого 1929 року відбувся Перший Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). На кінець історії України вийшла тоді нова революційна сила, в основу якої українські революціонери-самостійники поклали ідеологію українського націоналізму. Вирішальну роль в тому відіграв полк. *Євген Коновалець*, Комendant Української Військової Організації (УВО) і ославлений Командир Корпусу Січових Стрільців.

Молоді націоналісти на Західніх Українських Землях в невеличкій мірі спричинилися до оформлення тієї сили: *Степан Охримович, Іван Габрусевич, Степан Ленкавський* та інші тодішні активісти й теоретики націоналістичного руху мобілізували українську молоддь, а зокрема студентство, новою ідеєю оновлення нації. Націоналісти Наддніпрянщини, що знайшлися на еміграції й організувалися в націоналістичні гурти, дали також повну підтримку полку. *Євгенові Коновальцеві*, який був обраний на I-му Великому Зборі Головою Проводу й очолив нову організовану силу українського націоналізму — Організацію Українських Націоналістів. Ідеологічним пробойовиком і теоретиком-мислителем цього нового Руху був вже від років д-р *Дмитро Донцов*, який мав вирішальний вплив в ідейному сенсі на молоде покоління Західньоукраїнських Земель, на всю Україну й українську еміграцію.

Революційні ідейно-політичні позиції і змаг за переважання нації

Після програної визвольної війни 1917-1918 років, причиною чого була відсутність у провідній верстві України чіткої національної ідеології, котра неутралізувала б і поборювала вплив ворожих інтернаціоналістичних доктрин, що їх Москва поставила на службу своїм імперіалістичним національним цілям, було необхідним поставити в основу дальшої визвольної боротьби власну національно-визвольну й національно-державницьку ідеологію і програму та відмежуватись від утопічного всесвітництва, інтернаціонального соціалізму всякого забарвлення, фальшивого гуманітаризму, пацифізму й антимілітаризму.

Величезну історичну заслугу для української нації в цьому аспекті має Дмитро Донцов, який створив нову епоху в розвитку української національно-державницької думки.

В тих часах велика частина української інтелігенції призабула найважливіше в житті нації: культ *влади* нації на її власній землі, культ *зброї*, без якої немає *влади*, культ *нетерпимости* до ворога, без якої немає перемоги. Вони проповідували гасла «за землю і волю», а не за владу, без якої немає ні землі, ані волі. Вони проповідували мир і братолюб'є супроти ворога, замість війни й заліза на ворога! Вони розганяли армію тоді, коли самі небеса взивали нас до зброї проти большевицького й інших російських, чи польських наїзників! Вони вірили ворогам і їх фальшивим ідеям, що їх вони несли нам на загибель, а націоналіста Миколу Міхновського, пробойовика здорового й необхідного українського мілітаризму, гнали геть! Вони боялися здорового всенароднього відруху — Військових З'їздів, що несли порятунок нації. В добі страшний і жорстокий, котру започаткували большевики, які вогнем і мечем ішли на нас, наш тодішній соціалістичний провід з Винниченком на чолі мріяв про «соціалістичне Ельдорадо», про «новий соціалістичний світ гуманности і рівности», під час коли наші вороги — москалі, поляки й інші, *кували зброю і здійснювали загартбництво наших земель*.

Ми прогайнували велику історичну нагоду, бо не мали великої, всеохоплюючої *української* ідеї й ідеології з героїчним подихом княжо-королівської і козацько-гетьманської епох, коли кували українську зброю і били та гнали наїзників і ворогів геть з української землі. Навколо нас горіла революція, але культу *української* національно-визвольної революції наш соціалістичний, всесвітнянський провід не виплекав. Він бачив Україну крізь призму чужої «гуманної», «нової» Росії. А коли отямився, то вже було пізно. Симон Петлюра прийшов також запізно. На українській землі запанували російський большевизм, соціалізм, комунізм, котрі в крові втопили десятки мільйонів українців.

В часах всенароднього смутку, спричиненого упадком нашої Держави, полк. Євген Коновалець, як великий державник-націоналіст і командир найкращої військової частини армії Української Народньої Республіки, що один із небагатьох розумів вагу збройної сили, ініціює створення Української Військової Організації (УВО) для продовжування збройної боротьби.

УВО розгортала свою збройну дію головню на ЗУЗ, де мобілізувала народ, піднімала його на дусі і створювала польському окупантові незвичайні ускладнення. На Осередніх і Східніх Українських Землях УВО, за вказівками полк. Євгена Коновальця, стосувала відповідні до місцевих умов відмінні методи підпільної, політичної і збройної дії.

Але скоро виявилось, що без *нової національної ідеології*, протиставної старим, збанкрутованим доктринам недавнього минулого, буде неможливо вести тривалу визвольну акцію й боротьбу. То-

дішній ідеологічний конгломерат не міг гарантувати нації перемоги. Нація потребувала перевиховання, усунення чужого ідейного балясту та припинення задурманювання її всесвітнянськими соціалістичними ідеями, що стояли на службі ворога. Нація потребувала розбудження в неї психо-волевого наставлення у боротьбі за здійснення її ідеалу — Української Самостійної Соборної Держави, виплекання в неї характеру княжих дружинників і козацьких воїнів. Для її відродження і відвоювання державности потрібна була не тільки нова ідея, що впливала б з наших древніх героїчних традицій та світлих епох нашої державности, але й моралі, моралі борця-войовника, борця-героя, волонтаристичного світосприймання і героїчної концепції життя, з його погордою смертю, зі ставленням загального добра нації-спільноти понад особистим-егоїстичним, духового первня понад матеріальним, національного понад інтернаціональним, воїна понад хуторянином з його «моя хата скраю». Цей бій за *душу* нації, за полонення її українськими державницькими ідеями, що виростили з її величного минулого, з її традиційної історичної духовости, бій за нову українську національно-спільнотну і патріотичну *людину*, поставив собі за мету український організований націоналізм під проводом ОУН.

В осередку всіх змагань і прагнень ОУН поставила ідею української нації, її виключний інтерес, ідею української держави, як найвищої форми буття нації і найвищої духово-органічної організації людської спільноти. Без держави, або без боротьби за неї — немає нації.

Від самого початку свого існування ОУН поволі ставала сумлінням нації, а її герої, своїми прикладами найвищого героїзму, самопожертви і жертвовности — маяками нації. ОУН різко виступила проти опортунізму супроти ворогів-окупантів України. Опортуністичні, угодовецькі групи ставали відпадками народу на шляху безкомпромісової і безстрашної боротьби ОУН проти усіх окупантів України. Слабкі духом відмежовувалися від ОУН, а навіть засуджували її, щоб не стати предметом переслідування ворога, а впарі з цим проповідували «легальні» методи національної діяльності в рамках законів окупантів.

ОУН завжди виходила з власнопідметної української рації, керувалася власними українськими законами, законами української нації. Все, що для добра української нації і її визволення чинила ОУН у революційній боротьбі супроти окупантів України, було законне й легальне з погляду українського права, природного права нації на її суверенне існування, Божого права. Революційні суди і трибунали ОУН були і є українськими судами з української рації, протиставні окупантським судам на українській землі. Україна знаходиться в стані війни з російським окупантом по сьогодні. Її, а зокрема ОУН як авангард визвольної війни, зобов'язують воєнні закони. Окупанти України, що їх владу над українським народом визнав т. зв. офіційний вільний світ, стосували й стосують супроти

українського народу свої терористичні методи — масовий організований голод, народовбивство, пацифікацію чи примусові вивози в концтабори. Найбільше безправ'я — це окупація і уярмлення чужих націй. Боротьба народу проти окупації й уярмлення — це наказ і закон Божий, бо кожна нація і кожна людина має право на волю і незалежність. Тому доконувані акти бойовиками революційно-визвольної організації проти речників окупації на українській землі, нищення ворожого майна чи карання зрадників і сексотів, не є ніякими терористичними актами революційної організації, але одною із нормальних метод визвольної війни. Терор стосує лише окупант супроти поневоленого народу, що є найвищим беззаконням, яке можна і треба поборювати різними засобами. ОУН ніколи не воювала проти жінок і дітей, проти невідповідальних за окупацію і гноблення, але завжди проти носіїв і речників, захисників і подвижників гноблення і визиску. Вже самий факт окупації є терором у засновку. ОУН ніколи не стосувала терору як такого. Всі її революційні акти й акції згідні з людськими, національними і Божими законами, що не виключають війни, тим більше визвольної, справедливої.

В середньовіччю Католицька церква допускала й виправдувала вбивство тирана. Сучасне німецьке правосуддя не лише виправдує організаторів і виконавців атентату на Гітлера, але найвищі державні достойники приймають участь у відмічванні смерті атентатників і віддають їм прилюдну честь. В обличчі права й справедливості не може існувати дві мірки. ОУН горда за своїх героїв — Мацейка, Лемика, Данилишина, Біласа й сотні їм подібних.

Це факт, що українські угодовці протиставилися і далі протиставляються революційній ОУН і її концепції визволення, але історія й тривалі досягнення ОУН впродовж її п'ятдесятлітнього існування доказали слушність позицій ОУН. Похідні Групи ОУН 1941 року, в яких приймало участь понад п'ять тисяч бійців ОУН, хоробрих молодих людей виправдали повністю нову систему виховання в боротьбі з її націоналістичним змістом, культом героїки життя, нових «лицарів абсурду», «донкіхотів», які разом з бійцями, що були безперервно на першому фронті в Україні, дали нам легенду 30-го червня 1941 року, як і раніше Карпатської України, а згодом легенду УПА і товчок до голосних на весь світ повстань в московських концтаборах. Своїми геройськими чинами, терпінням і смертю вони створили морально-етичне й ідейне підложжя під появу шести- і семидесятників. Свої тернові й лаврові вінки в рядах УПА і революційного підпілля, в боротьбі віч-на-віч із жорстоким і безпощадним окупантом у Кінгірі, Воркуті, Норильську, Колимі і в Мордовії вони поклали у стіп нації, що немов Фенікс з попелу ожила й стала нацією героїв і мучеників.

Несподівано для ворогів український велет двигнув плечима. Запахло духом революції, якої іскри вже не вдається погасити ніколи, нікому й нічим! І в тому величезна заслуга революційної

ОУН і її загиблих на полі слави Провідників — Євгена Коновальця, Романа Шухевича, Степана Бандери, Дмитра Грицяя, Михайла Арсенича, Ярослава Старуха, Михайла Сороки, Йосипа Позичанюка, Олексі Гасина та інших, й безлічі членів ОУН і бійців УПА.

ОУН — Всеукраїнська Революційна Сила і Дороговказ для Нації

Після перетворення УВО на військово-бойовий реферат ОУН, продовжуючи далі бойові дії, вона пірнула глибоко в народню гущу. Продовжуючи революційні чини, як повсякденну пригадку про необхідність збройної боротьби й завдаючи ними дошкульних ударів окупантам, ОУН організує широку акцію боротьби за душу української молоді на ЗУЗ, т. зв. шкільну акцію, стає на захист соціально-економічних інтересів селян і робітників, організуючи протипольські страйки, масові протибольшевицькі акції на ЗУЗ, зокрема в часі голодової облоги України, з атентатом сл. п. Миколи Лемика на большевицького консула у Львові, акцію бойкоту польських державних монополів, і т. п. ОУН залучує до цієї боротьби широкі кола та різні верстви українського народу. Вона безпідільно опановує українське село не тільки широкою організаційною мережею, але зглиблюванням української патріотичної і націоналістичної культурно-освітньої роботи. Всі ці ланки життя і боротьби пов'язує завжди з національно-політичним визволенням як передумовою справедливого здійснення усіх потреб національного та індивідуального життя.

Особливо на Осередніх і Східніх Землях України, куди ОУН проникала із ЗУЗ і завдяки прямій дії з еміграції полк. Євгена Коновальця, ОУН пов'язувала національно-визвольну боротьбу з різними ділянками життя, на яких розгортала свою протиросійську і протибольшевицьку акцію, висуваючи свій ідеал Української держави у многогранному пов'язанні з життям народу на різних відтинках його самовияву та задоволенні народніх потреб. У висліді тієї діяльності ОУН національна свідомість і революційна готовість широких народніх кіл незвичайно зростає. Участь у боротьбі всіх верств народу стала історичним фактом.

ОУН завжди клала перед нацією найважчі завдання, що ставали дороговказами на шляху росту нації і визрівання революційної ситуації. Вона поривала ними молодь, пробойовика нації, якою безпідільно володіла впродовж усього свого півстолітнього існування. Хто з-поза ОУН відважився підняти чотирифронтову визвольну боротьбу проти чотирьох окупантів України?! Цей політичний, а передусім моральний дороговказ, закріпив у народі довір'я до ОУН, яка станула за абсолютну справедливість і правду, за неподільну свободу й державну незалежність української нації, для якої всі вітки народу однаково дорогі.

Якраз ідея справедливості мобілізує народ, розбуджує в ньому етичні вартості небувалої натури і дає йому силу видержати у боротьбі. Мораль в революційно-визвольній політиці — це одна із основних цінностей. Тільки з молоді, вихованої на такій моралі, ОУН могла створити небувалу в історії політичну армію нації — Похідні Групи ОУН, які, йдучи на війну проти двох найбільших потуг тодішнього світу, допомагали кадрам в Україні творити непереможну політичну й моральну силу нації. Апогеєм збройної, революційної боротьби на ЗУЗ було покарання в 1934 році смертю за погроми міністра внутрішніх справ Польщі. Це пригадувало народові, що лише шляхом збройної боротьби можна добитися остаточної перемоги і ставало прикладом героїзму для молодих кадрів. А могутнім відгомонам цього героїчного акту була двофронтна війна ОУН і УПА під проводом неперевершеного командира, ген. Романа Шухевича-Чупринки, що її шлях встелений в нашої історії найбільшими героїчними чинами і являється унікальним. Величезний вклад ОУН у творенні Карпатської України є історичним фактом, а відмовна відповідь Зенона Коссака, одного з найвизначніших членів УВО-ОУН, на вимогу німецького консула в Хусті у справі капітуляції армії Карпатської України перед мадярською навалю, останеться назавжди безприкладною в історії хоробрих світу.

Передбачливим почином ОУН було створення Дружин Українських Націоналістів (ДУН), тієї військової формації ОУН, що, перейшовши у підпілля, дала незаступимий кадр для УПА, всенародної армії нації. Правду про те, що без збройної сили немає власної держави, ОУН не лише декларативно захищала, але дійово творила її в кожній пригожій ситуації.

Історичною заслугою революційної дії ОУН є відновлення Української Держави 30-го червня 1941 року та створення Українського Державного Правління очоленого членом Проводу ОУН Ярославом Стецьком, що розпочало війну України проти Німеччини і Росії, як теж наступний період Української державности, що перетривав до 1950 року, доки принаймні на клаптику української землі під захистом зброї ОУН-УПА, в продовженні Українського Державного Правління, владу виконувала створена з ініціативи ОУН-УПА Українська Головна Визвольна Рада (УГВР).

Двофронтна війна України проти нацистської Німеччини і Росії під прапорами ОУН, УПА і УГВР була далекосяжного значення подією в історії визвольної боротьби поневолених націй проти імперіалістів й поневолювачів. УПА, найбільша підпільна армія того часу доказала, що повстанська стратегія і спосіб ведення підпільної боротьби найбільш реальні й успішні при модерній техніці ведення війни. ОУН і УПА уявляли ту правду, що уярмлена нація є непереможна, якщо її воля боротися за всяких умов є незламною. Створення УПА і розгортання її у грандіозну визвольну армію нації, в якій з глибин народної гущі виловилися геніяльні

полководці і стратеги повстансько-партизанської війни, це чергове свідoctво стихійної спроможности нашої нації, українського Фенікса.

Українські опортуністи не мали ніякої альтернативи, бо хто під час Другої світової війни допомагав німцям, той рівночасно допомагав Москві, вможливлючи їй творити большевицьку партизанку на українській землі. Це також давало можливість Москві таврувати українську національно-визвольну боротьбу як зняряддя німецького імперіялізму. На щастя, ОУН і УПА своєю двофронтовою війною не лише внеможливила в історичній перспективі будь-яке таврування визвольного змагу нації, а й приневолила окупанта визнати суверенність української визвольної політики і незалежність від сторонніх чинників, чим здобула респект світу до нашої нації!

УПА була не тільки оборонцем нації проти наїзників — москалів, німців і польських комуністів на українських землях, але й потужний бич на окупантів, що підривав їх силу, розхищував і валив їх потугу. ОУН і УПА й українське населення т. зв. Закерзоння своєю героїчною, унікальною в історії боротьбою, зберегли ЗУЗ перед тотальним виселенням, бо цей нечуваний спротив населення перелякав Москву, яка здержала пляни насильного вивозу всього населення ЗУЗ в Сибір.

ОУН і УПА еднали соціальну боротьбу з національною в нерозривну цілість, згідно з засадою, що без національного визволення немає і соціального. Протиставляючися насильному вивозові німцями чи москалями населення на каторжні роботи або грабежі хліба, чи взагалі українського добра наїзниками, ОУН-УПА виявили себе чисто народною силою, що обороняє народ і дбає про його насущні потреби, пов'язуючи їх виповнення з відвоюванням Української держави. Які потужні сили розворушили ОУН і УПА в українському й інших поневолених народах рейдами і пропагандивною акцією, свідчить пакт трьох держав 1947 р. — СССР, Польщі і ЧССР — для спільного поборювання УПА! УПА-ОУН стали соборницькою силою усєї нації і авангардом боротьби поневолених народів, коли 35 років тому, в листопаді 1943 року в лісах Житомирщини започаткували АБН, спільний координований фронт поневолених народів проти обидвох імперіялізмів і расизмів — російського і німецького, даючи нації черговий дороговказ на її визвольному шляху.

Револьюційна ОУН, що в своїй дії і творчості орієнтується виключно на питоменні українській нації вартості, в усій своїй боротьбі завжди клала й кладе наголос на духовий первень у житті спільноти-нації і людини-одиноці. Тому релігійний елемент відіграє вирішну роль і займає видатне місце в ідеологічно-світоглядних основах українського націоналізму. Християнська й національно-патріотична ідея нерозривно поєднані в нашій визвольній

боротьбі. Метафізичне підґрунтя дає завжди велику силу окремим борцям і всьому народові. Це питання основно розпрацювали IV-ий і V-ий Великі Збори ОУН, хоч й інші Збори його ніколи не нехтували, будучи свідомі цього, що в боротьбі з суцільною большевицькою системою, яка наступає на ціле життя нації й одиниці, необхідно дати відповідь на всі питання життя людини й нації.

Змагаючи до помісности українських Церков, збереження й повернення їм наших, українських, традиційних первнів, ОУН висунула на II-ий Конференції ОУН у квітні 1942 року ідею завершення патріархатом нашої УАПЦ з осідком патріарха в Києві і повний розрив з Москвою. «Поборюємо, — кажеться в Постановках тієї Конференції, — всякі чужинецькі, москвофільські й опортуністичні впливи на церковне життя».

IV-ий і V-ий Великі Збори ОУН однодушно заявили за Патріархат також Української Греко-католицької Церкви й подали повну підтримку Патріярхові Стцю Йосифові І-му. Ідеєю патріяршого завершення наших Церков ОУН вказала на новий і великий дороговказ нації в її змаганні до повного суверенітету.

ОУН за революційну визвольну концепцію

Сьогодні важливо відмітити, що Конференція ОУН у квітні 1942 року, в час найбільшого нацистського розгулу й терору в Україні, відважно заявляла, що «У своїй сучасній боротьбі стоїмо на засадах, на яких був оснований Акт 30-го червня 1941 р., вважаючи його історично-правним, революційним та політичною маніфестацією волі всього народу жити власним державним життям». Вона також підкреслювала, що «У суспільній ділянці ведемо боротьбу за інтереси широких правлячих мас села і міста, нерозривно пов'язуючи розв'язання всіх наболілих суспільних, матеріальних, культурних потреб народу з розв'язкою національного питання, з цілою боротьбою українського народу».

Як Конференції ОУН, так і II Великий Збір ОУН з 1941 року заявив, що «ОУН бореться як проти московсько-большевицького державного капіталізму, так і проти повороту ліберально-капіталістичного устрою», а II Конференція ОУН 1942 р. підкреслила боротьбу «проти всіх імперіалістичних господарських систем: комуністичної, капіталістичної, націонал-соціалістичної. Творимо власні форми господарського життя, які дадуть повні можливості народові для розвитку його суспільної і приватної ініціативи». Державний і суспільно-політичний лад українського націоналізму — це лад завтрашнього дня, який ще ніде не був досі здійснений. Націоналізм — це також лад в середині нації, що прийде на зміну комуністичного й капіталістичного ладів.

II-ий Великий Збір ОУН схвалив, що «ОУН поборює всі опортуністичні течії в СРСР, які не йдуть на повний розрив з Москвою, а надіються на частинні уступки зі сторони Москви та стоять на

становищі поступової перебудови СРСР шляхом еволюційних змін». А Постанови Конференції Проводу ОУН на Українських Землях в червні 1946 р., з приводу веденої т. зв. урядом УССР переселенчої акції, стверджують, що: »а) т. зв. УССР — це тільки експозитура московського центру в Україні, якій зовсім чужі інтереси і бажання українського народу; б) що йому («урядові») чужа і ворожа ідея соборності українського народу, коли він у найганебніший спосіб продав відвічні етнографічні українські землі маріонетковій польсько-більшевицькій державі; в) намагання Москви зігнати всіх українців в одну тюремну камеру — УССР, щоб поза її стінами не було ніде компактної української маси, яка могла б протиставитися російсько-більшевицькій політиці в Україні; г) бажання штучно розпалити українсько-польську боротьбу і тим послабити спільну революційну боротьбу українського й польського народів проти СРСР»...

Це становище українських націоналістів-революціонерів в Україні й на чужині осталося незмінним по сьогодні так у відношенні до оцінки УССР як російської колонії, як теж до т. зв. легальних методів визвольної боротьби з позиції конституції, чи інших, творених окупантом «законів». Воно по змісті тотожне з Деклярацією Проводу ОУН після закінчення Другої світової війни в Європі з травня 1945 року, в якій читаємо: «Революційна стратегія й тактика визвольної боротьби — єдина дотепер виправдала себе в українській дійсності. Всі намагання українських партійних чинників легально-опортуністичним шляхом реалізувати визвольну концепцію покінчилися повною невдачею. Революційний табір, хоч не здобув ще держави, то своїми діями й осягами видимо наблизив день її повстання і сьогодні консеквентно реалізує обраний плян».

У справах української визвольної політики революційна ОУН не міняє своїх засад, які лягли в основу її ідейно-програмових і політично-стратегічних настанов, від яких ті, що впали духом, тепер відрікаються і їх засуджують.

Слабкі елементи опинилися поза ОУН в 1940-их і в 1950-их роках. Напевно, що ОУН і УПА не стали б такою могутньою силою під час і після Другої світової війни, якщо б ті опортуністичні елементи були залишилися в середині ОУН. III-й (Надзвичайний) Великий Збір ОУН в 1943 році правильно відмічає, що «Наша орієнтація на власні сили народу на початку війни видавалася слабшому елементові утопією. Наша постійно підкреслювана теза про те, що ми шляхом революції будемо вирішувати долю України й майбутній лад в ній, не одному видавалася «вірою проти надії». Нашу практично-політичну й організаційну роботу звали спізненим «донкіхотством» і наші вороги й деякі земляки, які були засліплені фальшивим блиском головно німецького імперіялізму».

Затрата віри у власну націю, у власні сили, в революційний

шлях визволення силами України й інших уярмлених Москвою націй допровадила деяких еміграційних відступників й опортуністів до протиставлення тим революційним крайовим позиціям, які заступали всі Великі Збори ОУН, всі Конференції ОУН, всі Деклярації і Становища Проводу ОУН, УПА, УГВР в Україні й на чужині.

Вже I Великий Збір ОУН чітко і ясно з'ясовує шлях визволення: «Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу *національної революції*, та відкриє можливості розвитку Української Нації в межах власної держави, забезпечить тільки система *власних* мілітарних зброєнь та доцільна союзницька політика». Не інакше це стверджує і постановляє III-й Надзвичайний Збір ОУН: «Єдиний шлях для здійснення наших цілей — це революційна боротьба українського народу й усіх інших поневолених народів, ... національні революції поневолених народів, які доведуть до відбудови національних держав... Україна перша, що піднесла прапор рішучої боротьби поневолених народів проти імперіялістів і вона почне період національних і соціальних революцій... Тільки шляхом національних і соціальних революцій поневолених народів Сходу, що проходять під прапором нових прогресивних ідей і боротьби народів проти імперіялізму, може бути знищений московсько-большевицький імперіялізм... Єдино політично і мілітарно зорганізований нарід може зберегти себе перед знищенням большевиками та продовжувати свою боротьбу за власну державу». Так у найжорстокішій російсько-сталінській епосі народобивства думали українські націоналісти-революціонери, які думають так і тепер, як це підтверджують Постанови IV-го і V-го Великих Зборів ОУН і сучасна визвольна боротьба України.

Голова Проводу ОУН Степан Бандера, у своїй збірці творів «Перспективи української революції», а теж і IV-ий та V-ий Великі Збори звертають особливу увагу на один із найважливіших аспектів національної боротьби, на революціонізацію широких народніх мас, гаранта успіху революції, та на розбудову збройної сили, яка остаточно вирішує перемогу. Жодні форми визвольної боротьби, в тому й явні, не є узалежнені від ворожих законів, конституцій чи міжнародних деклярацій і договорів, яких окупант ніколи не придержується.

Поборювання внутрішньо-українського опортунізму супроти ворога, зокрема всяких інтернаціоналістичних, всесвітянських і антинаціональних течій, завжди на часі. Вже II-ий ВЗ у квітні 1941 року постановляє: «Поборюємо українські нереволуційні, опортуністичні, масонські організації, групи й течії, розкриваємо їх шкідницьку роботу та демаскуємо їх всюди, де вони появляться».

Це актуальне і сьогодні. Треба відмітити, що основний напрям й ідея революційно-визвольної боротьби усіх Великих Зборів

ОУН остаються незмінні. Перевиховуваний на протязі років нарід у революційній боротьбі, окрилений аксіоматичною ідеєю — УССД, що стала вже вірою нації, штурмує тюрму народів і комуністичну систему життя на всіх ділянках, протиставляючи їм власну національну систему й спосіб життя, що можуть бути здійснені тільки в УССД, до якої тяготіє народ всіма ланками свого життя. Де в зударі між собою стоять два протиставні організми, два світогляди, дві діаметрально протилежні культури, два уявлення життя, там компромісу бути не може і немає. Шлях здійснювання національної концепції життя під московським ярмом неможливий еволюційним методом пов'язаним із ступневим вrostанням народу в чужий державний, суспільний, господарський і культурний світ, бо це тотожне з прийняттям ворожих вихідних позицій. В цих обставинах кожне, навіть часткове наше досягнення, добувається революційним методом, змагом за велике, і кожна часткова поступка ворога являється стартом для дальшої боротьби. Лише при тотальному запереченні ворожої системи можуть заіснувати замітніші поступки окупанта. Але і цих часткових поступок ніколи не доб'ються ті, які, виступаючи проти боротьби, мимовільно сприяють вrostанням народу в чужий державний і суспільно-політичний організм, з яким шукають компромісу.

Розвиток українського революційного процесу виходить з принципів позицій нашої системи життя і проходить в безкомпромісовій боротьбі, в якій кожний здобутий на ворогові поступок являється закликом до ще сильніших змагань, але ніколи причиною для демобілізації революційних сил нації в ілюзорній надії на еволюцію окупантської системи.

Великі чини української нації, пробудженої революційною дією ОУН і світовим катаклізмом, почалися Актом 30 червня 1941 року, а від 1942 року розгорнулися в широку і всенародню повстанську війну нації проти німецького імперіялізму, а згодом і проти Росії, яка після перемоги над Німеччиною поширила свої кордони й впливи в глиб Європи. Ця всенародня повстанська війна, що тривала до 1950-их років, згодом перейшла на законспіровану підпільно-революційну, поширилась на всі простори імперії й doprowadила до повстань в концтаборах в 1959 роках. Організовані бійцями ОУН і УПА масові страйки і заворушення охопили мільйони в'язнів, що в основі підірвало панівну рабську систему концтабірного архіпелагу й загрожувало поновним перенесенням полум'я повстань на терени України й інших поневолених народів.

А тим часом в Україні боротьба не припиняється, не зважаючи на пакт трьох держав з 1947 р. проти УПА-ОУН, на вивози, штучно організований голод, хрущовські погроми, чи на примус участі у виборах, які народ на заклик УГВР-ОУН-УПА збойкотував. Українська нація самоусвідомила свою силу духа і волі,

свою мільйонову потугу борців. Смерть шефа німецької СА ген. Люце, російського маршала Ватутіна, польського віце-міністра війни ген. Сверчевського й багатьох інших ватажків-наїзників, це наочне свідoctво того, що всенародня армія УПА і її надхненник — революційна ОУН, не шукали компромісів, але безоглядно й безстрашно карають ворога за кривди і неволю, грабежі і вивози! З рідних піль, политих кров'ю найкращих, з братніх могил під Зв'язелем, в Києві, в Ягольниці, в Рівному і Львові, в Кривому Розі, Кременчузі, Житомирі, Джанкой та інших містах України, в Чорному Лісі, на Лемківщині і Холмщині, говорить вічність, як з могил козацьких, про незламне героїство та безкомпромісовість великого народу!

На грані другого періоду революційно-визвольної боротьби після закінчення Другої світової війни, у березні 1950 року, гине в бою на полі слави смертю хоробрих ген. Роман Шухевич-Чупринка, Головнокомандувач Збройних Сил України, Голова Проводу ОУН на Українських Землях, Голова Генерального Секретаріату УГВР — революційного уряду України. Роман Шухевич — це український Леонідас, другий Святослав Хоробрий. Вийнятковими є випадки в історії, коли Головнокомандувач Збройних Сил і Голова революційного уряду в захист Рідної Землі зрощує її своєю кров'ю і в бою за неї життя віддає. Тарас Чупринка — це найвизначніший стратег національно-повстанської війни, всенародний герой, провідник революційно-визвольної боротьби нації, творець її збройної сили, який плекав культ зброї і влади нації, свідомий, що без цього немає держави.

Рятуючи імперію від розвалу, окупант приневолений реорганізувати концтабори, звільняти частину в'язнів і поселявати їх здебільша поза межами рідної землі, «десталінізувати» режим, щоб лише сповільнити наступ уярмлених на тюрму народів і людей.

А тим часом море пролитої крові, муки і терпіння, хоробрі чини, неперевершена мужність борців-націоналістів, їхні ідеї і революційно-визвольна концепція боротьби виховують і захоплюють молоде покоління шести- і семидесятників України, що зродились з ОУН-УПА, як дух від їхнього духа, і кров від їхньої крові.

І якраз на переломі третьої фази боротьби, коли мало хто розумів взаємопов'язання грандіозних і нових визвольних, зокрема культурних процесів в Україні, з ідеологічною, соціально-політичною і збройною дією ОУН-УПА, Москва вбиває в Мюнхені, в жовтні 1959 року, Провідника ОУН Степана Бандеру — символу визвольної боротьби і її прапорonoсця.

Цим злочинним актом Москва сама підтверджує глибоке духово-органічне пов'язання нового етапу революційно-визвольної боротьби нації з рухом «бандерівців», що їх іменем вона називає вже не тільки націоналістів-революціонерів, але також усіх укра-

їнських патріотів в Україні взагалі. Цей новий рух в Україні стоїть за знищення російської, комуністичної системи життя, колхозів, совхозів, колоніального удержавлення засобів виробництва, суцільного етатизму, русифікації української культури й цілості життя нації. Він є проти дехристиянізації життя і його денаціоналізації, проти протиприродної концепції «советського народу», що на ділі змагає до перемішання народів, проти воюючого безбожництва. Але він є за приватну власність селянина на землю, за християнізацію, за культ власної нації, за культ людини як Богоподібної істоти, за деколонізацію усіх ланок життя кожної уярмленої нації, за власну національну героїку й питоменну нації культуру, що можлива лише на базі власної національної ідеї, бо культурна творчість нації не існує без національного підложжя; за український Космач прсти Вавилоу «советського народу», за *«Київ проти Москви!»* Це гасло, схвалене на IV-му Великому Зборі ОУН, глибоко символізує боротьбу двох протиставних світів: Києва — світу правди, добра, справедливості, волі, гідності людини, віри в Бога, національної незалежності, проти Москви — світу брехні, зла, кривди, рабства, неволі людини, воюючого безбожництва, загарбництва й національного поневолення.

Для цього нового руху в Україні Св. Софія і Св. Юр є символами відкритої, ясної правди і духової величі благородної людини, тисячолітньої героїчної культури нації, закоріненої у релігійному етосі, проти Кремля — центру каземат, тюремної темряви, кривавих підвалів і дикої сваволі.

Схвалене IV-им Великим Збором гасло *«Київ проти Москви!»* було попереджене у важкій епосі боротьби ОУН-УПА проти чорвоного й брунатного тоталітаризмів гаслом *«Свобода Народам — Свобода Людині!»*, що його прийнято на II Великому Зборі ОУН в 1941 році. Воно було визовом німецькому і російському імперіалізмам, стаючи на захист незалежності й суверенності поневолених націй, та визволення їх з чужого ярма. Без національної незалежності і волі немає волі й прав людини-одиноці поневоленої нації. Людські права є завжди наслідком національних прав поневолених народів. Тільки суверенні, національні й народоправні держави гарантують права й свободи людини поневоленої нації! Ще ніколи член поневоленої нації не мав в імперії здійснених своїх людських прав! Революційна ОУН захищає цю аксіому і вона вже стає добром усіх українців-патріотів!

*ОУН — пробойова сила поневолених народів
і орієнтир антибольшевицьких сил світу*

Ще в 1940 році ОУН започатковує орган національно-визвольних організацій поневолених народів *«Наш фронт»*, видаваний на їхніх мовах. В осередку його уваги є *«Маніфест ОУН напередодні війни»*. В грудні 1940 року ОУН ставить фронт поневолених націй з головним гаслом *«Свобода всім поневоленим»* і *«Валіть мос-*

ковську тюрму народів!» Створений з почину УПА-ОУН Комітет Поневолених Народів в листопаді 1943 року розгорнувся в світового розміру міжнаціональну організацію — Антибольшевицький Блок Народів (АБН). АБН діє на двох фронтах — на рідних землях поневолених націй, де є головний фронт і на чужині, мобілізуючи протиросійські й протикомуністичні сили світу на змаг за розвал російської тюрми народів на незалежні національні держави на їхніх етнографічних землях і за знищення комуністичної системи.

Вже I-ий Великий Збір ОУН вказував напрямок організування АБН, як шлях спільного визволення: «Відкидаючи в засаді традиційні методи української політики орієнтуватися у визвольній боротьбі на котрогось з історичних ворогів Української Нації, — говорить I ВЗ ОУН, — українська зовнішня політика здійснюватиме свої завдання шляхом союзних в'язань із тими народами, які вороже відносяться до займанців України, як рівнож шляхом належного використання міжнародних взаємовідносин для досягнення суб'єктивної ролі України в міжнародній політиці».

«Поневолені народи і їх визвольна боротьба, — стверджує III ВЗ ОУН, — це один із найважливіших елементів у розвою сучасної політичної ситуації». А «Спільний фронт поневолених народів проти російсько-большевицького імперіялізму — це єдино реальний міжнародний чинник і союзник у визвольній боротьбі українського народу» — заявляє Провід ОУН у своїй «Деклярації» після закінчення Другої світової війни в Європі 1945 року.

Також III ВЗ ОУН, що відбувся у самому розгарі збройної боротьби проти Німеччини і Росії, заявляє, що «Одиною органічною й тривкою силою Сходу являються сили поневолених народів, які змагають до національних і соціальних революцій та до відбудови власних національних держав». Він підкреслює і бере в основу попередні Великі Збори, живу історичну правду про «знищеність нації, найвищої органічної людської спільноти», бо «Тільки в спільній боротьбі українського народу з іншими народами Сходу може бути побитий більшевизм», — стверджує III ВЗ ОУН. Отже, концепція АБН є крайовою концепцією, а не вигадкою еміграційних чинників. Тому ОУН, її захисник і пробойовик в Краю і на чужині, є найбільш вірним здійснювачем ідей крайових, революційних, націоналістичних чинників.

IV-ий і V-ий Великі Збори ОУН найбільш всебічно і найглибше розробили концепцію спільного фронту поневолених і загрожених з боку більшевизму націй, уточнили зміст, спільну стратегію і визначили перспективи розвитку. Дія АБН у різних формах розгортається в Україні, в імперії і, зокрема, в концтаборах, де спільний фронт в'язнів різних національностей являється праобразом спільного фронту націй на їхніх рідних землях. У творах наших борців і культурних діячів маємо віддзеркалення цього спільного фронту, зокрема в спільних протестних акціях. Свої

звернення і документацію з акцій на чужині АБН поширює при допомозі ОУН за залізною заслоною, даючи ідейно-політичну підтримку протибольшевицькій боротьбі в поневолених країнах. Акції АБН на чужині широковідомі. Масові протестні протибольшевицькі дії, зовнішньо-політична та інформаційно-пропагандивна діяльність, дипломатичні контакти, публікації на чужих мовах, пропагування світового антиросійського й антикомуністичного фронту — це вже широковідомі істини. АБН символізує сьогодні ідею безкомпромісного протиросійського й протибольшевицького спільного фронту уярмлених націй, з проєкцією охопити нею весь патріотичний, національний і волелюбний світ.

В усьому цьому важливу роль сповняє ОУН, особливо завдяки невинним довголітнім старанням її теперішнього Голови Ярослава Стецька, яка крім зовнішньої визвольної політики в рамках АБН і Європейської Ради Свободи, що являється координаційним осередком національно-патріотичних антикомуністичних організацій вільної частини Європи й національно-визвольних формацій поневолених народів та заступає тожонні з АБН революційно-політичні позиції, будучи допоміжною силою поневоленим націям у змагу за їхні ідеали серед вільних народів Європи, — веде свою окрему чисто українську самостійну політику. ОУН заступає Україну в Світовій Антикомуністичній Лізі (ВАКЛ) на базі рівноправності з вільними націями світу. Вона захищає у ВАКЛ загально-українські національні ідеали й інтереси, далекі від всякого партикуляризму. Немає справжнього українського патріота, який не підписався б під міжнародніми позиціями ОУН. Договори ОУН через АБН в захист спільних інтересів усіх поневолених російським імперіялізмом народів з національним Китаєм і Антикомуністичною Лігою Народів Азії, як теж з Інтерамериканською Конфедерацією Оборони Континенту, мають в основі спільну боротьбу за розвал російської імперії на національні суверенні держави в їхніх етнографічних кордонах та знищення комуністичної системи.

ОУН — це та сила, що відкрила Україні вікно в Азію, в усі її країни. Це перший раз в нашій історії усіх часів Україна стала твердою ногою в Азії, як революційна світова проблема, з відновленням державности якої міняється політична карта Азії, Близького Сходу й інших континентів, бо зі зникненням російської імперії переходять революційні зміни в укладі міжнародних світових сил.

Величезна видавнича чужомовна діяльність ОУН у формі періодиків, книг про Україну й її боротьбу, підпільну творчість визначних діячів, про нашу концепцію розв'язки світової політичної, ідейної, моральної, суспільної і, навіть, релігійної кризи, про наші переслідувані Церкви, про російські концтабори, наших в'язнів і борців, яка нараховує десятки томів на англійській, французькій, еспанській, німецькій, португальській й інших мовах світу, не

згадуючи аналогічних видань АБН з його періодиком, який вже понад тридцять років появляється на кількох мовах, зокрема англійській, спричинилися до поширення правди про Україну і її стремління по всіх країнах світу.

Для нашої ОУН — фронт проти ворога — це головний фронт. Тому вона завжди зосереджує свою увагу на поширювання фронту боротьби не лише серед української спільноти, а й серед чужонаціонального оточення. А незалежно від того, своєю видавничою діяльністю українською мовою, ОУН збагатила світ української наукової творчості капітальними творами з історії України, творами українських політичних мислителів, соціологів, культурних діячів, письменників і поетів, як теж видаванням місячних періодиків з ділянки літератури, політики і суспільних наук.

ОУН ввійшла в чужонаціональний світ зі своєю концепцією розв'язки світової політичної, ідейної і моральної кризи. Вона власнопідметно включилася у світовий бій ідей і концепцій, ставши символом антиросійської й антикомуністичної універсальної боротьби, пробойовиком ідеї розвалу російської імперії на незалежні національні держави й знищення комуністичної системи. У перекрою світового бою, на арені зудару двох діаметрально протилежних концепцій, пробойовиком однієї, найрадикальнішої, найбільш справедливої і поступової, що відповідає процесові розвитку людства від імперії до національної держави, стоїть революційна ОУН.

Завдяки тому змагові ОУН, зокрема завдяки резолюційно-визвольній боротьбі нації, її УПА й культурних діячів Україна вийшла на світову арену бою концепцій та ідей. ОУН включилася в цей універсальний бій і цього факту вже ніхто не обійде. Україна стала захисником іншого, революційного порядку у світі, порядку національного проти імперіального! Не білі москалі є панівним чинником на світовому антикомуністичному форумі, але українці й АБН! Свою зовнішньо-політичну діяльність ОУН не обмежила лише до таємних дипломатичних контактів, до парламентарних зв'язків, але ввійшла відкрито в світовий бій ідей. як антипод Москви, стосуючи модерний метод психологічної війни, з публічним осудом імперії деспотів і народобивців.

Дві концепції порядкування світом стоять в бою у світовому розмірі: українська — завдяки революційній ОУН, і російська з її підбрехачами. ОУН стоїть також проти всіх інших варіантів світових урядів нових деспотів з-під стягу ОН, чи американського міжнародного капіталізму, або масонства різних барв. На модерний метод Москви у сфері ведення психологічно-політичної війни, адекватним методом відповіла революційна ОУН. III-й НВЗ ОУН правильно стверджує, що «Наші цілі вийшли поза межі України та, зв'язавши нашу боротьбу за УССД з боротьбою інших поневолених або загрожених імперіалізмами народів, зокрема Сходу, Прибалтики й Балканів, маємо пропагувати й реалізувати

наше гасло Свободи Народам і Людині й права кожного народу на самостійні національні держави та протиставитись реакційним концепціям і плянам імперіялістів». III-тя Конференція ОУН з лютого 1943 року, також відмічала, що «На відтинку поневоленних народів сучасної Європи, зокрема її Сходу, змагаємо до ліквідації дрібних, неістотних справ і в ім'я національної революції пропонуємо й організуємо спільний фронт поневоленних народів для спільної боротьби проти імперіялізмів і проти поневолення під гаслом Свободи Народів і Людини».

Вийшовши зі своїми позитивними ідеями для ідейного, релігійного й національного відродження народів світу, ОУН не обмежилася єдино лише до висунення політичної концепції боротьби проти Росії і більшевизму, але наголосила також необхідність духового й релігійного оновлення народів, щоб на місце матеріяльного й матеріялістичного, егоїстичного й гедоністичного способу життя привернути героїчну й альтруїстичну мораль, оновити пристосуванське до слабостей людини християнство в дусі мученицького й героїчного з катакомб України, і щоб вкінці загинула назавжди злорадна теза про те, що «радіше червоний, як мертвий».

ОУН піднесла новий, хоч традиційний з героїчних епох зміст життя нації і людини-одиноці. Вона є його пробойовиком також у вільному світі, на різних міжнародних форумах й акціях.

З накреслених першими Великими Зборами і Конференціями засягів комплексу поневоленних націй, ОУН вийшла поза їх межі, включившись власнопідметно, зі своїм пляном і концепціями, в бій ідей універсального масштабу, бо сьогодні льокально вже ніхто не досягає своєї мети. IV-ий і V-ий Великі Збори ОУН пішли далі вперед, ствердивши й накресливши світовий засяг дії ОУН, її революційної мети, цілеспрямування у ситуації, коли більшевизм має універсальний засяг. ОУН і АБН, як антипод КПСС, мусять мати таке саме розміром і змістом протилежне більшевизмові, власне уявлення життя і боротьби, щоб могли йому протиставитися в світовому діапазоні дії. ОУН має дати і дає в теорії і дії відповіді на всі питання буття.

ОУН еийшла своєю дією не лише поза межі України, але й поза межі поневоленних народів, включила в об'єкт своєї дії весь загрожений світ, серед якого висунула свої орієнтири, що мають допомогти теж загроженому людству врятуватися від більшевицького потоку. Як сьогодні стає в українській дійсності вже безспірною теза про те, що без здійснення прав нації немає прав людини, так самозрозумілими вже є і масові демонстративні акції в обороні України проти більшевицьких окупантів і їх станиць, що їх вперше ініціювала й стосувала революційна ОУН, а які у свій час дехто навіть викпивав і перестерігав перед ними, як «непристойними методами дії». Усе це вже пройшло і ця метода дії вже ста-

ла панівною. Розпрацьована ОУН стратегія масових акцій здійснюється широкими колами української спільноти у всіх країнах її поселення.

Окрилення громадського, культурного, економічного життя і шкільництва національно-державною ідеєю і змаг за підчинення національному визволенню нашої науки й культури, наголос на гуманістичних науках, яких брак в українському пляні й змісті в Україні — це напрямок нашої дії на відтинку культурної і суспільної творчости за кордоном.

Банкрутство культобміну, політики «круглих столів», сепарування від патріотичної громади всякого советофільства й комунофільства, банкрутство підказуваної американськими чинниками русофільської політики непередрішенства типу КЦАБ-у чи АКВБ — це також вислід безкомпромісової дії революційної ОУН, яка стоїть на сторожі самостійницького й соборницького принципу української політики.

Банкрутство марксизму, комунізму і ленінізму серед громади, не зважаючи на диверсію ворога, — ще одна заслуга ОУН.

Маючи на увазі молодь, III Конференція ОУН в Україні в лютому 1943 року доручає «виховати молодь в дусі ідей революційної боротьби за УССД, поборювати серед неї всі ворожі українській національно-визвольній ідеї — ідеології, а зокрема марксистську, орієнтацію деякої частини молоді на Москву, як на політичний і ідейно-світоглядний центр та... протиставлятися погоні серед частини молоді за особистими інтересами й замиканням себе в крузі справ, що далекі від сучасної визвольної проблематики українського народу». Як дуже актуальною являється ця директива для деякої частини сьогоднішньої молоді на еміграції, для різних т. зв. троцькістів, махнівців, «чистих» марксистів, «гуманних» комуністів або «культурних» діячів, для яких національна ідея і визвольна боротьба створюють «завузькі» рамки для «інтелектуального розвитку».

На відтинку української внутрішньої політики ОУН завжди стосувала незмінну методу мобілізації українських сил до боротьби з окупантом. Внутрішня політика була для неї засобом у боротьбі за державну незалежність. Ліквідуючи українські міжусобиці, вона поширювала ворогові фронт, але ніколи не йшла на дряхлі компроміси, які не скріплюють фронту боротьби.

Сьогодні важко уявити собі українську еміграцію без дії ОУН, без її семафорів на різних відтинках життя, зокрема політичного, культурного, наукового, літературного, мистецького, а передовсім на відтинку молоді, яка у своїй більшості йде за динамічно-революційною силою ОУН! Не було б революційної ОУН, не було б дороговказу нації на шляху її визвольної боротьби. Організація провідного активу самостійників-соборників і революціонерів необхідна у визвольній боротьбі й акціях в Україні й на чужині!

На новому етапі боротьби

Не є нашою метою аналізувати форми й методи дії революційної ОУН в Україні. Фактом є, що вона не перестає бути постійним предметом нападів і клевет окупанта, а це доказ не лише її існування, але й живучості, бо мертвих не б'ють. Ідея націоналізму без боротьби була б мертва, а правда без її прапорonoсців не перемагала б! Ця обставина, що окупант у своїх методах побороювання ОУН відсуває на дальший плян клевети про вислужництво ОУН чужим силам, свідчить про повне банкрутство його системи брехні у побороюванні ОУН, а включення в неї інсинуацій про те, що начебто його інфільтрація і провокація сягала верхів ОУН доказує, що суверенна, незалежна і власнопідметна дія ОУН потягає за собою народ, отже необхідно ворогові міняти систему психологічної війни проти ОУН!

Окупантові не вдалося звести на ідейно-політичні манівці ОУН, бо IV-ий і V-ий Великі Збори засвідчили найчіткіше про неприйнятні позиції ОУН супроти окупанта і його ідеології та програми, а рівночасно видвинули суверенні, глибинно українські проєкції змісту Державности й стратегічні пляни та концепцію визволення революційним шляхом. Всебічно розроблені ідеї і форми культурних процесів в Україні уявили небувалий досі зворот в творчості діячів нашої культури, в осередку якої вони поставили поворот до світлих героїчних традицій української історії княжо-королівської і козацької епох. Це вперше за десятки років так ясно і чітко уявилася в культурній творчості питома українська духовість. Бій проти русифікації і проти концепції «совєтського народу» розгорнувся в усій ширині. Найважчий бій нашого часу в Україні — це якраз бій за душу української нації, грандіозний бій за українську культуру! Поява шести- і семидесятників — це вицвіт могутньої, повної жертв і крові, героїки ОУН-УПА, це плід всенароднього повстання ОУН і УПА на Рідних Землях і в концтаборах, яких ідеї і самопосягата відбилися в молодій генерації України, як стихійне відлуння з одного цілющого джерела-горіння національною ідеєю і величчю рідної нації, чим завжди живилися також ОУН і УПА.

Сучасна стадія визвольної боротьби українського народу характеризується ідейно-політичним боем українських традиційно-історичних якостей і вартостей. Цей змаг за здійснення образу життя кожної ділянки в українській державі надає українське державницьке політикум всякій протикомуністичній і протиросійській акції, байдуже, чи її підложжя буде соціально-економічне, культурно-політичне, чи церковно-релігійне. Байдуже також, чи це буде питання української мови, колгоспу, присадибного наділу, або труднощів продістатися українцеві на ВУЗ на українській землі тощо. Українські націоналісти-революціонери і патріоти надають кожному явищу українське державно-політичне цілесприя-

мування, узалежнюючи повне здійснення тієї чи іншої потреби життя від здійснення заповітної мети — УССД! Усі життєві процеси мають збігатися в єдиному політикум: без УССД немає здійснення прав і потреб українця, ані тим більше його нації. Без УССД неможливо здійснити традиційний образ ані одної ділянки життя української одиниці й нації.

Тому правильно окреслив І ВЗ ОУН поняття держави: »Держава є зовнішньою формою такої взаємочинності всіх діючих сил нації, яка відповідає основним її якостям і в той спосіб уможливорює нормальний її розвиток в усіх можливих виявленнях; держава — це стан кожночасної окресленості нації формою організованого співвідношення сил, замкнених в органічну цілість-систему, відмежовану назверх, як самостійна збірна одиниця. Через державу нація стає повним членом світової історії, бо лиш у державній формі свого життя вона посідає всі внутрішні і зовнішні ознаки історичного підмету. Для Української Нації в стані її політичного поневолення начальним постулятом є створення політично-правної організації, означеної Українська Самостійна Соборна Держава«.

Молоде українське покоління, що виросло на традиціях й ідейно-політичних позиціях ОУН-УПА, добачило в Космачі, символі української національної культури правду, що без національних культур, спертих на духовості й релігії окремих націй, немає світової культури, так як без національних геніїв немає також світових. Космач символізує органічний порядок в людстві, яке складається з природних психо-фізичних організмів-націй, що їх поборює і намагається знищити всякий комунізм, марксизм, чи ленінізм. Сучасний світ ідей молодого покоління України висловлений геніяльно у »незнищенності українських Соборів душ« і в синтетично оформленій афористичній думці: »дехристиянізація, колективізація, колоніальна індустріалізація, насильне переселювання з села до міста — це нищення традиційних українських національних структур, що нація незвичайно боляче відчуває«.

Утвердження системи ідей визвольного націоналізму, традиційних героїчних вартостей київського катакомбного християнства у протиставленні до російського толстоївського шаманізму і, зокрема, воюючого безбожництва, першенства *духового* первня в житті нації і одиниці, першенство *героїчного* на шляху росту нації — це незвичайно важлива перспективна проєкція росту українського визвольного руху.

Нашим неодмінним обов'язком є зглибити українську правду; таке ж завдання ставити українській науці й культурі, і допомагати молодому патріотичному поколінню, мобілізувати його для активної, революційної дії і боротьби за здійснення правд української віри й засадничих цілей державницького націоналізму, включаючи у комплекс прийомів також технічно-революційні акти і методи боротьби. Безоглядно поборювати збанкрутований в

Україні і в світі чужий українській духовості «неокомунізм», неомарксизм, чи «справжній» ленінізм, злочинну російську доктрину колоніяліста-загарбника, та всіх його облудних носіїв в українській дійсності, бо якраз цими доктринами ворог завжди намагався ввести троянського коня в український самостійницький рух і полонювати ним наївні душі, які не вірять в правду України, її зраджують, а потім кінчають самогубством, як Скрипник чи Хвильовий, заваливши перед цим українську національну державу!

Ми будемо вітати навернених до самостійницького табору з фальшивих ворожих позицій і їх включимо в широкий марш нації до державної незалежності, але не визнаємо за тими, які ще вчора служили ворогові, права на провідників нації. Бо їм треба найперше хоч у скромній визвольній дії виправити гріхи минулого, щоб могли співкерувати сучасним і дійсно навестися на правильний шлях, стати дійсно з Савла Павлом, бути у скромності за пізнану правду і без менторства готовим віддати життя за цю правду України!

Нам усім, зокрема молодим націоналістам треба завжди розгадувати правду України, жити ідеєю вічної України, горіти, страждати, боротися за неї і, як треба, вмирати, подивляючи її: як вона могла довгі століття важких випробувань не лише пережити, але, як та квітка серед снігів вирости і розцвісти!

Величні, героїчні і трагічно-героїчні річниці в 1979 році

Зміст українського організованого націоналізму в різних аспектах, ролію і завдання провідної організованої сили ОУН, зокрема ж концепцію, стратегію і тактику революційної боротьби, а в не меншій мірі також і форму та зміст майбутньої української держави, зміст українського культурного процесу й боротьби на культурному відтинку в Україні, героїчну українську духовість розробили IV-ий і V-ий Великі Збори ОУН. Вони також зглибили, уточнили й виповнили змістом ідейні рамки свободи нації й людини.

Відзначаючи 50-ліття ОУН — ми революціонери не звикли до святкових ювілеїв, бо свій ювілей ОУН буде святкувати щойно тоді, коли досягне своєї завітної мети — здобуття Української Самостійної Соборної Держави, розвалу російської імперії і відновлення незалежних національних держав поневолених народів в їхніх етнографічних кордонах! ОУН — це найбільш соборницька політична Організація України, яка не знає кордонів, що відмежовували б будь-яку частину нації, бо Україна — це одна велика духовна, ідейна і територіальна єдність, а українська еміграція є її нерозривною частиною.

В 50-ий рік своєї боротьби ОУН клонить голови перед творцями Акту Соборності 22-го січня 1919 року, а зокрема перед героїською Українською Нацією від Буковини і Карпатської України, від Холмщини і Лемківщини по далекі східні кордони України і

Крим, де тільки сягають наші етнографічні землі, а які шістдесят років тому були в єдиній неподільній Українській Державі, що звалася Українською Народньою Республікою. Згадуємо також соборницькі чини Гетьманської Держави, доки вона була самостійною. Клонимо голови перед великими жертвами, перед героями-воєнками наших армій, які поклали своє життя на жертovníку Соборности і Самостійности, перед світлою тінню Голови Української Держави, Української Народньої Республіки, Отамана Військ Симона Петлюри, який згинув смертю мученика-героя з руки Москви, залишаючи нам заповіт боротьби за УССД!

ОУН клонить голови перед світлою пам'яттю загинувшого героїською смертю у жовтні 1959 р. Провідника ОУН сл. п. Степана Бандери, у двадцятиліття цієї великої втрати і рівночасно відмічає *сімдесятиріччя* від дня народження нашого національного Героя.

ОУН клонить голови перед мученичо-геройською смертю у боротьбі з московськими танками в концтаборі в Кінгірі безборонних в'язнів українок і в'язнів інших національностей, які, двадцять п'ять років тому, хоробро й унікально в історії ставили опір наїзникам, захищаючи свої національні і людські права політичних в'язнів, принесли неповторну жертву на вівтарі Батьківщини, загинувши під большевицькими танками зі співом «Ще не вмерла Україна».

Відмічаючи річниці тих, що згинули в боротьбі за честь, славу і волю нації, усвідомім собі ще раз, що революційна ОУН — це єдина політична й революційно-визвольна організація, *якої три найвищі провідники загинули смертю героїв на полі слави*, себто всі її донедавні найвищі лідери віддали життя за Україну, убиті окупантом!

Піднесім наші душі на рівень їхнього горіння ідеєю України. Наслідуймо їх, наслідуймо всіх Героїв України, як приклад самопожертви, бо кожна героїська смерть за Україну має однакову етичну вартість, однаково гідна подиву і являється однаковим світлим маяком на шляху!

«Ми боліємо жертвами, що їх несе зі собою революційна боротьба, але рівночасно знаємо, що і без цієї боротьби нас, українців, вигинуло б вдвоє, а то й більше. В тридцятих роках нашого сторіччя за пляном кремлівських можновладців вигинуло в Україні голодною смертю мільйони наших земляків, подібно тому, як останньо в рядах Червоної Армії. Чи ж не краще, щоб ці мільйони були дорогою ціною окупили свою смерть у боротьбі з большевицьким окупантом?» — резюмує Провід ОУН в Україні в своїй Деклярації з травня 1945 року.

Минає п'ятдесят років боротьби ОУН. За нами період неповторної визвольно-революційної боротьби. Ми горді за цей могутній героїський здвиг нації, за цю очайдушну, мужню поставу в боротьбі нашого народу проти двох найпотужніших мілітарних імперій, за героїство бійців ОУН-УПА.

Ми горді за всенародне повстання, що розгорталося до 1950-их років проти переможної російської імперії, яку розхитала наша УПА і ОУН. Ми горді на той очайдушний період боротьби ОУН-УПА, коли на тимчасову фізичну перемогу над УПА Москва потребувала понад десять років часу й допомоги ЧСРСР і Польщі. Ми горді на зриви наших в'язнів в концтаборах і тюрмах 1953-1959 років! Ми горді на нове покоління шести- і семидесятиників, яке піднесло у свою чергу стяг боротьби і хоробро захищає героїчні, традиційні українські культурні цінності! Ми, вкінці, горді й за безмежну всенародню жертвність для Справи, за дружню солідарність всіх верств і земель України, за щирі консолідації визвольного-самостійницьких сил в боротьбі, за велике розгортання і просування вперед Української Національної Революції, що нею незмінно керує революційна ОУН.

На крові тих, що впали на полі бою і боротьби в обороні рідних хат, сімей і населення, в індивідуальному двобою під час конспіративної підпільної роботи, на крові тих, що замучені по тюрмах і таборах, — виростає безсмертна легенда воюючої, поневоленої нації, що вогненним смолоскипом горить у серцях і душах народу й освічує шлях у майбутнє.

Україна живе й бореться та силою здобуває перемогу!

Хай бій наш буде перемогою, а перемога тріумфом правди!

Хай же вічна буде слава впадшим Героям, що склали своє життя на жертвовнику Батьківщини!

ОУН разом з народом незмінно бореться на полі бою визвольної війни на наших окупованих землях.

Ми знаємо і віримо, що недалекий вже час остаточного визволення українського народу і відвоювання самостійної держави і цю віру ОУН передає народові. Ми хочемо разом з народом дійти до остаточної Великої Меті!

Революційна ОУН несе і нестиме наш великий прапор, що на ньому написані слова:

Смерть російським окупантам України!

Смерть большевизмові!

Хай живе фронт поневолених народів!

Вічна слава впадшим Героям!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Хай живе Українська Національна Революція!

У січні 1979 р.

Провід
Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Микола ВЕРЕС

У 50-РІЧЧЯ ОУН

Вже п'ятдесят... Це ж півстоліття,
Літа буремної доби,
Літа терпінь і лихоліття,
Чинів, пориву й боротьби.

Літ п'ятдесят тому у Відні,
В розгоні бур, гримлячих лун
З УВО звелись полки похідні —
Немов граніт міцна ОУН.

Й у світ пішли борці-герої
По всіх шляхах, по всіх стежках,
Аби на скрутах долі злої
Москви здолати гніт і жах.

Пливли роки — в борні, екстазі,
Зростали в них шеренги лав,
Та не один борець у змазі
Чолом нескореним поклав.

Згадаймо їх... Улав Петлюра,
За ним Євген від бомби згас,
А далі гін, бої, бравура,
І вічним сном заснув Тарас.

А вже пізніш, в пору осінню,
Коли пожовк за містом лан,
Під вітру плач і голосіння
Загинув любий наш Степан.

.

20. 12. 1978.

*

Сл. п. Микола Клименко-Верес розпочав писати цей останній свій поетичний твір менш-більш у дні 20-го грудня, 1978 року, однак не встиг його докінчити. Він помер 26. 12. 1978 року і похований в Лондоні 3. 1. 1979 року. — Редакція.

В. МИКУЛА

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНІХ ВІДНОСИН І УКРАЇНА

Майже два десятиліття розділює нас від дня смерти сл. п. Степана Бандери, з часу смерти сл. п. ген. Романа Шухевича — Тараса Чупринки минуло вже 29 років, від закінчення другої світової війни 33 роки, від часу проголошення Самостійности України в 1918 р. вже 60 років, а від Акту 30 червня 1941 року — 37 років! Із перспективи 1978 і початку 1979 року можемо тепер спробувати кинути жмуток світла на непроглядну таємничу темряву невідомого майбутнього, питаючи себе: куди прямує світ в останній чверті XX-го століття? Які сили нуртують у глибині сучасного і формують прийдешнє? Чи віщують вони щось добре чи зле для майбуття нашого народу і наших змагань за встановлення самостійної Держави на своїй прадідівській землі?

Передусім погляньмо на гльобальний розвиток міжнародніх відносин після закінчення другої світової війни, яка вирішила політичну карту світу у другій половині XX-го століття. Після розгрому Німеччини альянс між західними демократіями і советським тоталітаризмом розпадається. Консоліднуються два бльоки: один під проводом Вашингтону, другий під проводом Москви. Але всдnochас внутрі тих бльоків діють відосередні тенденції. На Заході — це передусім розпад колоніяльних імперій — британської, французької, голляндської, бельгійської і кінець-кінцем португальської. Країни, що відпадають від метрополій, творять т. зв. неутралістичний бльок, третій світ, в якому Москва знаходить, як дотепер виглядає, підхожий ґрунт для своєї пропагандивної і диверсійної діяльності. На Сході проходить процес розколу в монолітному сталінському комуністичному русі під тиском національних змагань. В наслідку, вириваються з обійм Кремля Югославія, Китай і Албанія, а інші сателітні країни роблять більш чи менш успішні спроби звільнитися від московської важкої руки, щоб лише поправити своє положення. Навіть комуністичні партії на Заході, — такі, як італійська чи французька, починають критикувати Кремль і заявляти свою «самостійність», хоч до цього вони примушені перш за все тактичними мотивами.

Ці відосередні тенденції особливо посилюються приблизно від 1960 року, коли приспішеним темпом дістають незалежність десятки африканських і азійських країн — тоді де-голівська Франція пробує вести свою незалежну політику всупереч Америці, майже розпадаються західні воєнні союзи СЕНТО, СЕАТО, послаблюється НАТО. Комуністичний Китай виростає на третю світову потугу, опановуючи техніку продукції атомової і водневої

бомб. Тепер у світі діють три найважливіші силові бігуни: Америка зі своїми союзниками, ССРС із сателітами, і далеко слабший від них Китай. Та впарі з цим підрастає ще з десяток середніх потуг, для яких посідання атомової бомби — це лише питання не надто довгого часу, і які цим самим здатні досягнути статус великодержав; між ними є такі країни, як Японія, Індія, Бразилія та Гран. Не виключене, що й Єгипет, Ізраїль та деякі інші держави будуть мати ядерну зброю. Є велика кількість середніх, малих і зовсім слабеньких державок у світі, політична ситуація у яких постійно міняється та комплікує положення в основному трикутнику сил. Західня Європа, яка ще до другої світової війни була розсварена, але все таки творила собою політичний центр світу, сьогодні втратила своє панівне значення. Хоч і наступила консолідація на економічному полі у формі Європейського Спільного Ринку, проте мілітарно й політично Європа не може існувати без опертя на Америку. В останніх роках в Європі зауважуємо тенденції розкладу. Спір Греції з Туреччиною за Кіпр і прибережні води, переворот у Португалії, де комуністи намагалися захопити владу, комуністичні успіхи в Італії, а також економічна криза — сильно підірвали НАТО. Треба, одначе, думати, що Європа все таки втримається в Західньому союзі і на майбутнє, хоч і не без труднощів.

На інших континентах — в Африці, Азії та Південній Америці — творяться і будуть творитися нові політичні й економічні союзи держав, буде чимало революцій і війн за перерозподіл територій, штучно об'єднаних, або розділених, під час колоніального періоду. Швидкий ріст населення, при повільному рості продукції харчів й інших предметів широкого вжитку, недостача енергії, води та всіляких сирівців, буде ускладнювати відносини між країнами і спричинювати конфлікти та збройні зударі.

Якщо в 1945 році у світі нараховувалося приблизно 2,5 млрд. населення, то сьогодні це число збільшилося до 4 млрд., а до 2000 воно має збільшитися принаймні до 6 млрд., при чому найбільший зріст населення буде в Азії, Африці та Південній Америці. Щороку у світі народжується близько 50 мільйонів душ, себто приблизно стільки, скільки є населення України. Їх треба прохарчувати, деь примістити, зодягнути та дати освіту й працю. Тому то вже сьогодні на перший плян висуваються питання продукції харчів та енергії у різних формах для потреб сільського господарства, промисловости, транспорту та щоденного побуту. Показується, що починає бракувати землі догідної для управи, подекуди бракує води кінечної для життя і сільського господарства, та починає бракувати енергії у формі нафти, вугілля, природного газу і т. д. Економісти й політики починають усвідомлювати собі, що світові ресурси обмежені й ними треба ощадно господарити, а не розтрачувати, як це часто водилося досі, особливо

в Америці. Множаться думки про потребу координації видобування і розподілу природних ресурсів і сільськогосподарських продуктів у світовому масштабі, щоб уникнути катастрофічного голоду і смерті багатьох мільйонів людей та запевнити нормальний розвиток країнам, що не забезпечені достатньо природними багатствами. Тому треба припускати, що не зважаючи на існуючі ворожнечі й конфлікти, у світі буде зростати пропаганда за менші чи більш вдалу підставу для світової координації використання природних ресурсів і продуктів сільського господарства.

Основним джерелом енергії для потреб господарства є сьогодні нафта. Її запаси в надрах землі розподілені дуже нерівномірно. Найбільші запаси є на Близькому та Середньому Сході, головню над Перською затокою. Другі за величиною резерви знаходяться на території Советського Союзу, особливо на півночі Західного Сибіру; досить великими запасами ще розпоряджають США, але вони від 1973 року починають скорим темпом зменшуватися. Нововідкриті запаси на півночі Аляски можуть задовольнити тільки 5% потреб США і на довшу мету ситуації не рятують. Кружляють вістки, що в Китаї відкрито також досить великі поклади нафти. Іншими основними осередками видобутку нафти є Венесуеля в Південній Америці, Нігерія в Африці та Північне море в Європі. З уваги на те, що США зуживають приблизно одну четверту всього видобутку нафти у світі, тоді як населення США становить всього коло 5% населення світу, а решта людства старається наздогнати їхній життєвий стандарт, можемо собі уявити які виникнуть великі запотребування на нафту. Запаси, що існують і які ще, можливо, відкриють у прибережних підводних покладах та в трудно-доступних частинах землі, можуть вистачати, навіть при дуже ощадному видобутку, на яких 30-40 років. Вже тепер США примушені ввозити приблизно одну третину нафти, переважно із Близького Сходу й Венесуелі. Країни Західної Європи майже повністю залежні від імпорту нафти із Близького Сходу. Ще існує можливість для Заходу — імпортувати із Советського Союзу, який минулого року вибився на найбільшого продуцента нафти у світі. Однак, це пов'язане з певними небезпеками узалежнення себе від противника, який кожної хвилини може відтяти доставку нафти й тим шантажувати західні країни. Підвишка цін на нафту картелем країн продуцентів-експортерів загострила економічну кризу в світі, сповільнила розвиток високоупромисловлених держав і руйнує малі й недорозвинені держави. Тому Захід старається шукати іншої розв'язки. Найбільш реальними можливостями є повніше використання вугільних ресурсів, які дуже великі у США, прискішена будова електростанцій, що використовують ядерні реактори для витворювання енергетики, а також використання інших джерел енергії. В Європі запаси вугілля також невисотачальні, і тому там кладеться дуже великий натиск на розбудову ядерних електростанцій. Хоч СССР має ве-

личесні запаси вугілля, особливо у Східньому Сибірі, кошти його транспортування на далекі віддалі дуже дорогі. Тому, що й запаси Донбасу для європейської частини ССРСР стають невиспачальні, ССРСР також плянує побудову багатьох ядерних електростанцій.

Але справа заміщення нафти й іншого палива ядерною енергією не така проста. Вона вимагає довгого часу і великих коштів. Крім того, кількість досить дешевої уранової руди дуже обмежена і її також вистачить заледве на кілька десятиліть. Можна збільшити вдосталь кількість ядерного палива при допомозі т. зв. скорих реакторів, які щойно випробовуються і їхнє впровадження в дію може забрати ще приблизно 20 років. На дальшу мету, ідеальною розв'язкою було б приборкання енергії злиття атомів водню в атоми гелію, себто енергії, що проявляється з вибуховою силою у водневій бомбі, але дотепер вчені ще не знайшли практичного способу це зробити і ледве чи це вдасться зробити до 2000-го року. Коли це вдалося б досягнути, тоді людство мало б невичерпне джерело дешевої енергії на майбутні століття і тисячоліття. Але реальна дійсність є така, що на протязі наступних 20-30 років нафта буде все ще домінувати і коли перервали б її доставку до якоїсь країни чи групи країн, може наступити економічний занепад і політично-мілітарна поразка. Заходів, особливо Європі, саме загрожує така небезпека, і стратегія Москви наміряє схилити арабів на свою сторону, щоб мати можливість, у випадку потреби, відтягти доставку життєво кончевої нафти для Західної Європи й Америки і тим примусити Захід до поступок чи капітуляції. З тією метою Москва використовує жидівсько-арабський конфлікт довкола Ізраїлю і палестинського питання.

Проблема достатніх запасів харчів є також важливою і буде набирати гостроти з бігом часу. Під цим оглядом Захід забезпечений достатньо не тільки завдяки природним умовам, але й завдяки високопродуктивному модерному сільському господарстві, раціонально веденому на основі індивідуального землеволодіння. ССРСР з цього погляду в гіршій ситуації не тільки тому, що природні кліматичні умовини у нього гірші, але й з уваги на малу продуктивність колгоспної системи з її «соціалістичною» власністю і штивним централістичним плянуванням та керівництвом. Хоч Америка вирощує менше ніж половину тієї кількості пшениці, яку вирощує ССРСР, зате вирощує всемеро більше кукурудзи і дець у двадцять разів більше сої, ніж ССРСР, тоді, як його населення зросло з 180 млн. в 1945 р. до 250 млн. в 1975., себто на 70 млн., а до 2000 року має ще збільшитися на 70 млн. до 320 млн. Ріст сільсько-господарської продукції ССРСР, хоч значний, все таки невиспачальний для потреб господарства, головню у неврожайні роки, а таких є, звичайно, два на кожних п'ять років. В останніх роках ССРСР був змушений двічі імпортувати із США й інших західних країн десятки мільйонів тонн пшениці. Не зважа-

ючи на великий розвиток промисловости в ССРСР, за останні десятиліття, головнo важкої, московська імперія все ще відстає від Заходу щодо рівня т. зв. соціалістичної системи. Дотеперішні реформи Хрущова і Брежнєва, проводжувані для підвищення продуктивности, не досягли мети і серед думаючих економістів нуртують думки про дальші зміни. Колгоспна система особливо мало-продуктивна. Тоді як в ССРСР 30% населення зайнято працею на полі, в Америці цей відсоток вдєсятеро нижчий. Дальший ріст населення в ССРСР і періодичний недостаток зерна буде щораз більше тиснути на кремлівських верховодів переглянути колгоспну систему і кінець-кінцем відмовитись від неї, або морити населення голодом. Якщо большевики відмовляться від колгоспної системи, вони будуть змушені перепровадити й інші зміни, які покажуть все банкрутство їхньої ідеології і політичної системи. Але останній з'їзд КПСС не вказав на якісь зміни у веденні сільського господарства в ССРСР. На це, мабуть, треба буде чекати ще декілька років.

Мариво голоду насувається над половиною людства. Головнo Індія, Бангладеш та деякі африканські держави стоять безпосередньо перед цією загрозою. Це без сумніву виллється у великих заворушеннях і війнах за хліб у південних країнах. Так звана «зелена революція», подвоєння продукції харчів при вживанні нових метод сільського господарства і нових родів рослин, не змогли дотепер розв'язати проблеми голоду, а нині ситуація утруднюється чотирикратним подорожчанням нафти на світовому ринку. Тому країни, що продукують харчові продукти на експорт, особливо США, Канада, може Аргентина й інші, зміцнять своє панівне положення.

Міжнародні конфліктні ситуації

В Європі від 1945 року встановився стан розподілу між вільними країнами Західної Європи і підсоветським бльоком, над яким царює московський багнет. Німеччина погодилася зі своїм розподілом і наступило сяке-такє «замирення» на підставі визнання московських завоювань у другій світовій війні. Облудна конференція в Гельсінках у липні 1975 р. закрила стопудовою кам'яною брилою вхід до гробу неволі східньо-європейських народів і запечатала його підписами кількох десятків делегацій європейських країн, Америки й Канади. У заміну Захід дістав дуже невіразні обіцянки про візи для кореспондентів і випущення родин жидів й емігрантів на Захід. Ніяких політичних поступок Москва не зробила, а зате забезпечила собі не тільки володіння над десятиками мільйонів поневолених народів, а щобільше, запевнила собі безпечне запліччя в можливому конфлікті з Китаєм. Причини цього конфлікту — це змагання за провідництво в комуніс-

тичний шайці і територіальний спір на кордоні між Китаєм і Росією. Китай претендує на лідера Азії і всього третього світу. ССРСР боїться змови Китаю і Заходу проти себе (це від часу поїздки Ніксона до Пекіну), і старається розірвати потенціальний обруч оточення шляхом поширення свого впливу на Індію і арабський світ, а також шляхом «детанту» із Заходом, обіцяючи йому казкові вигоди торгівлі.

У відносинах між Заходом і Сходом сьогодні найбільш невральгічний район це Близький і Середній Схід, де розіграється тривалий конфлікт між жидами й арабами за Палестину. Цей локальний по суті конфлікт перетворюється на світову проблему, бо: а) за жидами стоять США, б) арабів підтримує ССРСР, в) араби мають нафту, що потрібна Заходові, г) совети хотіли б опанувати своїми впливами арабський світ так, щоб мати можливість у критичному моменті відмовити доставу нафти Заходові і тим змусити його до капітуляції. Фактично Москва не потребує нафти на Близькому і Середньому Сході, хоч, щоправда, її багато легше імпортувати, ніж добувати у непрохідних болотах Західного Сибіру. Америка пробує виєлімінувати московські впливи в арабському світі тим, що старається посередничати в ізраїльсько-арабському конфлікті, хоче мирити жидів з арабами. Але частковий успіх президента Картера у спорі між Єгиптом та Ізраїлем ще далеко не означає кінця конфлікту. Його не видно. Проблема палестинської арабської держави, проблема володіння Єрусалимом, височиною Голян і т. д., є сьогодні не до розв'язання мирним шляхом, бо становища одних і других є зовсім протилежні. Можливі компромісові розв'язки несприємливі для якоїнебудь із сторін. Тому треба чекати тут дальших збройних ударів скоріше чи пізніше. Пряме вмішування Москви у такий удар означатиме світову війну, бо Захід не може погодитися з опануванням такого стратегічно важливого терену своїм противником. Можливо, що коли жиди й араби дістануть ядерну зброю, прийде до якогось замирення на таких компромісових умовах, які не будуть задовольняти обидві сторони, але вони будуть змушені їх признати.

Доосередні й відосередні тенденції у світі

Розвиток народнього господарства, торгівлі, зв'язку, транспорту, зробив усі країни взаємно залежними одна від другої до такої міри, як це дотепер не бувало. Наприклад, економічна криза у США відбивається в усьому світі. Недорід в ССРСР викликає низку наслідків в інших країнах. Тому видно щораз більше намагань координувати економіку країн різними міжнародними організаціями. В Західній Європі країни свобідно створили шляхом переговорів Спільний Ринок, який дає користі для всіх його учасників. На Сході ССРСР накинули своїм сателітам т. зв. Комекон, в

якому диктують умовини міжнародного обміну; не говоримо вже про те, що економіка України й інших советських республік повністю підпорядкована московському центрові, в якому Україна майже жодного голосу не має. Не виключаємо можливості, що на Сході потрібно такого міжнародного органу, який міг би координувати господарську діяльність тих країн, але по справедливості він повинен бути створений на базі рівноправності народів і забезпечувати їхні інтереси, а не служити органом колоніального визиску Москвою підбитих країн. Також різні економічні об'єднання були створені, або вже є на шляху до створення в інших частинах світу.

У майбутньому можна очікувати, що далі ускладнення, розвиток та спеціалізація виробництва будуть змушувати країни в щораз тісніші економічні взаємини з іншими країнами. Внаслідок того багато країн можуть стати фактично залежними від потуг, які посідатимуть основні ресурси енергії, споживчих продуктів та промислову базу. Така тенденція сьогодні, що багаті й потужні країни стають усе багатшими й потужнішими, а бідні й слабкі — бідніють. Для вирівнювання цього становища йде дискусія на форумі ООН про налагодження співпраці на економічному полі в широкому масштабі для забезпечення нормального розвитку всім країнам, але це, мабуть, залишиться тільки побожним бажанням і в корені не змінить ситуації.

Одночасно, проте, разом із фактичним економічним, політичним і культурним узалежненням низки держав від великих потуг, зростають на силі національно-визвольні рухи й націоналістичні тенденції серед усіх народів світу. Однак, завдяки цілковитому політичному й економічному поневоленню країн, уярмлених в СРСР, включно з Україною, безнастанному теророві й повному опануванню всіх ключевих позицій нацією окупанта, ті країни покищо не мають змоги відверто спротивлятися насиллю Москви. Вони позбавлені елементарних засобів фізичної й матеріальної сили: не мають своєї армії, свого уряду, своїх банків, своєї промисловости чи сільського господарства, якими вони могли б розпоряджатися по своїй вподобі. Все це опановане московськими служачками. Український інтелігент, робітник чи селянин посідає лише те, що на ньому, і може ще помешкання, чи халупку й окраєць городу. Посідання якоїнебудь зброї, чи навіть нецензурованої літератури, жорстоко карається, всякі зібрання, не контрольовані окупаційною владою, заборонені; заборонені й жорстоко караються страйки, чи інші протести або маніфестації. Отже, можливості розвинути спротив чи вести підпільну діяльність є крайне обмежені. Додаймо тут ще розгалужену сітку тайних агентів КГБ і зрозуміло, чому в Україні й інших поневолених країнах далі панує глуха й німа темрява неволі й лише зрідка пробиваються голоси протесту одиниць, які свідомо йдуть на жертву ради

життя нації. Поневолені народи стогнуть крадькома під тим ярмом та дожидають кращого моменту в майбутньому. Чи прийде такий момент в найближчих 25 роках, не знаємо, хоч твердо віримо й надіємося, що він не забариться прийти. Є багато познак, які вказують на необхідність корінних змін в ССРСР, і керівники московської імперії самі будуть змушені деякі зміни переводити, щоб дотримати темпа ХХ-му століттю. Ми вже згадували про непродуктивну колгоспну систему, яка кричить про виправлення. Багато советських економістів бачать безглуздя надмірної централізації у господарстві й адміністрації ССРСР, яка сковує ініціативу на місцях і стримує розвиток у багатьох ділянках життя.

Розвиток освіти й ознайомлення щораз то більших мас населення з життям поза межами ССРСР підважує примітивну й нелюдську большевицьку ідеологію, показує її брехливість і відірваність від життя. Відчувається в повітрі щораз більше стихійний поворот до традиційних джерел духовості: національної культури, релігії та справжнього гуманізму. Очевидно, банкрутство й забріханість большевицької ідеології доведуть кінець-кінцем до її заміни чимсь іншим, що сьогодні нуртує тільки в окремих одиницях чи в казематах Сибіру. Зміни по тих лініях можуть створити сприятливі обставини для зміцнення позицій визвольних рухів поневолених націй.

Українська проблема на тлі міжнародної ситуації

Сьогодні Україна є однією із советських республік, і як така є членом ОН, але фактично не користується своїми суверенними правами, не веде ніякої своєї зовнішньої політики, не розпоряджається своєю територією та майном, що на ній знаходиться, як це може робити справжня суверенна держава. УССР є маскою, за якою ховається дійсність: становище України як колоніальної частини московської імперії.

Визвольні стремління України й зовнішньо-політична праця української еміграції не знаходять дотепер справжнього розуміння на Заході, де можна було б очікувати симпатій до наших прагнень свободи для націй і свободи для одиниць. Після Гельсінської угоди, якою Захід зрікся всякого права втручатися у справи московської імперії, питання визволення поневолених націй, в тому й України, відходить на дальший плян. Сьогодні на підтримку Заходом визвольних стремлінь України можна було б розраховувати тільки, якщо б зовсім провалився «детант» і знову наступило гостре напруження у відносинах між Заходом і ССРСР. Але «детант» вигідний сьогодні і Москві, і Заходові, а тому вони будуть старатись якнайдовше продовжити ілюзію його існування, бо бояться можливості ядерної війни. Проте озброєння обидвох сторін іде далі. Головно ССРСР намірений дігнати й перегнати Захід

мілітарно. Він настирливо модернізує суходільні війська, розбудовує не тільки дефензивну, але й офензивну морську флоту, летунство та ракетні війська. При сьогодишньому паритеті мілітарної сили двох сторін, війна не є правдоподібною, хібащо стратегічні позиції одної чи другої сторони будуть радикально загрожені. Поки існує сильне НАТО і союз Європи з Америкою, війни в Центральній Європі не передбачається, бо Захід не почне її, а Москва не зважиться на такий ризик. Її втручання можливе хіба у випадку Югославії після смерті Тіта, бо Захід мабуть не буде їй перешкоджати, як, наприклад, на Близькому Сході, де перехрещуються інтереси обидвох таборів, або як у Анголі, де з одного боку кубинці, а з другого південні африканці. Не виключена можливість удару двох хижаків — Москви й Пекіну. Про такий удар пише Амальрик у своєму творі «Чи перетриває СРСР до 1984 року?», він передбачає у ньому упадок СРСР і створення національних держав на його руїнах. Покищо не можемо розраховувати на підтримку США і Заходу для змагань поневолених народів за визволення від Москви. Чи можна розраховувати, що зі сторони Пекіну така допомога може прийти? Думаємо, що такі думки покищо нереальні. Хоч Пекін і виявляє зацікавлення народами, поневоленими в СРСР, зокрема Україною, то не можна розраховувати на якусь серйозну підтримку Пекіном українських визвольних змагань. Ідеологічні позиції Пекіну нам абсолютно чужі, а есентуальне панування Пекіну над Україною було б не меншим лихом, ніж панування Москви. Не бачу також причини чому б віддавати Пекінові Зелений Клин, де живе понад мільйон українців, а також Сибір, де українці зложили чимало своїх костей, а зокрема тепер, коли Сибір починає давати деякі користі: нафту, газ, всілякі мінерали, сільсько-господарські продукти та дерево. Але, наколи б у Пекіні наступили зміни в національному напрямі, тоді можна було б певні надії покладати. Треба надіятися, що міжнародня ситуація буде розвиватися в нашу користь у міру того як світ буде ознайомлюватися з невідрадним становищем поневолених націй і як буде розкриватись огидне моральне обличчя большевицької Москви. Не треба знецінювати моральної сторони боротьби, можливості засудження колоніалізму Москви і тиску світової публічної opinio. Та полагати на тому не можна. Якщо не буде покращання міжнародньої ситуації в нашу користь, то самотній шлях до поліпшення життя українського народу, до зміцнення його позицій у світі, до відзискання державної суверенності й незалежності — це довгий шлях муравлиної і впертої повсякденної боротьби, включаючи боротьбу за людські права і за права націй з однієї сторони, впливання на світову публічну opinio з другої і підготовку національної та соціальної революції в СРСР із третьої сторони, впоряд із творенням підбудов власної сили там де це можливе.

Які об'єктивні фактори будуть впливати на політичну й економічну вагу України в ССРСР й у світі в найближчому чвертьстолітті?

Населення України збільшується щорічно на приблизно 300-500 тисяч осіб. В 2000 році населення України становитиме, як припускають, приблизно 60 мільйонів осіб, а населення всього ССРСР, якщо він до того часу перетриває, буде виносити 320 мільйонів. Це значить, що відсоткове відношення українців до всього населення в ССРСР зміниться мало, лише трохи на нашу некористь. Зате економічна вага України в цілому ССРСР зменшиться, мабуть, значніше, бо основний розвиток промисловости в наступному чвертьстолітті має йти в Сибірі й інших східних частинах ССРСР. Україна почне відчувати тиск збільшеного населення тим, що матиме менше лишків збіжжя й інших сільсько-господарських продуктів на вивіз до Московщини й інших країн Східної Європи, хібащо наступить різке підвищення продуктивности сільського господарства, але цього сьогодні не можна передбачити. Деякі мінеральні ресурси України почнуть вичерпуватися. Донбас далі залишиться основним центром вуглевидобування у Східній Європі, але видобуток вугілля буде ставати щораз труднішим і коштовнішим, бо треба буде йти щораз глибше в надра землі. Криворізька руда, яку тепер по-грабіжницькому використовує Москва як основну базу советської металургії і експорту руди до сателітних країн, почне давати щораз біднішу руду. Тому тепер Москва розбудовує нову залізорудну базу на території так званої Курської магнетної аномалії, переважно в Білгородській області російської республіки, на пограниччі з Україною на північ від Харкова. Україна буде змушена майже повністю імпортувати нафту з інших частин ССРСР, або із Близького Сходу, бо своя нафта правдоподібно вичерпається. Так сільське господарство, як і промисловість південної України, будуть відчувати сильну нестачу води. Брак води буде стримувати також розвиток енергетики, особливо ядерної, і тоді стане злободенною проблема використання солоних вод Чорного і Озівського морів шляхом обезсолення.

Так сільське господарство, як і промисловість будуть мусяти розвиватися більш продуктивно й інтенсивно, щоб дістати потрібну сировину й нафту. У цілому, з економічного боку важливість України для Москви зменшиться. Це може позначитися зменшенням централізаційним тиском на Україну, але очевидно це лише здогадка можливість, бо стратегічне значення України для московської імперії все залишиться ключевим.

Я. ГАЙВАС

ПРО СОВЕТСЬКУ ІСТОРІОГРАФІЮ, КЛАСОВУ СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ВЕЛИКОГО «ГУМАНІСТА» ЛЕНІНА

Советська історіографія, що повинна бути справжньою наукою, мабуть найбільше з усіх галузів науки в СРСР зазнала змін, пристосувань і звичайних, не раз дуже примітивних фальшувань. Навіть у такій підставовій, для кожного відкритій і очевидній темі, як завойовницька політика царської Росії, підбольшевицькі історики були примушувані перейти довгу дорогу і численні зміни не лише в інтерпретації, але в самому подаванні історичних фактів. Як відомо, в СРСР з фактами діло просте: вигідні для большевицького режиму факти возвеличуються, невідгідні замовчуються, а навіть заперечуються — і так то не один з істориків закінчив своє життя в тюрмі, на якійсь Колімі, чи в іншому «ісправному» концентраційному таборі, де «ісправляють» найкоротшою дорогою на той світ. Рівнож не бракувало й не бракує таких, що кінчать своє життя «під стінкою», яка від часів Леніна аж по сьогодні, та назавжди, залишиться «кращим засобом класової справедливості».

Після довгих спроб і змін, при вирішальному втручанні партійних, ідеологічних і пропагандистських «чинів» (начальників), врешті советська історіографія дійшла до чудотворної теорії «великої приязні». Згідно з тією теорією, якою тепер пояснюється все і яка безумовно всіх учених і всі інституції зобов'язує, всі завойовницькі війни й махінації царської і теперішньої Росії не були і не є ніяковісінським імперіялізмом, а просто виростали з почуття великої приязні, можна навіть сказати — любови, що її колись відчував Іван Грозний, Петро Перший і Катерина Друга, а в наших часах відчував Ленін, очевидно Сталін, а вже найміцніше відчуває Брежнєв до всіх народів, які поневолено, особливо до сусідів. Таким чином Україну поневолювали вони, щоб рятувати простий нарід від «насильств» рідних князів, потім козацької старшини, а накінець від власних таки українських «капіталістичних акул і експлуататорів»; так само Білорусію, Грузію, цілий Кавказ, азійські народи й, очевидно, сателіти, всім їм несли матеріальну благодать, культуру, освіту і взагалі «краще життя», раніше царі й потім «мудра партія» і її лідери.

Саме під кутом цієї «великої приязні» історики мусять подавати, пояснювати й інтерпретувати всі факти минулого. Коли ж якісь із них аж ніяк не дається пристосувати до тієї теорії, то їх зводиться до категорії «не-фактів». На денне світло виходять що-

раз то нові ілюстрації про таку «геніяльну», чисто ленінську розв'язку всіх проблем. Бо, власне, ніхто інший, тільки Ленін навчив, а може і винайшов методу зводити невинні факти до не-фактів, вивирати із живого ланцюга історії все те, що не вміщається і що не є вигідне для його доктрини.

В останній час появляються цікаві документи до історії т. зв. Другої Кінної Армії і її нещасного командира, генерала Пилипа Козьмича Міронова, які на сорок років зійшли були до категорії «небулих». Про «первую конную» аж вухами переливалося нам усім у повістях і піснях, на срібному екрані й театральних сценах. Про «другую конную» довідуємось щойно тепер дещо докладніше, коли, після реабілітації Військовою Колегією Найвищого суду ССРСР, 15-го листопада 1961 р., її командира, замордованого на підвір'ю тюрми Бутирки в Москві 21-го квітня 1921 р., з наказу Леніна пострілом у потилицю, починають появлятися нові документи із засекречених архівів ССРСР. Один із тих документів це лист двічі орденоносця, червоного генерала Пилипа Козьмича Міронова, до Михайла Калініна, в той час голови Центрального Виконавчого Комітету Всеросійського Конгресу Рад, та до інших червоних вождів: Леніна, Троцького й Каменєва. (Для пригадки: з тих трьох тільки перший, себто Ленін, «згас» передчасною смертю від мозкової атаки на тлі артеріо-склерози. Два інші прийняли смерть із рук своїх товаришів, таких самих як і вони вбивців, власне тих, з якими вони спільно рішили позбутися невинного, але вельми заслуженого для «справи революції», Міронова). Саме після того, як Ленін, цей «великий гуманіст», отримав і прочитав цього листа, порозумівшись з тими іншими, дав доручення вбити автора листа без слідства, суду й присуду, несподівано під час його проходу на тюремному підвір'ю Бутирки.

Хто ж такий Пилип К. Міронов? Советські історичні твори й «направду наукова» «Большая Советская Энциклопедия» не знали й не чули про такого в усіх своїх численних виданнях аж до 1974 року. Щойно видання тієї енциклопедії з 1974 р. присвячує Міронову відповідну згадку, а з ним і відкриває «другую кінную». Очевидно, книга «червоного знання» зовсім не згадує як згинув Міронов, а тільки сухо й ділово інформує, що він «помйор» 2-го квітня 1921 р.

Дивно, що після 53 років «розшуків» таки вдалося «віднайти» документи, що такий генерал існував, що він був не абияким червоним командиром і що за свої «подвиги» був аж двічі нагороджений орденом Червоного Прапора і т. д. «Знайшлися» ті документи тому, що подібними переповнені секретні архіви партії. І що робити, то все ж таки безчисленних цього роду фактів не вдасться затаїти назавжди. Доба масового терору проминула, як до цього під тиском національно-визвольних рухів мусіли доду-

матись, і треба відчинити «кляпу безпеки» та звільня просочувати інформації про жахіття до свідомості народу, щоб він поволі звикав, а то колись несподівано гать може прорватися й тоді вже не буде легко рятуватися перед народнім гнівом. А до того «граніца на замке» і червона залізна заслона тріскає, у світ проникають щораз нові, навіть найбільше засекречені дотепер інформації і матеріяли, тому вже краще самому просочувати цього роду інформації для публічного відома, ніж мають вони проходити щойно із закордонних публікацій і так викликати психічне порушення умів, як це, наприклад, сталося з вістками про вибух атомових відпадків на переломі 1957–58 років у південному Сибірі, в районі Челябінська. Інформації про цей вибух Москва затаювала майже двадцять років, хоч він потягнув за собою смерть сотень людей, безконечні каліцтва і знищення території понад кілька тисяч квадратних кілометрів. Після першої інформації про те в листопаді 1976 р. в науковому журналі «New Scientist», яку подав Жорес Медведєв, совети категорично заперечували це. Коли ж почали множитися докази, вони перестали зупиняти посередні дані у друку про наслідки тієї катастрофи. Нарешті недавно СіАйЕй, після проголошення закону «Freedom of Information Act», опублікувала свої потверджуючі дані, про які широко розписалися газети США і світу й тоді Москві прийшлося «позичати очей у Сірка». Щоб уникнути цього, хоч як не хотілося б, та треба поволі дещо дозволити публікувати. Із косметичних міркувань дозволено опублікувати дещо про Міронова в «самвидавному» журналі «XX Століття», що його видає брат Жореса, Рой Медведєв, який не лише публікує свої самвидавні речі без перешкод з боку органів, але старшини КГБ й керівні партійні кола їх залюбки читають. Найбільше пікантно, що реабілітацією П. К. Міронова «мудра партія» скомпромітувала й виставила на позорище «батька» Леніна, виявляючи, що той не гірше Сталіна розправлявся з немилими собі людьми, доручаючи мордувати їх без слідства й суду.

Причиною морду, доконаного на П. К. Міронову, були: його козацьке походження, глибоке чуттєве пов'язання з донським козацтвом і залишки людського в його характері. Міронов був донський козак, народжений 1872 р. у станиці Усть-Медвідтской, що тепер називається Серафимович. Згідно з козацькою традицією, Міронов пішов добровольцем у царську армію, закінчив старшинську школу в Новочеркаську і брав участь, як старшина, в російсько-японській війні 1904–1905 рр. Безладдя царського режиму, некомпетентність його генералів і високих чиновників, жандармські переслідування й погроми населення в часі заворушень після програної війни штовхнули Міронова в ряди с-рів (соціал-революціонерів), — що зрештою було модою, — а його гарячий тем-

перамент зблизив його з лівим крилом тієї партії — «трудо-ви-ками», за що його і прогнали з армії.

Одначе з вибухом Першої світової війни його знову покликано до війська й у короткому часі за хоробрість і військові умілості піднесено до ранги підполковника. Після березневої революції військова рада полку обрала його командиром: незабаром він зняв свій полк із фронту в Румунії і через Україну перевів його на Дон. Воєнний розгардіяш тільки сильніше зміцнив лівацькі на-строї Міронова й він швидко став прихильником большевиків, по-чавши серед донських козаків пробольшевицьку агітацію. У на-слідок того значне число козаків, знаючи його глибоку пов'яза-ність із козацтвом, дали себе збаламутити і підтримали больше-виків так, що в околицях, де жив і діяв Міронов, білі генерали не мали успіху. Ввійшовши у склад червоної армії, він швидко став генералом, спершу командував дивізією, а відтак більшими військовими з'єднаннями. Першим його більшим успіхом була боротьба з генералом Каледіном. Цей козацький генерал перший почав широку організацію козаків до боротьби проти большевиз-му. Але Міронов і такі, як він, усіма силами протиставилися йо-му, розложили його відділи зсередини й оточили його. Тоді гене-рал Каледін поповнив самогубство, щоб не попасти живцем у ру-ки ворога. За успішну кампанію проти другого козацького гене-рала, Краснова, Міронов дістав перший орден Червоного Прапо-ра. (Цей Краснов пізніше відіграв чималу роль серед російської білої еміграції за кордоном, головню у Франції, де виявив себе творчим та продуктивним письменником, а відтак у німецько-ро-сійській війні за Гітлера організував і вів козацькі частини проти большевиків, за що був виданий англійцями, як военнополоне-ний, большевикам і, разом з іншими, повішений у Москві в 1946 р.). З успіхом воював Міронов проти генерала Шкуро, якого ан-глійці у примусовій репатріяції також видали, а згодом больше-вики повісили в тому самому часі разом із Красновим у Москві. Міронов у своєму листі, про який тут мова, хвалиться, що саме він захопив чорний прапор Шкуро з написом «За єдину і не-ділиму».

Після перших успіхів у війні проти ворогів большевизму прий-шли і перші труднощі та клопоти з большевиками. На терені До-ну почали діяти Че-Ка, «Неустрасімая гвардія революції». Як знаємо, в Че-Ка (Чрезвычайная Комісія під проводом Фелікса Дзержинського) опинилися передовсім бандитські елементи ком-партії, звичайні злочинці й суспільне шумовиння, які використо-вували погорду й ненависть Леніна та взагалі всіх комуністів до селянства, давили його і знущалися над ним. За це Міронов по-чав обурюватися, протестувати, що й було причиною перших кон-фліктів із большевицькою владою, яка намагалася селянство ос-лабити всіма засобами.

Одначе, покищо це закінчилося тільки труднощами для Міронова, бо влітку 1919 року Добрармія під командою ще одного царського генерала, Денікіна, відділи якого Антанта озброїла до зубів і вивінувала всім потрібним, відмовивши якраз цього самого армії УНР, розпочала з півдня України офензиву лівим берегом Дніпра й добилася перших значних успіхів. Відділи Денікіна швидко посувалися на північ і на схід, а Міронова, який тоді був на заході «відряджений» за «провини» на Дону, знову покликали на схід. Ленін і Троцький в обличчі небезпеки дали Міронову наказ створити особливі сили «Окремий Донський Корпус». Але Че-Ка не спала. На нього посипалися доноси, у фронтовій суматосі вдалося їй поставити його під польовий суд і тільки інтервенція Леніна врятувала його. Після того Міронова навіть прийняли у партію і зробили членом «Донського совету», бож він тоді був большевикам дуже потрібний. Коли ж Денікін у підступний спосіб дав наказ частинам генерала Бредова напасти на Київ і витіснити із нього заскочені несподіваним нападом українські частини, отже тим самим відкрив нову фазу війни проти українських військ, а населення, переконавшись, що він прагне повороту царату і повернення старих порядків, почало збройно виступати проти нього, тоді саме большевики сконцентрованими силами почали наступ й «скинули його в море».

Та цей військовий удар не дав ще остаточної перемоги большевикам. Прийшов 1920 рік, а з ним весняний наступ польських військ у союзі з українцями на схід. Швидко в їхні руки попав Київ. Лівим берегом Дніпра з півдня почав наступати черговий царський генерал з армією, вивінованою знов альянтами. У важкій ситуації Троцький і Ленін рішили створити проти Денікіна Другу Кінну армію, бо перша воювала під командою Семйона Будьонного проти поляків. Доручення створити «другу кінну» отримав Міронов. Він дуже успішно виконав це завдання для большевиків і спричинився вирішально до стримання військ Врангеля, а тоді перейшов до протинаступу. В жовтні 1920 року в бою під Кахівкою він завдав військам Врангеля катастрофічного удару, з якого цей вже не піднісся. Після цього воював він іще проти Махна. За те все дістав він другий орден Червоного Прапора, золоту шаблю у грудні 1920 року, і вкоротці став головним інспектором всієї червоної кінноти в цілому СССР.

Два місяці пізніше він уже був в'язнем Че-Ка. За що ж тоді в такому короткому часі з вершків слави попадає Міронов у чекістський льох? Можна відповісти стисло приповідкою: «мурин зробив своє, мурин може відійти». Він уже тоді, коли небезпека минула, не був більше потрібний большевикам, а його зв'язки і впливи на Дону давали йому силу, яка раніше була партії на руку, але тепер, навапак, могла бути для диктаторів у Кремлі загрозливою. Але у цьому було щось більше. Міронов бачив боль-

шевицькі злочини проти селянства й у своїй наївності про них говорив. І цього було досить. Ленін і його товариші не могли стерпіти правди. А про це говорив Міронов і про це він, хоч дуже обережно й сентиментально, написав у своєму передсмертному листі з Бутирок, який, власне, і припечатав його долю.

Лист цей він починає цитатою із «Правди», офіціозу компартії, і цитатою з тієї ж самої газети закінчує. Як бачимо, навчила біда ворожити... Загалом цитує він ту газету аж десять разів у своєму листі! Очевидно, цим він хотів підкреслити свою відданість партії і її вождям та доказати, що він прав. Саме це доказування в їхніх очах робило його винним. Бож партія і леніні ніколи не помиляються, помиляються тільки люди і їм треба покаятися, засудити навіть свої ніколи не поповнені провини, але не доводити свою невинність. Нещасний Міронов іще не знав того, це в пізніших роках пізнали каменєви, зінов'єви, бухаріни, радеки і всі ті «вожді революції», які, щоб здобути помилування, взяли на себе все, що їм під час слідства диктували чекісти, а наприкінці їм сказали: раз ви винні, а самі ви до цього признавалися, »то уставляйтесь под стенку!« Міронов не здавав собі справи з диявольської большевицької засади, що чим більше рації він має і чим переконливіші його аргументи, то певніше і скоріше »мудра партія« його знищить. Бож ні правда, ані ніяка соціальна справедливість для компартії не потрібні, зайві, а навіть небезпечні. Так саме небезпечні ті, що на правду очікують від комунізму кращого життя. Мешканці наших західніх земель дістали прекрасну лекцію про цю ехидну тактику »визволителів« після большевицької окупації 1939 року. Тоді-то першими арештованими й першими жертвами були українські націоналісти, але між ними густо попадались за решітку шукачі червоної, »загірної комуні«, які домагалися людських прав, якоїсь хоч би найпримітивнішої справедливості і т. п. і за свої шукання та вимоги вони швидко поплачувалися тюрмою й життям.

Міронов того не знав і в одному місці свого листа він вживає такого простого на його думку переконливого аргументу: »Я не хочу допустити можливості, що советський уряд наслідком в основі необгрунтованого доносу може послати мене, одного з найкращих його бійців, на гільотину«, і тут цитує з офіційного наказу »хороброго командира Другої Кінної Армії« (Наказ Револьюційної Военної Ради із 4-го грудня 1920 р., Но. 7078)«.

Обороняючи себе й виясняючи свою популярність серед козацьких мас Дону, він знову таки цитує із »Правди«: »Ми мусимо вважати найкращим організатором такого, що здобуває найбільше довір'я і викликає найвищий ступінь ініціативи серед селянських мас, та хто дорогою переконування відкидає потребу змушування«, і додає від себе: »Якщо так, то я мушу підкреслити, що моя сила і мій авторитет серед широких трудящих мас

козаків і селян Дону оперті, власне, на переконуванні, а не на насильстві, якому я одверто протиставляюся. Наслідком цього я не здібний спричинити людським масам терпіти далші жертви і я знаю ціну повстання з того, що бачив в Україні... Я обстоюю ініціативу трудящих мас, як це і видно з мого зізнання слідчому із дня 22-го лютого... Протягом громадянської війни на Дону білогвардійське командування пізнало цю силу (силу Міронова вміти переконувати — прим. автора) і відкрито заявило, що всюди, де є Міронов, безцільно пробувати організувати революту проти советів. В їхніх газетах вони писали про цю силу: «Якщо бацили Міронова поразять будь-кого, вони поразують цілу родину».

Загулюканий зливою большевицької пропаганди, Міронов, як і багато наших тогочасних видатних людей, які пішли з большевиками, не прозрів, не «розкусив» того, що ленінська пропаганда з усіма обіцянками тільки на те і є, щоб прикрити дійсність, щоб замилити очі, щоб свідомо обдурити, а опісля обдурених і заманеврованих, втягнених у безвихідну ситуацію, досхочу експлуатувати, вживати як сліпе знаряддя в руках різного калібру «політработників» та політичних комісарів.

Дехто дивується, як міг Міронов і йому подібні повірити большевикам. Відповідь на це проста: ще й тепер, після всіх тих історичних лекцій, деякі наші люди теж вірять їм, навіть після зривання большевиками всіх обіцянок і зобов'язань із хвилиною, як ті перестали бути для них корисні. Очевидно, що можна не дивуватися різним Андріям Білинським, Яремкам та іншим, які у сліпій ненависті до націоналізму і взагалі до національного, вдають, що не бачать, ані не чують, що довкола діється, але бувають чесні, освічені й ніби ознайомлені люди на чужині, які готові чомусь знову всунути голову в московську петлю. Вони у своїй легковірності й добродушності самі вірять і других намагаються переконати, що «большевики змінилися», що «червоний режим демократизується», що «Москва, нарешті, зрозуміла, що немає сенсу нищити людей і поодинокі народи» і тим подібні рожеві мрії. Ці думки підбудовують різношерстні висланники й червоні оперативники, які зручно поширюють відомості «з першої руки», що «життя стає краще й не треба аж так протиставитись большевикам, а, навпаки, визнати їхні добрі сторінки, а тоді вони ще більше поступатимуться».

Так і три роки співпраці з Леніним-Троцьким і взагалі большевицькою системою Міронова не навчили, що для тієї системи не існує правда, не існують люди, не існують народи і їхнє добро, а всім у них править жадоба захопити владу і втримати її за всяку ціну у своїх руках, бо большевизм є російський імперіялізм, що послуговується комунізмом-інтернаціоналізмом, як ширмою. У своїй наївності Міронов далі розказує в тому листі, як він бо-

лів терпіннями народу і як хотів йому допомогти: »Бувши під враженням, яке залишив інцидент в Архадінській (козацька станиця, в якій він викрив на пості голови місцевого Виконавчого комітету прсвокатора — прим. автора), а також під враженням провокаційної відозви Вакуліна (Вакулін один із повстанських отаманів на Дону, який розповсюджував відозви й закликав населення до повстань, заявляючи, що Будьонний і Міронов також проти большевиків — прим. автора), а також під впливом голоду, який почався по станицях і селах, та наслідком сотень зажалень, які я отримав усно й на письмі... все це супроводжене сльозами й болючими сценами; спонуканий головно інформаціями делегатів місцевої гвардійської сотні... наріканнями на голод і холод... цей увесь поштовхуючий до повстання матеріал — я прийшов до переконання, що не тільки населення, але й бійці червоної армії загубили віру в місцеві органи влади й їхнє большевицьке керівництво, а коли вони почули про моє прибуття, люди, які мене не знали, звернулися до мене за допомогою. Я їм цю допомогу пообіцяв в імені Револьюційного Военного Комітету, як тільки прибуду до Москви...«

Отак то речення за реченням і уступ за уступом Міронов сам собі копав могилу.

Для дальшого підкріплення своїх висновків він описав сцену, яка відбулася коли він з інспектором червоної піхоти Дону їхав попри селян, що працювали на полі: »Товаришу Міронов, це ви?« — кликнула селянка голосно, коли ми її минали.

— Так, громадяни, це я...

Селянка впала на коліна і з піднесеними вгору руками розпачливо закликала:

— Товаришу Міронов, рятуй людей...«

Ніяка, хоч трохи відповідальна державна влада, ніякі провідники не пройшли б попри такі сцени мовчки. А Ленін не то що навіть не думав стати в обороні знищуваних, але ще й видав наказ: застрілити його власного командарма, як собаку, несподіваним пострілом у потилицю на середині в'язничного подвір'я за те, що обороняв людей.

Не лише у цьому випадку, але й у десятках і сотнях подібних, Ленін, цей оспівуваний »гуманіст«, ніколи не ставав по боці людей, тому і не міг стерпіти, що червоний генерал, та ще й великий военний витязь, із такими поглядами й таким підходом до населення, як це виявив Міронов, міг ходити по советській землі. Чому ж не хочуть цього тямити наші марксисты-ленінці? Із дальшого тексту листа Міронова виразно видно, яких людей потребували комуністи: »Між паперами й документами, забраними в мене під час арешту, є ствердження, як мешканці Усть-Медведітського району, гнані голодом до Верхньо-Донського району, де ще

у віддалених станицях і степових селах були запаси збіжжя, що його можна було виміняти за останню сорочку на кусник хліба для дітей, яким із голоду попухли животики, і як їх безсоромно по дорозі домів граблено. Процедура, стосована агентами уряду (большевицького — прим. автора), була проста. Якщо агенти хотіли мати те, що люди несли на обмін, то вони зразу в дорозі це відбирали, так що люди вже не мали що міняти; коли ж вони хотіли збіжжя, тоді давали змогу (селянам) перебести виміну речей на збіжжя, а тоді по дорозі до дому конфіскували збіжжя. Терпіння голодних і плюндрованих людей змусили мене поставити цю справу на Окружній партійній конференції 12-го лютого 1921 р. Й основно з'ясувати її, щоб були прийняті міри проти загрози голоду і тиранської поведінки з голодними людьми. . . »

Ясно, що для большевицької влади гіршого не могло бути, як такі погляди Міронова. Ще один обдурений «загірною комунією», не зважаючи на те, що він був червоний генерал, який так багато зробив для перемоги тієї комуні, пішов на знищення. Бо для червоних замало вірно їм служити, ще й треба загубити людське обличчя та совість!

І тому навіть без переведення слідства, перевірки аргументів і даних оборони Міронова, замордовано його на наказ найвищої влади самого Леніна. Та на тому не кінець глумові й цинізові червоної Москви. 15-го листопада 1961 року Найвищий суд у Москві по розгляді усіх даних і документів (40 років після вбивства!) ствердив його повну невинність і реабілітував. А після цього 9-го грудня того самого року Політичний директорат червоної армії «привернув його помертно у члени партії».

А що ж сталося з його вбивцями? Очевидно, те саме, що сталося з тисячами й сотнями тисяч інших душогубів і народніх катів. Вони спокійно доживають віку на своїх дачах, отримуючи високі пенсії з різними привілеями, а деякі хизуються на високих постах, як Брежнев, Косигін й інші, що «здобували свої остроги» в добі великого терору, ліквідуючи направо й наліво невинних людей. Вони творять «рай на землі» — катам розкішне життя з усіма почестями, а жертвам їхнім — реабілітація!

Богдан ЛІВЧАК

ДРУГЕ «ВИЗВОЛЕННЯ»

В десятиліття московської навали на Чехо-Словаччину, в цю понуру темну ніч, 21-го серпня 1968 року, відозвалася преса західного світу.

Однаке цей «відзив» обмежився, що зрештою можна було передбачати, до досить «приличного» тону.

Самі чехо-словацькі еміграційні організації післали петицію до ООН, в якій домагалися між іншими справами виведення московських військ з їх рідної землі.

Із приводу цих поміркованих демонстрацій у західному світі, який у цей спосіб виявив свою прихильність до чехів і словаків, почули ми голос з української сторони, мовляв, ми, українці, не могли б очікувати такого співчуття від того західного світу.

Воно, однаке, може не цілком оправданий «песимізм».

Про це, як цей західний світ, або його частина, наставлений до нас, українців, ми мали нагоду обсервувати, якраз під час цього московського вже другого з черги «визволення» Чехо-Словаччини в 1968 р. Та про це згодом.

Тепер годиться поглянути дещо взад, у пройдені роки, а то й десятиліття.

Коли з тих великих «пророцтв» німецького «фюрера» про «нову» Європу нічого не здійснилось, а тисячні маси українського народу почали свою мандрівку на Захід, разом із відступаючими німецькими «надлюдьми», то вони, «надлюди», в горнилі воєнного пекла, почали міняти погляди на свою расову «вищість» і стали глядіти іншими очима на місцеві народи. Та це вже було трохи запізно. «Фюрер» грубо прорахувався намагаючись передбачити розвиток політики на тисячу років наперед, і не зумів відчутти того, що діялося біля нього. Вже не було часу на роздумування і як подавали військові комунікати, армії для скорочення фронтів займали «пляново» нові позиції або пляново відв'язувалися від ворога.

Ми вправді не «плянували», але перейшли наші Карпати, а там через Карпатську Україну, Словаччину, Малярщину, Чехію й опинилися в Німеччині.

В дорозі тисячні маси, які проходили через територію згаданих народів, по-різному нас сприймали, були більш чи менш прихильними. Найбільше нами цікавилися словаки й чехи, та без кінця й міри ми всі чули оці всякі «пречосте утекалі?» чи «чи муселі сте утекати?»

Вони, перепоєні ненавистю до німців-поневолювачів, припускали, що ми симпатизуємо з німцями, якщо ми з ними відступа-

ємо на Захід. Зрештою за нами вслід прокочувалась московсько-большевицька агітація, яка змальовувала нас перед тими народами як німецьких служак або ще і шпигунів.

Небагато помагали наші вияснювання, що ми вибрали «одно із двох лих»... Вони вірили, що до них прийдуть москалі, яких вони називали «браття русове» і москалі їх справді визволять.

Доля судила нам, що ми на деякий час таки осталися жити на чеських теренах. Наше життя-буття, було життям ізгоїв. Найбільше нас боліло, що чехи ставилися до нас із презирством, бо ми нібито співпрацюємо з німцями. Та час робив своє і ті їхні підозріння ставали щораз слабші. Одначе, трудно було чехів переконати, що із приходом москалів їхнє життя стане нестерпним. Вони мали одну відповідь «я сем чех і ту ческо» і ніхто не мав права їм щонебудь наказувати.

Ми ж не мали вибору, ми втікали далі перед московською навалою. Вкінці опинилися і за цією великою «калабанею». А чехи пережили за цей час аж два «визволення» тими «братами русовими». Щойно після того вилікувалися від відомого столітнього русофільства.

Ми, емігрувавши, почали «обростати сатом». Гамір великих міст — так ніби заглушив зойки наших братів і сестер там, на нашій Батьківщині.

Деякі, т. зв. реалітетники, зараз твердять, що немає потреби протестувати проти московської окупації. Забули, як вони речево відповідали чехам та ті усі їхні «пречо».

Самі ж чехи на власній шкурі переконалися, які вони були наївні, побачили, що не багато їм помогло, як це вони нам бундочно заявляли «я сем чех і ту е ческо». Московський «визволитель» показав їм, хто він насправді оцей «брат рус».

По розвалі Німеччини й по визволенню «братами русовими» проминуло 24 роки, справді був час для «русових» виявити себе. Чехи і словаки почали будувати «соціалізм з людським обличчям» у проводі з А. Дубчеком.

Настала, як загально названо «Празька Весна».

Та «брат рус» не міг стерпіти, що чеський і словацький народи починають самостійно думати... і рішив сказати своє «нельзя».

Недавно західня преса подала, що чехо-словацький політичний утікач, колишній видатний політик і один із провідних діячів «Празької Весни» Зденек Млинар утік на Захід й викликав констернацію і здивування своєю заявою перед кореспондентами в Західній Німеччині.

Він подав, що в серпні 1968 р. Л. Брежнєв поінформував ліберальних провідників Чехо-Словаччини, що тодішній президент США Л. Б. Джонсон запевнив його напередодні інвазії військ Варшавського пакту, що США не мають наміру інтервенювати, якщо Варшавський пакт вишле свої війська до Чехо-Словаччини.

Далі в часі цієї зустрічі Брежнєв запевняв чехо-словацьких політиків, що США визнають договори з Ялти й Потсдаму про розподіл впливів і з іронією «запевняв» представників чехів і словаків, що «ніхто й нічого вам не допоможе». Таке подає Млинар, цитуючи Брежнєва.

Коли пишу ці рядки, то не маю під руками таких документів, щоб можна було ширше аналізувати ці події, що заіснували одинадцять років тому.

Можна хіба пригадати виступ тодішнього президента США Л. Б. Джонсона, власне в тому часі, коли Москва при допомозі сателітів окупувала Чехо-Словаччину. Президент Джонсон із великим огірченням осуджував той напад Москви на Чехо-Словаччину і казав, що ще не є запізно, щоб Москва забрала свої окупаційні війська з Чехо-Словаччини.

Гадаю, що може ще заскоро робити остаточний осуд у цій справі, але здається, що французький президент, покійний де Голь, мав добре узасаднену причину розбудовувати свою атомову зброю і не надіятися на чужі «атомові» парасолі.

У зв'язку з окупацією Чехо-Словаччини, годиться пригадати таку ж саму насильну окупацію Мадярщини 23 роки тому. Тоді ж в 1956 році США за керівництва президента Д. Айзенгауера, крім співчуття і спорощкованого молока, більше нічого не зробили для мадярів.

Можливо, що тодішні мадярські втікачі оприлюднювали якісь документи перед західним світом. Можна б згадати, що заявляв попередник Брежнєва Нікіта Хрущов. Вправді це були часи ближчі до Ялти й Потсдаму, й тому США обмежувалися тільки до виявів співчуття, а свою гуманність виявляли — як кажуть — спорощкованим молоком, і це все.

Та коли ми вже пригадуємо справу Мадярщини з 1956 року і Чехо-Словаччини з 1968 року, то можемо повернутись до тих років, коли ці дві держави знайшлися у крутежі подій напередодні Другої світової війни.

Маємо на тямці розвиток подій на терені тих держав, а в першу чергу Чехо-Словаччини. Це є ті роки, коли почав діяти «творець Нової Європи», часи, коли і наш найменший клептик української землі Закарпатська Україна піднялась до творення свого нового життя. Треба пригадати цю жорстоку дійсність, як ці дві держави — Мадярщина і Чехо-Словаччина — нищили у зародку всі намагання наших братів будувати свою хату на Срібній Землі.

Треба пригадати, як іще один наш сусід — Польща, — разом із Мадярщиною творили на українських землях «спульну граніцу» і як моцарствова Польща спільно з Гітлером йшла і відбирала від чехів Заользе. Ніби для історичної іронії дуже швидко гітлерівська Німеччина загорнула Поморя.

Тепер усі ці партнери, себто Східня Німеччина, Польща й Мадярщина перейшли під опіку другого протектора й помагають йому «визволяти» такого ж самого підневільного сусіда.

Як ми вже згадали, дехто з українців завидує чехам і словакам, що про них зараз заговорила західня преса, а про українців мовчить.

Щоб дещо вияснити ці справи, погляньмо на ці події, які відбувалися тоді, коли Москва пішла брутальною силою на Чехо-Словаччину.

Якраз тоді, завдяки пресовим коментарям Україна удостоїлася уваги на світовій арені, як «самостійної» держави на чолі із тодішнім генсеком Петром Шелестом. Якраз тоді чужі журналісти приписали Україні «дуже важливу роль», саме цьому поневоленню Чехо-Словаччини.

Тодішні «специ» від політики вказували на генсека України П. Ю. Шелеста, як на того, який мав би бути за інвазією на Чехо-Словаччину. В цю «мудрість» повірили не тільки чужинці, але навіть і деякі українці.

Поминувши це, що недавно проголосив чехо-словацький діяч Зденек Млинар у цій справі, вже тоді кожному було ясно, що генсек України П. Ю. Шелест не є ініціатором, а, навпаки, слухняним виконавцем доручень московського ЦК.

Петро Юхимович Шелест у книжці «Україно наша радянська», постійно покликається на писання Леніна, тарабанить про «вітчизну», про «південь Росії, про Київську Русь, колиску трьох братніх народів» і дописався до того, що Україна це дійсно найбільш мальовничий куточок... Чого? — «вітчизни» пролетарів великоруських, українських та інших. Та все це йому ніяк не допомогло, Москва — давним своїм звичаєм — відплатилась йому мов проганому собаці...

Ми знаємо, «босом» і наказодавцем був і зараз є вожака Льюня Брежнев. Але комусь спеціально залежало на тому, щоб клеймо бандита-напасника впало не на москаля, а на українця (Шелеста).

Ті «специ» борзописці дописалися до того, що із Шелеста зробили «яструба» і твердили, що він брав «рішальну участь у плануванні» інвазії на Чехо-Словаччину.

Тодішня преса писала чорне по білому, що під час дебат на Кремлі «колективного керівництва», таке диво тоді ще існувало, генсек Л. Брежнев зайняв «неутральне» становище у справі інвазії.

Тут треба ще додати, що преса в той час писала, немов би дні Брежнева почислені, а він (подумайте!) в такій важливій справі займає «неутральне» становище. При цьому слід ствердити, що з того «колективного керівництва» не остались навіть «ріжки та ніжки», а все володіння цупко держить сам Л. Брежнев.

У світлі наведених фактів прямо нісенітницею було, коли т. зв. «специ» від політики надавали особі П. Шелеста якоїсь спеціальної уваги, тоді аж кортіло запитати їх, чи їм відомо скільки дивізій має оцей «яструбець» П. Шелест і з чийої ласки він опинився аж на самому вершку у Кремлі, як член політбюра?

І от «на бороду Маркса», що діялося, коли цієї темної ночі 21-го серпня 1968 року «победоносна» московська армія зайняла цілу Чехо-Словаччину і «оборонила» її від «акул Волстріту» та всяких кровожерних гангстерів Західної Європи, то перший із колективного керівництва, який займав «неутральне» становище у справі інвазії, вожака Брежнев возив вулицями Москви (це показували на телевізії) першу жертву свого «неутрального» становища, президента Чехо-Словаччини ген. Свободу, який ледве зіпав (не зі страху перед акулами Волстріту, а із причини ізольовання Чехо-Словаччини від тих західних гангстерів). На привітання москвичів одну руку тримав догори, а другою притримувався за серце.

Годиться пригадати яким чином президент Чехо-Словаччини ген. Свобода знайшовся в такому трагічному періоді для своєї батьківщини на вулицях Москви. Важко повірити, що він із власної доброї волі вибрався до Москви. Існує приповідка: «Хто в Москеу йде, голову несе». Його і ще інших, як Дубчека, Черніка «запросили», так би мовити, на «чорну» каву, як то було в моді за Польщі, до 1939 року. Але та «кава» московська має занадто союзний смак, вона смердить так, як сама ріка Москва, і діє як смертельна отрута. Після «кави» ці представники чехів і словаків «добресвільно» підписали договір, в якому вони з цілого серця та ввічливо просять, щоб та «побідоносна» московська армія залишилася назавжди в Чехо-Словаччині. Тому то й генерал Свобода із причини такої «радісної» хвилини, тримався рукою за серце, що було наповнене так великою радістю, яке мало що не лопнуло.

Насувається питання, чому генерала Свободу «запросив» на чорну «каву» й возив по вулицях Москви «неутраліст», чи «голуб» Л. Брежнев (бо наївні «специ» зачислили Леоніда Брежнева також і до «голубів», — Б. Л.), а чому цього не робив на вулицях Києва «яструб» П. Шелест? Виглядає, що монополію кликати на «чорну» каву належить тільки до Москви.

Можна б ще поставити запитання чому тодішні всезнайки не писали про доктрину П. Шелеста — оцього «яструба»?

Пригадуємо, що тоді москаль Брежнев, щоб виправдати цю ганебну звірську інвазію, проголосив доктрину, згідно з якою Москва має право й обов'язок йти з «допомогою» загрозеним братнім країнам соціалістичної співдружності.

Так то хитрий, лукавий москаль цією «доктриною» випередив Гельсінкську угоду на 8 літ, а в Гельсінках усі 34 держави підтвердили цю «доктрину» і ще додали змогу для Росії (СРСР) поневолювати цілий світ, шляхом «ідеологічного змагу».

Коли в 1939 році прийшли ті «визволителі» на західні області України й почали шопку з виборами, їм від самого початку був не під смак підхід місцевих людей, які користаючи з «найдемократичнішої» конституції, ставили своїх кандидатів на виборчі листи. Тоді українці почули від якого-будь «ваньки» стереотипну інструкцію: «політичное управление лучше нас знає, кого ставити в кандидати, надо поставіть й корову, чтоб ричала как нужно»!

Чи не перетворила Росія в корову отого «яструбця» П. Шелеста, а тепер чи не резе і то на «русском языке» В. Щербицький, про якого наші доморослі еміграційні всезнайки писали й говорили, нібито він навіть на вулиці балакає по-українському...

В тоталітарній, централізованій імперії про все рішає московський центр, що на його чолі стоїть «головешка над усіми головами», Леонід Брежнев, хоч і хворий став «президентом», а спрагнений почестей роз'їжджає по світі, вбравшись в буржуазний костюм і грубими губами голосно з ляцанням цілує руки дружин буржуазних прем'єрів і президентів. Це він робить у протистивстві до «батька» Сталіна, який зі страху про своє «батьківство» сидів на Кремлі, немов борсук у московській гімнастйорці, боячись денного світла.

Згадаймо ще коротко, як прославила преса генсека П. Шелеста з приводу поїздки Р. Ніксона. А був це час в'єтнамської війни і війни нервів між Вашингтоном і Москвою. В час такого нервового «піднесення» президент Ніксон поїхав у відвідини до Москви.

Звичайно, чванькуваті й грубошкірі москалі поставилися дуже грубо й холодно. Під час зустрічі президента Р. Ніксона на летовищі «самого» Брежнева не було. А знаємо, що начальником в усіх дальших розмовах і переговорах із президентом Ніксоном був тільки Брежнев, без якого нічого не сталося, що сталося.

Преса і телевізія спеціально підкреслювали цей гострий контраст першої розмови президента Ніксона із Брежневим при одному кінці комісарського типу стола, та описували в деталях обід у блиску золота з царських часів лідерів пролетаріату в їхніх буденних (сінпле) одягах.

Про що була мова під час першої зустрічі віч-на-віч президента Ніксона із Брежневим не знаємо, але знаємо, що по тій розмові Брежнев набрав гумору, президент Ніксон став говорити «хара-шо», а Брежнев «окей».

Вже на третій день побуту президента Ніксона у Москві, преса і телевізія принесли свіжу сенсацію, мовляв, мирним переговорам Ніксона із Брежневим протиставиться (в оригіналі Пйотр) Петро Шелест.

На цю тему, журналіст Джордж Веллер у «Де Філядельфія Інквасерр» із 25-го травня 1972 р. написав цілу купу вигадок. Він називав П. Шелеста сталіністом твердої лінії та старого типу. П.

Шелест начебто належить до якоїсь групи людей, які поборюють гнучку політику Брежнєва. Він підсував думку, що П. Шелест намагається повалити «культ Брежнєва».

А насправді, то в Шелеста Україна найбільш мальовничий куточок... «вітчини», так як і Веллер пише про Україну, як про провінцію. У нього Україна існує з тим осоружним додатком «The Ukraine», а це вже само за себе говорить. У нього Україна це не самостійна держава, а залежна від центру, себто від Москви, тож самозрозуміле, провінція не може диктувати центрові. Веллер називає Петра Шелеста *Пйотром Шелестом*, бо для нього це все те саме «но дифференс».

Все ж сталося те, що мусіло статися, аджеж треба було знайти офірного козла, щоб вибілити «матушку Рассею», щоб затерти сліди того небажання мирної розв'язки, чи ясніше московського хамства. Очевидно до грубіянської поведінки супроти Р. Ніксона москалі мали причину. Вони не могли стравити того, що на наказ того ж президента США було заміновано Гайфонгський порт у Північній В'єтнамі та бомбардування Ганюю. І як пізніше виявилось, то й московський корабель, який стояв у Гайфонгу був поцілений і вигорів. Тож вожді гнівалися і показували свою «більшу культуру». Тут на маргінесі згадаємо, що в США знайшовся відомий із «нової лівиці» сенатор Мак Гаверн, який засудив замінування порту Гайфонгу, а вихваляв холонокровність кремлівських вождів.

Ну й справді, войовнича Москва так холонокровно сприйняла поличник від капіталістичних акул.

Але офірний козел мусів піти на цілоспалення. Тоді Петра Юхимовича Шелеста московський ханат послав у дубину! Мурін зробив своє! А москаліки підсували думку, мовляв, бачите, ми хочемо миру, але оцей «хахол з Києва перебаранчає», отже («надо з ним долой» — або по-українському — «слід його зняти»).

Наші «приятелі» і «специ» від політики це підхопили, мовляв, через тих «юкі піпел» не можна досягнути світового миру.

Чи конче попадати в чорний песимізм? Ні, не раз і про нас згадують десь там на «вершинах»...

Кому ж потрібні оті всякі колись і тепер хахли-малороси? За царських часів були Драгоманови, Косичі, Линевичі..., а тепер Шелести, Щербицькі, Гречки та інші, які ревуть «как нужно», себто як потрібно.

Чому, наприклад, у 1849 р. цар Микола І-ий вислав на Мадярщину 200-тисячну армію під командою якраз малороса Тишкевича для приборкання мадярів?

Кому це було потрібне колись і кому це потрібне зараз? Це було і є потрібне для тих, що на Кремлі засідали під білим орлом і зараз засідають під червоною зіркою. Вони ж усі тоді докладно

знали й зараз знають, яким духом дишуть усі під'яремні народи. Це їм потрібно, щоб ця ненависть чехів, словаків й інших народів вдаряла не по них, кремлівських верховодах, на що вони повністю заслуговують, але щоб і ці під'яремні народи зненавиділи одні одних. Поневолювач уживає поневоленого для гноблення інших.

Власне тут видно спритність і майстерність вплутування Петра Шелеста у справу Чехо-Словаччини, як також у справу переговорів США з Московщиною. Хтось поширював здогад, нібито Шелест боявся, щоб вільнодумність з Чехо-Словаччини не продісталась в Україну, а насправді боялись новітні царі у Кремлі.

Це був страх не Шелеста, а страх Брежнєва за цілість московської імперії й тому він придумав доктрину, про яку вже була мова вище. А щоб створити над собою авреолу «миротворця», він за правилом московських царів в минулому прогнав Шелеста з червоного Олімпу.

Ми майже всюди маємо таких «приятелів», котрим добре ім'я України, її синів і дочок не може пролізти крізь горло. Знаємо, як вони плутають історію України й історію нашої Церкви.

Дуже частенько під час відвідин чужинецькими вищими державними мужами столиці України Києва, ті «наші приятелі» зумисне плутають всю історію України і дорогий наш Київ називають одним із найстарших «русских городів».

А це якраз на руку однаково темній, як ніч матушці Россеї, яка тільки й дбає про свої життєві інтереси на всяких міжнародних з'їздах чи спортових Олімпіадах. А що вже й казати про будь-які розмови на найвищому рівні.

Все, що українці денебудь в світі доброго зроблять береться на рахунок москалів, або зовсім промовчується.

В романі Олесь Гончара «Собор» читаємо, що Москва вислала до Індії фахівців-робітників для побудови метало-комбінату, а за словами самого автора: подала Москва руку братньої допомоги. Робітники із-над Дніпра (чомусь не з України, — Б. Л.) їдуть до Індії.

А як виїздили до Індії, то старий Лобода їх повчав: «Бережи там честь металюрга, Іване. Щоб про майстрів із Дніпра (знову ж не з України, — Б. Л.) і там добра слава котилась (стор. 119).

Там перебувають два роки, нав'язують дружні відносини, сьорбають з індійцями український борщ і співають українських пісень, дружать, братаються з місцевим населенням...

Аж гульк: «Здоров, здоров Баглаю хінді русі... бхай... бхай» (стор. 122).

Їздив до Індії Н. Хрущов і кричав, що буде ділитися останнім кусником хліба з індійським народом і гримів «хінді русі — бхай бхай», а це на мові «Союзу» значить: індійці і рускі люди, браття-браття.

Отож, як як за царів, так і за Леніна, та всіх соратників на Хрущові і Брежневі скінчивши, існує єдина матушка Россея, «Союз», «Родіна», возвеличується великий русскій народ, а всяким Шелестам, Щербицьким з-над Дніпра, так би мовити, для внутрішнього вжитку, вільно говорити навіть українською мовою, співати українських пісень з індіями, сьорбати український борщ, але поза границями «Союзу» існують тільки «русі бхай» — це у відношенні до індіців.

От таке то написав по волі чи неволі О. Гончар у своєму романі. Роботу виконали українці, зберегли честь металюрга з-над Дніпра, але це все пішло на рахунок «бхай русі».

(І тут аж напрошується приказка:

Іване без роду, Іване без долі,
Куди не ходив ти, чого не видав...
І в спеку, і в стужу, і в хаті, і в полі
Ти гинув, а СЛАВУ — сусід добрий взяв...

Ст. Чарнецький, — Ред. В.Ш.).

А оце цілком недавно, бо під час церемоніялу формального вступлення на престіл св. Петра новообраного папи Івана Павла I в дні 3-го вересня 1978 року телевізія теж недописала...

Одною із найбільш зворушливих та промовистих сцен цього церемоніялу показаних на телевізії була зустріч нового Вселенського Архиєрея маєстатичної постаті Голови Помісної Української Католицької Церкви її Патріярха Блаженнішого Отця Йосифа із заявою вірности й відданости Апостольському Престолові.

Як знаємо, на майдані перед базилікою св. Петра було зібраних понад 200 тисяч вірних. Були кардинали, патріярхи, королі, президенти й інші високі достойники майже із сотні країн світу...

Всі ми, які гляділи на екрани телебачення, бачили, як підступали поодинокі князі Церкви до сидячого Папи, а коментатори заповідали й пояснювали кожного поодинокого князя Церкви...

І хоч згадано Блаженнішого Отця Йосифа, як кардинала з України, то все таки можна було відчутти, що важкою заслоною залягла присутність в тому часі московського «митрополита» Нікодима. Ми очікували, що Ісповідника віри, нашого Патріярха, який 18 літ мучився в концентраційних таборах СРСР за свою вірність Апостольській столиці буде потрактовано достойніше...

Та як виходить висланник Москви спротивився тому. Із трагічного епілогу, смерті обидвох Папи Івана Павла I-го та Нікодима під час розмови з Папою мимоволі насувається пригадка, що «Божі млини мелють поволі».

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПИТАННЯ

Омельян КОВАЛЬ

ПРОБЛЕМА ВКЛЮЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
В УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

(Доповідь виголошена на 4-й Пленарній Сесії III СКВУ)

*»Народе мій! Твоїм майбутнім
душу я тривожу!«*

(І. Франко: Пролог до «Мойсея»)

Світлий Конгресе!

Нема на світі українського патріота, який не відчував би тривогу за долю свого народу, за його майбутнє. Ця тривога пробивається з численних статей української преси, з дискусій і нарад багатьох наших організацій і установ, хвилями виливається в поетичній і письменницькій творчості в поневоленій Україні і на чужині. По суті, наше сучасне, повне героїзму відданих синів і дочок українського народу, що в умовах поневолення і жорстокого переслідування в Україні знаходять все нові вияви стійкості, принциповості і вірності національній ідеї, є ніщо інше, як підложжя для прийдешнього, як вислів тривоги за майбутнє України.

Приклади страждань, жертв, посвяти в сучасному в ім'я майбутнього тягнуться золотою ниткою в історії кожного народу, хоч би згадати знаменні слова Валентина Мороза, що перед судом заявив своє славне «Будемо битись!», чи Левка Лук'яненко — «Хоч би я тільки один залишився на світі, то й тоді буду боротись за Україну!» Абсурд? Ні! Інстинкт самозбереження нації і вияв її духових сил в сучасному для майбутнього. Така постава можлива тільки при наявності ідеалу, який у нашому випадку узагальнюється конечністю національної свободи, і державної незалежності. Національна свобода і державна незалежність України — це єдині гарантії для забезпечення людських прав, в тому на плекання власної духовості, свободи віри й релігії й пошанування людської гідності.

Відбування вже третього з черги Світового Конгресу Вільних Українців у діаспорі — це вияв волі української спільноти до боротьби за майбутнє України. Відбування цього Конгресу в 60-ліття від здобуття української державності в 1918 р. і шістдесятлітній шлях боротьби українського народу, що позначений найвищими жертвами крові й життя голови Держави, Симона Петлюри, творців СВУ-СУМ, акад. Сергія Єфремова, студента Миколи Павлушкова і інших, організатора УВО-ОУН, полк. Євгена Коновальця, поетів Ольжича й Теліги, тисячні жертви членів ОУН і бійців УПА на чолі з її героїським командиром ген.-хор. Тарасом Чупринкою-Шухевичем, проф. Л. Ребета, Провідника ОУН Степана Бандери,

а, можливо, також й гетьманича Данила Скоропадського, фізичну ліквідацію ієрархій УАПЦ і УКЦ та тисяч священників і вірних, — знаходить своє віддзеркалення в сучасному. Є, отже, велика й зобов'язуюча переємників спадщина. Цим переємником національної спадщини за всіма природними законами мусить бути молода українська генерація в Україні й на чужині перебуваюча.

В цей спосіб ми дійшли до визначеної на початку теми: «Проблема включення української молоді в українське громадське життя». Розуміється — молоді української еміграційної спільноти.

Заки прийдемо до властивої теми «включення», потрібно насамперед визначити поняття молоді, як ми його розуміємо.

Нормально в житті прийнято вважати молоддю старший юнацький вік до часу одруження, тобто приблизно 15 до 25 років життя. Є це вік підготовки до життя, вибір професії, звання та закладення сім'ї. Є це найбільш динамічна вікова група в суспільстві, від властивостей якої може залежати цілий дальший розвиток суспільства. Можна окреслити цю вікову групу, як таку, що в ній відбувається подвійний біологічно-психічний процес, який завершується рівновагою дозрівання. Є це також вікова група, яка з погляду «включення» в громадське життя має для нас в цьому випадку найбільше значення.

З суспільно-громадського погляду проблему молоді мусимо, однак, розглядати дещо ширше, а не тільки під кутом «включення», що звучить надто механічно і не дає повноти образу заторкненої проблеми. Справа в тому, що п'ятнадцятирічний юнак є вже продуктом попереднього виховання і впливу довкілля і його майже не можна змінити в тому віці під оглядом особовості й характеру, а тільки на існуючій вже базі можна завершити цю особовість світоглядним оформленням та допомогти у віднайденні життєвої цілі. Включити його в організоване громадське життя можна тільки під умовою, що вже від раннього дитинства, він виростав у здоровій родинній атмосфері, сповненій пошани до українських традицій, культури і морально-релігійного життя, відмінного від того, що він спостерігає в довкіллі. Цей український родинний світ, скріплений церковним обрядом, рідною школою і молодечею організацією з її ритуалом, Виховним Ідеалом, та живим прикладом поведінки виховника, можуть довести до стану включення, або інтегрування такої одиниці в організоване суспільство. Обмеженість нашої теми не дозволяє нам розглянути ширше цей підготовчий аспект в ділянці родинного, дошкільного, шкільного й організаційного виховання, а тому доведеться про ці питання говорити побіжно в тягу дальшого розгляду нашої теми.

З погляду «включення» в організоване громадське життя не можна обмежувати також віку молоді до 25 років, бо психічне дозрівання не зупиняється на означеному році, а триває значно довше, як це поетично висловила Ліна Костенко: «Дорослою стала зненацька, дозрілою стану поволі». Тому, практично, в молодечих

організаціях цю вікову межу пересувається до 30, а то й 35 років. В цей спосіб проблема молоді охоплює собою яких 40% всієї спільноти, коли поставити межу життя на 70-75 років. Це означає, що на 2 мільйони українців у діаспорі йдеться про вісімсот тисяч членів спільноти, а коли обмежити наш розгляд до вікової групи 15-25 років, то це буде яких триста тисяч одиниць. Можемо тільки шкодувати, що не можемо послуговуватись точними статистичними цифровими даними і якісними показниками щодо цілоти, а зокрема щодо цієї динамічної частини нашого суспільства в діаспорі.

Соціологічні досліді в світі вказують, що кожна національна спільнота має в собі активні й пасивні елементи. Більшість суспільства складається з пасивних елементів, а тільки 10-15% є суспільно-активними. Суспільна вартість обидвох категорій має також свої позитиви й негативи. В позитив активних елементів треба вписати більшість здобутків у всіх ділянках життя спільноти, а в позитив пасивних можемо вписати їхній консерватизм, тобто зберігання старовини, традицій, культури, під умовою, що вони дістали це у спадку від свого родинного і суспільного виховання. Негативом активних елементів може бути це, що вони можуть скоро підпадати асиміляції, або проймаються чужими ідеями та брати їх за свої, якщо передше не засвоїли в належній дозі своїх національних ідей і світоглядових засад в період свого виховного процесу. Негативом пасивних елементів є те, що вони не здібні діяти на зовні в чужому світі, де треба великої ініціативи, енергії, труду та посвяти. Без орієнтації на активний елемент, вони є засуджені на скорішчу, чи пізнішчу асиміляцію і заник. Повище ствердження має в нас значення для аналізу стану серед нашої молоді і вказує на напрям потрібних заходів та засобів для відповідної дії.

Згідно з прийнятою нами тезою про активні й пасивні елементи в спільноті й відкинувши дошкілля, а затримавшись на віковій групі юнацтва й молоді між 7 і 30 років, які могли б бути в системі рідних шкіл, курсів українознавства й молодечих організацій, виходить, що повинно б бути яких 100 тисяч активно охопленої молоді. Фактично, це число треба зменшити до половини і тоді матимемо приблизне число нашої молоді, яка має якесь пов'язання з організованим суспільством. Щодо високих студій, то міряючи середньоевропейським показником, де 1% населення перебуває перманентно на високих студіях, ми повинні б мати яких 20.000 студентів. Не маючи точної статистики, відважуюсь твердити, що ми не досягаємо й четвертини того показника. Це тоді, коли участь у високих студіях такого еміграційного народу, як жида, досягає 5 і більше відсотків студіюючих на високих школах.

Питання якості української молоді генерації в діаспорі, яка входить у предмет нашого розгляду до «включення» в організоване українське життя, має свої особливості, над якими належить зупинитися.

В нормальних суспільствах є своя виховно-научна система, яка має запевнити державі й народові свідомих своїх громадських обов'язків членів спільноти й громадян. Духові вартості народу мають повну можливість прищиплюватись молоді при допомозі даної системи. Ця система наставлена також і на чужий елемент, який має пройти повний асиміляційний процес, згідно з виховно-навчальною програмою. В тому може не бути жодної інтенції якоїнебудь дискримінації, а прямо тому, що держава, чи приватний сектор, що займається рівнобіжно веденням тієї системи, не має на меті ускладнювати собі проблеми. Одинока Канада, що відрізняється від інших країн нашого поселення, де в силу обставин вводиться т. зв. «багатокультурність», дає можливість рівночасного ведення народного шкільництва мовами етнічних груп, якщо вони є репрезентовані відповідним відсотком в даній провінції. Це створює виїмково добрі умовини для виховного процесу в бажаному для нас напрямку. У всіх інших країнах, тільки завдяки одиницям та громадським організаціям, діє слаба мережа рідного шкільництва, яка не всіляк задовольнити потреб нашої спільноти в ділянці шкільництва в цілості нашої діаспори. До того добавляється відсутність потрібної кількості кваліфікованих учителів та нехиті частини напіввідчуженої громадськості до виховування власних дітей в українському національному дусі. Все таки, завдяки існуючим рідним школам та ідейним одиницям з-поміж виховників й учителів, вдається рятувати певну кількість нашої молоді від неграмотности та відчуження. Втримання і зміцнення існуючої мережі нашого рідного шкільництва, як також вдержування в алярмуючому поготівлі громадської думки про konieczність посилення всіх наших дітей до тих шкіл, як також до молодечих організацій, починаючи шкільним віком, є завданням української преси і всіх діючих організацій та установ. В тому научно-виховному періоді необхідно вшепити у вихованців любов до найбільших наших вартостей, якими є Бог і Україна, як також подбати про засіб, щоб ці вартості могли плекатися через ціле життя. Цим засобом є любов до української книжки й друкованого слова в загальному. Вироблення в дітей звички читати українське друковане слово забезпечить за нашою спільнотою джерело української духовости, яким є література й культура взагалі. Без почитности української літератури й преси наша духовість зникне, а джерело, не маючи припливу — висохне. В цьому середникові лежить також ключ до пізнішого «включення» молоді людини в організовану українську спільноту.

Ще гірше стоїть в нас справа на відтинку середнього шкільництва. Тут маємо вужчу мережу курсів українознавства, з яких не всі доходять до матури. Колишні численні гімназії в повоєнних німецьких таборах були повністю ліквідовані, але з них вийшло кілька тисяч молодих людей, що відтак кінчали середню і вищу освіту. Це переважно теперішня провідна частина нашого органі-

зованого суспільства, якщо не рахувати старшої генерації з України й частини з рядів старшої української еміграції. Рятуює дещо доплив української інтелігенції Мала Духовна Семінарія в Римі і подібна в Прудентополі, Бразілія, і деяка Колегія в Канаді. Семінарії, однак, обмежені тільки до хлопців, під кутом священничих покликань. Маючи вчителів-патріотів, Семінарія в Римі дала вже українській спільноті кілька сотень абітурієнтів та кілька священників. В порівнянні з потребами керівної української верстви в нашому суспільстві, це без сумніву невиспачальне.

Існування Українського Вільного Університету, Українського Католицького Університету в Римі і катедр Українознавства при чужих університетах вимагало б наявності кожнорічно хоч сотні молодих людей з закінченою українською середньою школою, веденою високоякісними педагогами й гарячими патріотами. Без того немає перспектив для вирощення дійсних українських вчених, бо саме тільки знання української мови нам їх не дасть. Катедри при чужих високих школах можуть нас коштувати вдсятеро стільки, як нас коштують тепер, але проблем *української* науки нам не розв'яжуть, якщо ми не будемо спосібні їх обсадити *нашими* вченими, які спрагнені шукання української правди, а не обмежені до повторювання заялжених концепцій про варязьке походження нашої держави та нездібність українського народу собою керувати. А вже вершком цинізму такої науки є оплюгавлювання при допомозі гастрольних професорів нашої козацької доби, яку, коли йдеться про запорізький Орден, кваліфікується як «гомосексуалістів». Це явище знецінювання нашої історії відоме вже в минулому і про нього писав Т. Шевченко у своєму «Посланні до мертвих, живих і ненароджених», отже і до нас: «Якби ви вчилися, так як треба, то й мудрість була би своя», або «по німецькому наказу як заговорили, так що й німець не второпа, учитель великий». Історія, як видно, повторюється, коли з наказу Москви спотворений український правопис пропонується для вжитку на еміграції. Ці симптоми наукового порядку є ніщо інше, як остоорога для нашої спільноти і постулят зміцнити в першу чергу *українське високе шкільництво й українську науку*, на яку повинні б взоруватися чужі наукові центри, а не навпаки. В тому заснування і ведення української цілоденної гімназії є справою бути чи не бути українській вільній науці.

Українська вільна наука потребує також включення молодих наукових сил, сформованих в українській середній, а відтак на високих школах, щоб підняти її на найвищий ступінь, а при тому забезпечитись перед шкідливою інфільтрацією з ворожих джерел. Досвід з «Енциклопедією Українознавства», яка при всіх своїх осягах і заслугах допустилася концепційно шкідливих статей про «спадковість державної влади від УНР до УССР», а в додатку недавно помістила «гіпотези» про неіснування СВУ-СУМ в Україні, прийнявши ворожу версію про те, що ті заслужені, історичні, виз-

вольні організації були створені в ІПУ. З такою «наукою» ми можемо скоро опинитися на роздоріжжі нашого буття, підірвати віру в Україну і її провідну верству, а також обеззброїти ідейно нашу молодь. Включення цієї молоді в українське організоване громадське життя буде позбавлене притягаючої сили й атрактивності.

Ми ще не добилися такого рівня, щоб у подібних до наведених тут випадків, громадська думка могла неутралізувати шкідливі наслідки і виправляти помилки. Деякі заяви групи фахівців не були прийняті до поміщення в українській пресі, а в інших випадках не було навіть реакції з боку компетентних науковців. Тому є необхідно впровадити в життя *закон громадської думки*, який називають законом тяжіння в політичній історії, а відомо, що у фізиці закон тяжіння є силою, що спричинює рух. Нам потрібно руху, щоб вивітрити шкідливі наноси в нашу історичну науку.

В розгляді чинників, які сприяють включенню нашої молоді в організоване життя української спільноти, не малу роль відіграє наше церковно-релігійне життя. Добрий священник-патріот, це найкращий виховник в громаді. Він має вплив і на родини, і на молодь, і на громадське життя. З практики можу твердити, що найкращі осередки молоді були там, де була співпраця душпастиря з виховниками і батьками. Вся молодь з душпастирства була в неділю в церкві, однаково, як і на сходинах, брала участь в таборванні і читала свою пресу та книжки. В такому осередку молодь не тільки включалася в громадське життя, але також перебирала керівні функції. Церква — це та моральна сила, яка дає найкращу рецепту на виховання. Закон любови Бога і ближнього та пошана батьків, як також заборона робити кривду, чи поповняти злочини, є формуючими чинниками так для характеру, як і для світогляду. Поєднання національного з релігійним, що довершилося за часів св. князя Володимира і Ярослава Мудрого, залишилося й до наших днів твердим фундаментом суспільних відносин і нашої духовости. Як же ж шкідливо й деправуючо може діяти на молодь факт непошани до свого найвищого Ієрарха з боку йому підлеглих, факт підпорядкування чужим наказам за поминенням Голови своєї Помісної Церкви. Прикро і болісно! Як же інакше поступила ієрархія сусіднього нам польського народу, коли Секретаріят Стану хотів понад її головами ладнати справи з польським урядом. Всі, як один, ієрархи станули твердо по боці примаса й заявили, що вони не приймуть ніяких домовлень, бо для цього є провід польської Церкви на місці, який знає свої потреби. Така постава буде. Тому не дивно, що нарід, який має таких ієрархів, удостоївся найбільшій почеси в світі вибором нового папи.

Неупорядковані відносини в лоні наших Церков не сприяють так потрібному екуменізмові в обличчі гекатомбів жертв, що їх вони понесли в боротьбі зі силами безбожницького режиму в Україні. Українська молодь хотіла б бачити наші Церкви тісно

об'єднані, кожна в своєму нутрі, завершені своїм ієрархічним устроєм і тісно зі собою пов'язані в молитовному єднанні. Це було б стимулом для молодих людей йти на службу Богові, поповнюючи священичий і монаший чини. Для цього мусять діяти духовні семінарії, бо інакше виховані в чужих семінаріях священики, mimo їх найкращої волі, стануть ще одним чинником асиміляції нашої спільноти при допомозі Церкви. Цього асиміляційного процесу вже ніхто завернути не зможе.

З погляду молодечих організацій є також особливе побажання до церковного проводу. Наші молодечі організації в загальному мають своєю девізою клич — Бог і Україна! В такому випадку немає потреби при церкві організувати ще якусь парафіяльну молодь, за винятком суто церковних Дружин. Українська молодь в діаспорі може скріпити свою ідентичність тільки при умові, що вона буде пов'язана в світовому масштабі з Україною. Тому існування гуртка молоді при парафії без пов'язання в крайовому, чи світовому засягу на базі ідеї служби Богові й Україні, буде тільки переходовим явищем, без довготривалих наслідків. Це торкається у великій мірі південно-американських країн, де за винятком околиць Буенос-Айресу і, частинно, Сао-Павлю в Бразилії, молодь є організована по парафіях. Це, очевидно, є краще, якби мало взагалі не бути нічого, однак це не розв'язує нам проблеми включення нашої молоді в цілість нашого організованого життя в системі СКВУ. Є конечно зревідувати нічим неоправдане наставлення проти існуючих у світовому масштабі організацій молоді, бо вони мають і потрібний виховний ідеал і можливості несення потрібної допомоги та інші середники дії, які зможуть тільки допомогти в зміцненні церковного й громадського життя на місці, і то на довгий протяг часу. Священик повинен допомагати існуючим християнським організаціям молоді, а не творити конкуренційні до існуючих організації.

Існування й дія українських молодечих організацій в лоні української спільноти в діаспорі є одним з найважливіших чинників для створення можливостей включення нашої молоді в організоване громадське життя. Можна сказати без перебільшення, що молодечі виховні організації є школою для підготовки громадських діячів і громадського виховання своїх членів, в майбутньому активних членів організованої спільноти. Практично, нема іншої методи, яка могла б заступити молодечі виховні організації в підготовці майбутніх активних членів нашої спільноти і її організаторів та керівників. Тому в існуванні і дії сучасних молодечих організацій ми можемо добавувати проекцію нашого майбутнього суспільства в діаспорі. Усвідомлення цього факту приведе нас до далекойдучих висновків і практичних рішень.

Як можна думати про включення нашої молоді генерації в організоване громадське життя, коли наша теперішня громадська організаційна структура не відводить належного місця даним

організаціям і трактує їх дещо на маргінесі цілості. Так, наприклад, Комісія Українських Молодечих Організацій (КУМО) при Секретаріаті СКВУ не зуміла розвинути своєї праці, бо не було належної політики Секретаріату, яка сприяла б такій координованій дії. З боку ж самих організацій молоді, що творили КУМО, не було віри, що знайдеться належне зрозуміння в Секретаріаті для проблем молоді. Таким чином не зреалізовано проекту допомоги на відтинку молоді в Південній Америці і не створено передумови для спільного розгляду питань нашого самозбереження і допомоги Україні, що з виховного погляду мало б першорядне значення. А цей аспект проблеми заторкує основну функцію СКВУ. Це є площина, на поземі якої мусіло б заіснувати «включення» на найвищому щаблі. Молодь мусить бачити конкретну допомогу в розв'язці її проблем з боку старшого громадянства, а зокрема з боку українських інституцій, які репрезентують цілість нашого організованого життя.

Коли ми прийняли тезу, що вся наша теперішня діяльність, це проекція нашого майбутнього, то в цій проекції мусить бути місце для молоді, бо вона буде переємником нашої діяльності і наших надбань у майбутньому. Діяти інакше — це самообман, або прикривання вузького егоїзму під громадським плащиком. Молодечі організації мають, наприклад, проблему школення виховних кадрів, випуску вишкільних і виховних матеріалів, проведення курсів, вдержання дефіцитних молодечих журналів, вдержування мистецьких одиниць, творення культурних вартостей. Досі вони мусили ці проблеми розв'язувати у власному засягу в більшості без допомоги інших установ, чи організацій, які в майбутньому мають користати з виховної і культурної праці цих молодечих організацій. Кожному відомо, що виховна й культурна праця в державних обставинах, побіч шкільництва, є в державному бюджеті на одному з перших місць. В наших еміграційних умовах залишається це питання до вирішення тим, хто на тих відтинках працює. У висліді такого ставлення приходить в багатьох випадках до розчарувань і заникання діючих клітин, та відхід окремих одиниць-фахівців.

Неможливість створення центрального бюджету для названих цілей зумовляє шукання розв'язки по громадах. Поняття «включення», або інтеграція, імплікує пов'язаність різних громадських функцій і їх взаємодію. Так, наприклад, з громадського погляду не має багато вартості наша господарська установа, — суспільна, чи приватна, якщо вона своїми доходами не ділиться з дефіцитними суспільними секторами. Ця система в нас функціонує тільки частинно. Наша громадська думка ще не спромоглася зробити всюдн панівним погляд, що господарська розбудова є не сама для себе, але вона необхідна як засіб для духового, культурного й суспільно-політичного життя нашої спільноти. Слабкість того госпо-

дарського чинника відбивається на всіх інших секторах нашої діяльності, а зокрема на виховно-молодечому. Щоб вийти з цієї недокровенності нашого суспільного організму, потрібно наших рішень у двох напрямках: зміцнити господарський сектор творенням нових і розбудовою існуючих фінансово-господарських, торговельних і виробничих підприємств, залучуючи сюди наших молодих фахівців, зокрема тих, що вже виявили себе на висоті в чужих подібних установах, чи підприємствах, а з другого боку подбати про фінансування праці осіб, що повністю займаються виховною, чи культурною діяльністю в місцевому, чи крайовому засягу. Сильніші господарські установи мусіли б також взяти на себе фінансування окремих важливих проектів та міжкrajових акцій.

Побіч розв'язки проблеми включення, цей аспект проблеми носить в собі відповідь на питання самозбереження й допомоги Україні, що є головним завданням цілої нашої спільноти й її речника, СКВУ.

Питання «включення» стосується особливо нашої студіюючої молоді, яка по своїй натурі належить до категорії провідної верстви. Як виглядає та молодь під оглядом світоглядним і політичним, що від її світоглядного й політичного обличчя буде залежати вигляд нашого організованого життя в майбутньому? Прийде ця зміна, як органічний перехід спадщини від батьків до дітей, чи може прийде до революційних потрясень, які змінять обличчя наших дотеперішніх надбань в майбутньому? Відповідь на ці питання вимагає деякої аналізи і вступних стверджень. Відповідь не може бути без всебічного обговорення і дискусії.

Перше ствердження, що український студентський актив, за малими винятками — це вихованці існуючих молодечих організацій, може давати нам уяву про ідейне обличчя студентства з боку його репрезентації.

Друге ствердження, що маса нашого студентства є інертна й не включена до активного студентського життя, створює проблему його дальшої організації і дії.

Студентський актив, що є в проводі наших студентських організацій системи ЦЕСУС-у, вихований, звичайно, в патріотичному українському дусі в родині, в молодечих організаціях і на зразках непримиримих борців за ідеали української нації, є в більшості націоналістичного напрямку, але не конче партійно оприділений.

Цей провідний елемент неодноразово засвідчував свій високий патріотизм, коли через свої організації ТУСМ-у, ПЛАСТ-у, СУМ-у, ОДУМ-у і інші, брав участь у протестних маніфестаціях перед ворожими амбасадами, на інших місцях і з різних нагод. Ця молодь організувала комітети оборони Мороза й інших українських політ'язнів, і займалася роз'яснюванням національної справи серед чужого оточення. Вона йшла також на кількадевні голодівки й була та є готова на великі жертви, якщо вони були б потрібні. Це

є ідейна молодь з усіма притаманними їй прикметами і властивостями.

Проблеми тієї категорії молоді зачинаються на високих школах, на яких вони студіюють. Не є ніякою таємницею, що сучасні школи, а особливо високе шкільництво, є сильно інфільтроване лівими марксистськими течіями. Друга світова війна й зближення західних потуг з ССРСР, а тим самим співпраця двох різних політичних і соціально-економічних систем, сприяли психологічному наближенні і створили почву для насадження в наукових центрах та у високих школах прихильників марксистизму. Коли додати до цього, що вже з кінця минулого століття марксистські оформилися у дві течії — революційну, яка прийнялася в Росії, і еволюційну у Великобританії, звану фабіанізмом, то ця друга течія використала кон'юнктуру на те, щоб закріпити себе поступово в багатьох наукових закладах і високих школах, не хтуючи також і середніми школами для постачання високих шкіл підготованим елементом. Виступаючи під різними теоріями, які часто не нав'язуються до самого Маркса, ці течії індоктринують студіюючу молодь своїми ніби науковими тезами й послідовно та систематично накидають у формі науки політичні погляди та філософське їх обоснування. Наслідки з цього такі, що т. зв. лівизна проникає у всі ділянки людського життя і насичує його розкладовими тенденціями, що часом прибирають форму валення «естаблішменту», пропагування гедонізму, нігілізму й порнографії. За всім цим криється невидна рука, яка вміло використовує слабкі місця в державі, чи в суспільності, і на цьому жирує.

Таке студентське довкілля не може залишитися без впливу на формування суспільно-політичних поглядів українських студентів, якщо вони не наділені достатнім імунітетом з джерел української духовності та з досвіду української політичної думки.

До найбільш загрожених цими розкладовими впливами належать студенти гуманістичних наук, а також з ділянки економіки і журналістики. Безкритичне сприймання насичених марксистизмом наук має в наслідку критичне наставлення тієї частини студентства до всього українського, що було створене на християнській, ідеалістичній, світоглядній основі. Використовуючи українські патріотичні почуття частини тієї молоді, деякі особи, чи групи лівого напрямку, підсичують цей критицизм деякими документами з України, мовляв, там переважаюча більшість думає помарксистськи. Вони промовчують писання В. Мороза, С. Сверстюка, І. Світличного, І. Калинця, о. В. Романюка, а навіть наведеного на християнство, колишнього комуніста Миколу Руденка, чи містерійно «космічного» ідеаліста-патріота Олеса Бердника. Вони чіпаються за неfortunно виражений «неомарксистизм» Леоніда Плюща і хотіли б його узагальнити на всю Україну, як вершок політичного думання. При цьому підкреслюють інтернаціоналізм, солідаризую-

чись з міжнародною лівизною по лінії поборювання диктатури в Чіле, чи в Аргентині, засуджуючи українських політичних діячів, які вимагали від Піночета прикладу звільнення своїх в'язнів, щоб добитися такого самого від СССР стосовно українських політв'язнів. Для даної групки студентів, просякнутих чужою доктриною, немає стриму. Вони ладні оплюгавити всіх і все, не зважаючи на заслуги і досвід осіб і політичних середовищ у політичній боротьбі за визволення України. В той же час, вістря ненависти й акцій супроти властивого ворога України є далеко тупіше і не виходить поза трафаретні фрази оборони людських прав на рівні Чіле й африканських країн.

Цим питанням можна б і не присвячувати аж такої уваги, якщо ця групка не була б агресивна в нападях і у вербуванні нових прихильників, а свої переконання держала для себе, або бажала б сконфронтувати їх у громадській дискусії. Наша суспільність уже настільки зріла, що могла б виявити толеранцію до різного думання, зокрема, коли це думання походить від молодих. Так, одначе, не є, бо ідеї цього гурту молоді є неукраїнського походження, а, як казав Тарас Шевченко, «походять з чужого поля». Не додумали молоді адепти Маркса, що всякий інтернаціоналізм криє в собі небезпеку підпорядкування слабшого сильнішому, як це переконливо довів Іван Дзюба у своєму знаменитому творі «Інтернаціоналізм, чи русифікація?». Більше доказів облудности інтернаціоналістичних концепцій не потрібно, хоч про це можна б багато говорити у 60-ліття Української Державности, яка на своєму підготовчому етапі велася також в аспекті московсько-українського інтернаціоналізму. Відомо, як поставилися були соціалісти-інтернаціоналісти типу Керенського до вимаганої українським народом і його патріотичними речниками державної незалежності. Вкінці, їхні «дисиденти», большевики, закінчили цю інтернаціоналістичну співпрацю збройною окупацією України.

Тому ми мусимо відкинути і марксизм і його інтернаціоналізм, як облудно ворожі концепції, на які немає місця в українській спільноті. Багатомільйонові жертви, що їх склала Україна, є в великій мірі наслідком недозрілої політичної думки попередніх часів. Помилки мстяться і хто їх повторює, той або сліпий, або недорозвинений, а якщо свідомо не хоче вчитися, то є злочинцем супроти своєї нації й національним зрадником.

Українська молодь з рядів СУМ перша зареагувала на появу лівизни серед частини студіюючої молоді, творячи Інститут Суспільно-Політичної Освіти, в програмі якого головним предметом є «Історія суспільно-політичної думки в Україні» і критика ворожих Україні філософсько-політичних концепцій. Випуск наукових праць та численні курси в кількох країнах нашого поселення дають студіюючій молоді можливість набути потрібні знання і завершити власну світоглядову систему. Треба відмітити, що обмін

думками між центральними проводами молодечих організацій СУМ і Пластом ще на початку 1975 року довів до узгодження становищ в цих питаннях, які були завершені підписанням умови про співпрацю в цій площині, як також і в інших.

В цьому місці треба зробити одне ствердження. Від давніших часів була втерлася думка, що виховні молодечі організації повинні бути «аполітичні». Дехто пояснював собі, що вистачить патріотичного виховання, а дехто йшов далі з намаганням відмежувати молодечі організації від впливу політичних організацій та партій. Як показує нам життя і один, і другий погляд не витримав проби, бо маємо або патріотично наставлених інтернаціоналістів, або без належної opinio частину нашої молоді. Частина активного елемента включилася в чужу політичну концепцію, а більш пасивний — знеутралізований. Частка довголітньої праці молодечих організацій пішла намарне.

Тут треба уточнити наступне. Політизація молоді не може бути ведена в дитинстві, ані не може бути спрощувана. Діти і юнацтво до певного віку можуть бути виховувані тільки в патріотичному дусі, а не в політичному, бо це суперечило б звичайній педагогічній засаді, яка каже, що кожній віковій фазі психо-фізичного розвитку дитини відповідає її спроможність сприймання і розуміння життєвих явищ, і абстрактного мислення. Тому світоглядово-політична формація молоді людини може починатися тільки в періоді певного ступеня зрілості, коли молода людина сама починає шукати відповідей філософського порядку про буття людини і її призначення. Виховна організація має допомогти молодій людині знайти правильну відповідь, а ця правильна відповідь знаходиться у виховному ідеалі даної молодечої організації, якщо вона послідовно його здійснює, а не прикривається ним як ширмою для звичайної вегетації, чи гри.

Щодо політики у вихованні, то є така пословиця: «Якщо хтось не займається політикою, той стане предметом політики». Маємо, отже, вибір, або стати предметом чужої політики, як згадана вище частина нашої молоді, або вивчати й діяти політично по лінії інтересів України, а не окультних чужих, ворожих сил. Тому політичне виховання серед дорослої молоді мусить бути завершенням всякого виховання. Щодо партійного визначення молоді, то їй треба залишити вибір. Тільки політично й громадсько вироблена молодь може бути успішно включена у наше організоване громадське життя і забезпечити його перед небезпеками ворожої інфільтрації та морально-розкладових чинників.

Ніхто не заперечить, що світ знаходиться в постійній боротьбі ідей і світоглядів. Не скажу ніщо нове, коли повторю за нашими ідеологами і вченими, що основний поділ світу йде по лінії двох головних філософських концепцій: ідеалістичної, до якої належить також весь християнський світ, і матеріалістичної, яку вті-

люють комуністичні режими. Одна концепція виключає другу й нема між ними знаку єднання, чи діалогу. Коли ідеалістична філософська концепція визнає першість духа над матерією, то друга визнає тільки матерію, а духа її витвором, або, як це прийнято вважати — Маркс поставив Гегеля (представника ідеалістичного напрямку) догори ногами.

Духовість українського народу в його історичному ставанні відзначалася споконвіку релігійністю, а тим самим була і залишилася ідеалістичною. Запровадження в Росії марксизму, мимо сповидної її релігійності, не супроводилось таким опором системі, як це було в Україні. Подібно було також за татарської навали в XIII-му стол., коли Московщина покорилася, а Україна кривавилася довгі століття в боротьбі, в тягу якої створила неповторний у світі Орден — Запорізьку Січ. Це найглибший вияв ідеалізму в народі, який повторюється й за наших днів, недавно в героїській епопеї УПА, а тепер в поставі Нескорених. Погорда до смерті, глибокий героїзм і трагізм, а впарі з цим вияв найвищої людської гідності, не мають ніщо спільного з матерією і матеріалізмом. Це сила духа, сила Одержимих ідеєю Нації, як твору Божого, перед якою бліднуть всякі штучно творені системи і концепції людини-гвинтика, про які так влучно писав у своїх есеях Валентин Мороз. Не міг промовчати також тієї української духовости режимовий письменник Олесь Гончар у відомому творі «Собор», що став ніби символом народу в його боротьбі проти навали матеріалізму й атеїстичного марксизму. Познайомившись зі змістом самвидавних документів і літературних творів Нескорених, відомий сучасний філософ і есеїст у Франції, Ревель, писав недавно наступне: «Колись ми були продуцентами думки, а тепер ми стали споживачами, коли взяти до уваги, що нова думка пробивається до нас зі захлавленої літератури». Це слід запам'ятати нашій молоді, яка готується до праці для України серед оточуючого нас світу. Цей же світ, опинившись в достатках і добробуті, не спроможний вирвати себе з зачарованого кола практичного прагматизму й пануючого гедонізму, та спускається по похилій площі в моральну пропасть і в мутні течії релятивістичного думання. Тому такими свіжими і викликаючими подив й пошану виглядають думки і писання «вільних за ґратами і дротами людей», як це глибоко виразив у своїх сонетах Іван Світличний.

»Нехай залишиться нас тільки десять відсотків, то Україна буде жити«, — заявив Валентин Мороз. Це відноситься в однаковій мірі й до молоді на еміграції. Нехай нас залишиться активними 10%, то українська справа буде жити. Ці десять відсотків мають бути постійним ферментом, мають бути суспільним двигуном, який не дозволить українській громадськості зійти в небуття чужого світу й перестати бути сторожем інтересів України у вільному

світі. Не тільки це молоде українське покоління має перед собою місію допомогти країнам свого перебування і відсвіжити духові вартості, які є нашими спільними, вселюдськими вартостями пошани до людської гідності, для якої гарантія лежить єдино в існуванні свободи й державної незалежності кожного народу. Ні на хвилину не сміємо забувати, що в час, коли світ знайшовся в небезпеці духового маразму з наступом лівих течій, Україна є в повній боротьбі проти них і їх носія — большевицької Москви. Ця свідомість підкаже активній українській молоді при допомозі своїх молодечих формацій та ідейно політичного озброєння включитись в цілість організованого громадського життя, щоб спільно зберігати українську субстанцію в діаспорі і нести якнайвидатнішу допомогу у визвольній боротьбі України!

ОФІСІОЗ ВАКЛ ПРО УКРАЇНУ І АБН

Офіційний орган Світової Антикомуністичної Ліги (ВАКЛ) «ВАКЛ-Бюлетень», спеціальне видання з приводу XI-ої Конференції ВАКЛ у Вашингтоні, вміщає обширний матеріал про визвольну боротьбу України й інших поневолених російським імперіялізмом і комунізмом народів. Основна праця Ярослава Стецька, прочитана на тій Конференції на тему «Шлях ідейної перемоги над марксизмом і большевизмом», розглядає комплекс ідеологічної і політичної боротьби українського й інших визвольних націоналізмів над російським імперіялізмом і комунізмом, вказує на ідеї духового відродження людства й аналізує банкрутство комунізму як найбільш реакційної системи у розвитку людства. Автор зупиняється над питанням упадку Окциденту через відступлення його від вартостей і ідеалів, які робили його сильним, розглядає проблему вічних вартостей, героїчну концепцію життя, національно-патріотичну й націоналістично-революційну ідею. Проаналізувавши американську політику людських прав, унааявлює вимоги борців в Україні й необхідну передумову для здійснення свобод людини поневоленої нації — національну, незалежну, народоправну державу. Окрему увагу присвячує автор у довшому розділі своєї праці глобальній ідеологічній війні Окциденту проти Росії і всяких варіантів її большевизму.

У звідомленні про працю АБН, мгр Слава Стецько присвячує увагу не лише діяльності АБН як координаційному осередкові, але також

його поодиноким членам, національно-визвольним організаціям поневолених народів, як України, Болгарії, Литви, Білорусії, Малярщини, Румунії, Словаччини, Латвії, Куби й інших. Секція молоді АБН у Великобританії знайшла особливе відмічення завдяки своїй всебічній діяльності, як теж згадано у звітному семінарі молоді по лінії АБН в Елленвіль.

Це спеціальне видання «Бюлетеня ВАКЛ» вміщує далі такі праці, статті чи промови, які заслуговують на окрему увагу: промови сенаторів Джейк Гарна на тему «Московська мілітарна сила і американська безпека», Джеймса МакКлюра на тему «Мораль у закордонній політиці», губернатора А. С. Джемдзума (Сауді-Арабія) про «Методи стримання комуністичної експансії» і д-ра Ку Ченг-канга, почесного голови ВАКЛ, про «З'єднання сил в антикомуністичній боротьбі».

Окремі студійні праці, які були зачитані на Конференції на теми «Ісламу і комунізму» Гішамом Сагкі, «Ситуація після заборони військ США з Кореї» ген. Гонкон Лі, Корея, і «Сучасне становище на китайському суходолі» — творять окремий розділ «Бюлетеня ВАКЛ».

В рубриці звітомлень з поодиноких комплексів є, крім АБН, звітомлення з Азії (АПАКЛ), лат. Америки (КАЛ), Близького Сходу, Африки, Зах. Європи і молоді ВАКЛ (ВАЯКЛ). Окремо є звітомлення з праці і боротьби поодиноких членів ВАКЛ.

Голова ВАКЛ, проф. д-р Роджер Пірсон (США), пише про «Збереження єдності у боротьбі за національну свободу проти комуністичної агресії». Генерал Дж. К. Сінгляр, шеф штабу з'єднаних сил ООН в Кореї, який недавно став звільнений през. Дж. Картером з того посту тому, що не годився з політикою заборони американських військ з Кореї, пише про «Найгірше рішення», маючи на увазі політику Білого Дому супроти Кореї. Генерал Дж. В. Вессей (США), з'ясовує необхідність підтримки США для безпеки Кореї. В інтерв'ю президент Сенегалу, Леопольд Седар Сенггор, вказує на небезпеку: «Комуністи можуть опанувати Африку».

В оприлюдненому «Фінальному комунікаті XI Генеральної Конференції ВАКЛ» є окремий розділ про підтримку визвольної боротьби за незалежність України, Грузії, Литви, Білорусії, Болгарії, Словаччини, Хорватії й інших поневолених націй. Серед численних фотознімок делегацій є окрема світлина Капелі українських бандуристів і балету СУМ, які виступали під час бенкету ВАКЛ у Вашингтоні.

Бюлетень ВАКЛ є поширюваний в 75 країнах і серед низки міжнародних організацій, які є його членами.

Пресове Бюро АБН

Володимир ЯНІВ

УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ПРЕСА

(Історично-бібліографічний нарис)

(Продовження, 2)

4. Переходовий час Першої світової війни

Перша світова війна, із природи речі, перериває розвиток студентської преси*; вже сам факт, що більшість студентів була притягнена до обов'язків військової служби, вказує на те, що студентство взагалі було відтягнене від своїх нормальних зайнять. Алеж у російській займанщині — після короткого злагіднення адміністративно-поліційного режиму (з 1905 р.²²) — приходить, крім цього, до нових загострень, і з цього погляду маємо дуже вимовне свідчення з часів, коли за нової — советської окупації був допущений ще свободніший вислів. У фаховому виданні Українського Наукового Дослідного Інституту Книгознавства з 1926 р.²³ констатується, що «українське життя в період війни 1914-17 рр. (до революції) в межах російської імперії, коли студіювати його по легальних виявленнях, надзвичайно бідне-бідне з боку політичного та культурно-національного». Після цієї загальної констатації приходить не менше виразне виявлення причин: «Найменший прояв української думки, творчості припиняла цивільна та військова російська влада, намагаючись довести всьому світові, що українського питання в межах імперії нема, що широкі маси українського населення то «істинно-руські люди». Це є вступ до розділу про нелегальні видання, тоді коли «легальне життя завмерло, коли всі його прояви приголомшувала адміністрація заборонами та утисками». Дуже важливо ствердити, що серед нелегальних видань є і студентські, які точно відзначені.

В Києві діяло Інформаційне Бюро Київського Українського Студентства. Перша відозва бюро датована 16-им грудня 1914 р.; вона написана рукою та відбита на міміографі по-російському, із закликом бойкотувати «день допомоги руському населенню Галиції» (тоді окупованої царськими військами) з мотивацією, що «въ вели-

*) Початок гляди «В.П.» ч. 12, 1978 р., стор. 1407.

22) Слід уважати помилку 21, при чому Животко називає як редактора Р. Заклинського а не Ф. Федорцева і тут треба радше йти за даними Паладійчука, який писав огляд, маючи доступ до джерел.

23) «Бібліологічні Вісті», ч. 1 (10). Київ, 1926. Інформації із стор. 65, 68, 69. Фотокопію матеріалів отримано до використання від проф. д-ра Д. Штогрини. Матеріал використовується ширше не так із погляду значення його для розвитку студентської преси, як радше для характеристики постави студентства у складних і небезпечних воєнних умовах праці, тим більше, що цитоване видання в екзилі важко доступне. Врешті, цікаво відзначити, що в добу «українізації» була в Україні допущена свобода вислову в далеко більший мірі, ніж було будь-коли пізніше.

кой тюрме народувъ стало однимъ узниковъ больше...» Заклик був повторений уже українською мовою в січні 1915 р., безпосередньо перед передбаченим днем збірки (20. І.). Односторінкову, писану рукою й помножену на шапірографі листівку видано в накладі 240 примірників. Ця сама листівка була одночасно видана й російською мовою, в такому ж накладі. Дві листівки були видані з нагоди Шевченківських роковин в 1915 р. (Наклад 325) та в 1917 році («Товариші! У дні урочистого нашого національного свята»). 11-го квітня 1916 р. видала Київська група студентів-політехніків у двох рівнобіжних текстах (українським та російським) листівку проти війни («Товариші! Знову вимагають від нас сил, сил для того, щоб підтримувати цю братовбивчу війну...») Дві відозви походять із Петербургу: першу видала 1915 р. Головна Рада Українська Студенська (sic!) в Петрограді під назвою «За що воюємо?» Вона друкована на машинці та помножена на шапірографі. Друга відозва — Інформаційного Бюра Українського Студентства Петрограду з 1916 р. у справі поширення ідеї курсів українознавства «Нашої Школи» та переведення грошової збірки на неї, зі статутом курсів та списком лекторів (П. Зайцев, О. Ковалевський, В. Садовський, К. Широцький і В. Ярошенко).

В добі Визвольних Змагань українське студентство включається в розбудову державного життя, а, зрештою, це ледве кілька бурхливих років, і тому бібліографія занотовує тільки кілька назв ефемерид без ширшого значення, як, наприклад, у Києві виходить в 1917 р. «Стерно», у Львові «Вістник» Драгоманівської Організації, а в Кам'янці-Подільському «Нова Думка» (1920 р.), орган Ради Студентських Представників Українського Духовного Університету за редакцією Ю. Липи, при співучасті Б. Поліщука та за співпрацею деяких відомих професорів і письменників. Відповідно до того, в журналі були не тільки студентські справи, але й літературні матеріали та наукові розвідки, поруч із поважними публіцистичними статтями²⁴.

5. Стан преси під советами

Невдача Визвольних Змагань позначилася під советським режимом підпорядкуванням студентської преси офіційній лінії Партії, і тим самим вона втратила свою основну роль — бути в авангарді нових ідей. Характеристично для намагань Партії проникати скрізь у клітини українського життя був факт, що ще в 1919 р. виходив у Києві «Студенческий Вестник», і вже по його мові відзначаються диверсійні цілі у хвилині, коли війна ще не була вирішена. Орган виходив як «республіканський научно-політичний орган»,

24) 11. Животко, «Українська студентська преса», стор. 23.

що з'являвся нібито як тижневик, але в бібліографії зазначено тільки два числа²⁵. Зі стабілізацією відносин виходив довший час «Студент Революції» (1922-33 рр.). Появлявся як щомісячний двомовний журнал Центрального й Харківського Бюро пролетарського студентства в Харкові тиражем 5000 примірників²⁶, за редакцією Е. Рабкина²⁷. Те, що журнал був зовсім підпорядкований «лінії», підкреслював ще факт, що українською мовою були друковані здебільша тільки літературні нариси, коли програмові, наукові, політичні та ідеологічні статті були по-російському. Був це радше журнал не самого студентства, а лише для студентства, якому залишено тільки віднотування подій у хроніці. Між співробітниками були: В. Дяченко, З. Епштайн, Я. Ряппо, А. Степенко, Я. Столяров. Нариси й вірші друкували: О. Копиленко, А. Панов, І. Сенченко.

Офіційний характер журналів для студентства (при чому не завжди розмежовано чи це журнал для нього, чи взагалі для молоді) відзначається здебільша вже у самій назві, наприклад, «Молоді Загони» — журнал колективу ЛКСМУ Київського інституту народньої освіти з 1925 р.; «Робітник Освіти» — двотижнева газета осередків КП(б)У, ЛКСМУ, Профкому «Робос» та місцевого Харківського інституту народньої освіти ім. О. Потебні з 1926 р.; «Червоний Шлях» — двотижнева газета партійного колективу червоних старшин, Харків із 1926 р. чи «Студенти Жовтня» — орган Партколективу ЛКСМУ, Харків із 1928 р.²⁸

Характеризуючи розвиток (чи вірніше, занепад) студентської преси під советським режимом, І. Клейнер²⁹ пов'язує його із ставленням партії до університетів узагалі (в яких із політичних причин знесено університетську автономію та студентські організації). Тому влада намагається усунути все, що могло б нагадувати про якийсь окремий соціальний статус студентства. До Другої світової війни студентська преса в СРСР також зазнавала щораз більше обмежень, але вона все ж таки існувала, хоч у дуже певних і суворих, політичних регламентованих формах. Після війни її фактично зліквідовано. Офіційно визнається, що комсомольська преса репрезентує також інтереси студентства, як і взагалі всієї молоді, тому ледве чи існує потреба окремої студентської преси.

25) «Періодичні видання УРСР 1918-50». Бібліографічний довідник. Журнали. Книжкова Палата Української РСР. Харків, 1956. Дивись: стор. 172.

26) Там же. У бібліографічній інформації зазначено, що постійно змінювався видавець журналу («Студент Революції», «Путь Просвещения», «Червоний Шлях», «Державне Видавництво України», «Пролетарий»), що ще більше підкреслює комплексне узалежнення органу від партійних чинників. Там же зазначено, що назва в українській мові виступає шойно в 1924 р. Змінилася також періодичність видання: місячник, із 4-го числа; 1930 р. — двотижневик; із 1931 року «щодокадний» орган. Видання припинено на 7/8 числі 1933 р.

27) «Преса УРСР», стор. 31, подаючи, що журнал виходить сьомий рік (1928 р.), називає відповідальним редактором Е. Рабкина.

28) «Преса УРСР» (5, стор. 26).

29) Написавши перший нарис про студентську пресу для ЕУ/П, автор вислав її на рецензію та доповнення до низки осіб. Мгр І. Клейнер прислав, між іншим, свої зауваження, які подаємо в тексті. В. Я.

Як деякий сурогат студентської преси використовують запроваджений ще із двадцятих років випуск так званих «стіннівок», писаних та розмальованих рукою «стінних газет», яких вивішують на стіні і випускають кілька разів на рік до советських свят (або «летючок», які в дійсності пресою не є). У великих університетах іноді видають циклостилем або друком періодичні або неперіодичні листки невеликого формату, на яких завжди зазначено, що вони є органом партійної, комсомольської чи профспілкової організацій, тобто фактично органом партійного керівництва та адміністрації, а не студентства.

Єдине в Україні періодичне видання, що має, принаймні, студентську назву, це «Студентський Гарт» — тижневий додаток до республіканської газети «Молодь України»³⁰, який виходить у Києві з 1969 р. (Див.: «Летопись периодических изданий СССР», Москва, 1975 р.). Хоча цей додаток вважається тижневим, він виходить дуже нерегулярно, частіше під час студентських канікул і висвітлює, насамперед, «подвиги» студентів під час сільсько-господарських робіт, на які їх примусово відряджають влітку й восени, а також під час інших літніх акцій для студентства (мілітаризовані табори, політичні семінари, спортивні та пропагандистські походи тощо). Це все означає, що практично студентської преси в СССР не існує і підтверджує наскільки режим також із цього погляду намагається знищити традиції українського громадсько-суспільного життя.

Б. Левицький, підтверджуючи в рецензії, що високошкільні журнали в СССР являються органами партійних апаратів даної школи (отже не є студентськими органами), подає, що на день 1-го січня 1977 р. виходило шістдесят багатотиражних газет у вищих школах України³¹.

6. Студентська преса в добі між війнами

а. Перші роки в Галичині

Поза межами УССР у міжвоєнній добі студентська преса тісно в'язалася із студентськими організаціями, чи — вірніше — їх центральними, і так на Західньоукраїнських землях із Професійною організацією Українського Студентства (ПРОФОРУС), яка під проводом Української Крайової Студентської Ради (УКСР) несла тя-

30) «Молодь України» виходить як орган ЦК ЛКСМ України з 1925 р.; в 1961-65 рр. виходила п'ять разів у тиждень, тиражем від 340 000-450 700 примірників. Див. «Летопись периодических изданий СССР, 1961-65». Часть II. Газеты. Издательство «Книга». Москва, 1967. Стор. 539.

31) Інформація в листі з 21. V 1977 р., як доповнення до статті, пересланої на рецензію.

гар утримання таємних високих шкіл (1921-25 рр.). З 1-го серпня 1922 р. починає з'являтися у Львові нелегальний, друкований на машинці й літографований двотижневик «Наш Шлях», який змінив згодом свою назву на «Студентські Вісти» (1923 р.). Перед ними були конкретні й важливі завдання — об'єднати ціле студентство в боротьбі за таємний університет, тому обидва журнали мали виразно понадпартійний характер; вони подавали на своїх сторінках чимало історичного матеріалу, зокрема інформацій про поліційні переслідування і про викликані ними меморіяли Сенату Українського Університету до Найвищої мирової конференції в Парижі, до Ліги Націй в Женеві тощо³². З історичної перспективи здавалося І. Вітушинському (в 1931 р.), що «Студентські Вісти» мали більший розмах, який впливав з усвідомлення доцільности змагань. Він цитує уривок, що характеризує настрій тодішнього часу: «Для нації не страшні штики, жандарми, не страшна брутальна сила переможців. Для нації багато страшніша ворожа культура, яку заціплює в неї переможець — психіку зневіри в життєздатність своєї нації, психіку покірного підчинення переможцеві» (з 1-го числа). Цитата виразно вказує, яку вагу приписувалося ролі рідного університету; звичайно, ця віра впливала із цілих десятиліть змагань за вогнище культури. Зрештою, годиться ще підкреслити ретельне зусилля втримати університет на високому рівні, доказом чого може стати, між іншим, деталь, що поруч загальностудентських органів, студенти спромоглися в умовах своєї нелегальної активності видавати також фахово-науковий орган «Історичний Вісник», якого вийшло в 1923 р. два числа, друковані на машинці і літографовані³³.

Проте, коли загострилися адміністративні репресії і коли рівночасно вичерпалися фонди, видавання студентських органів припиняється з кінцем 1923 р., а енергія студентства зосереджується на тому, щоб утримати високі школи. Тоді обов'язок інформації і зв'язку мусило перейняти на себе наше студентство в екзилі, згуртоване біля ЦеСУС-у в Празі.

На Рідних Землях зберігається ще тільки «Поступ»³⁴, який у своєму першому числі (15. 1. 1921 р.) мав назву «Студентський Вісник Поступ», але справжнім студентським органом він не був, обмежувався засадничо до гурту католицького студентства, зорганізованого при «Марійській Дружині», яке стояло осторонь практичних завдань молоді. Тому його могли легалізувати і він виходив

32) 11. Животко, «Українська студентська преса», стор. 23-24; 7. Вітушинський, стор. 158-159; Мартинець цитує в розділах своєї книжки, присвячених «Університетові в катакомбах» (стор. 83-114), деякі із згаданих документів повністю. Мартинець також згадує про «Інформативний листок», який в ч. 1 із 1923 р. подав детально вістки про систему поліційних переслідувань. На стор. 106 він подає, що він був редактором «Нашого Шляху».

33) 11. Животко, «Українська студентська преса», стор. 23.

34) 7. Вітушинський, стор. 157-158; ЕУ том II, стор. 2276.

друком. У дійсності він був виховним органом для молоді, на що вказує виразно також склад співробітників, початково здебільша із середовища старшого громадянства, прізвища яких подані — «на виразне бажання читачів» — у 2-3 числі (між іншими, д-р Я. Гординський, о. д-р Г. Костельник, д-р О. Макарушка, о. д-р Й. Маркевич та д-р О. Надрага). Організоване студентство відмежувалося від місячника окремою заявою, доволі гостро сформульованою. Щоправда, до редакції увійшли справжні студенти (І. Гладилевич, Г. Лужницький, В. Мельник-Лімниченко, М. Мох, П. Сосенко молодший), але це не вплинуло на напрям журналу. «Поступ» щораз більше наближувався до типу виховного органу для загалу католицької молоді, звертаючи увагу на гімназистів, а із другого боку еволюціонував у напрям літературного журналу. «Студентським» залишився він іще деякий час тільки завдяки реєстрації подій із студентського життя в краю та оглядам світових католицьких об'єднань студентства. В 1927 р. змінилося визначення характеру «Поступу», і він з'являвся до 1930 р., як «вісник літератури й життя». При журналі згуртувалися католицькі письменники молодого покоління, які створили об'єднання «Логос», що популяризувало твори світових католицьких письменників. Для повноти треба ще згадати чотири піврічні збірники москвофільського студентства «Рассвет» (1923-24 рр.) — «загально-літературний та інформаційний журнал, присвячений справам галицько-руського студентства». Видання друковане російською мовою, за редакцією Б. В. Труша та Я. С. Кмицикевича³⁵. Із занепадом журналу остаточно припинився вплив москвофільського середовища на студентство на Західніх Землях.

б. Студентська преса еміграційних центрів

Другим центром організованого студентського життя поза УССР стала Прага, як осідок низки українських високошкільних закладів та Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС) із місячником «Студентський Вістник», що почав появлятися при кінці 1923 р., насамперед літографічним способом, а з 1925 р. — друком. Цей журнал став «найсоліднішим журналом українського еміграційного студентства»³⁶. Його завданням було передовсім утримувати зв'язок між розпорошеними громадами та інформувати в усіх студентських справах, а також висвітлювати проблеми українського високого шкільництва. До 1925 р. він сповняв виключно роль офіціозу Централі, а згодом поширив свої завдання на літературно-публіцистичні й загально-громадські. Із послабленням студентського життя, а зокрема із зменшенням числа сту-

35) Там же, стор. 159.

36) 9. Наріжний, стор. 117.

діюючої молоді у Празі, «Студентський Вістник» перестає виходити в 1931 році і його функцію офіціозу передано «Студентському Шляхові» у Львові. В останнім році видання були окремі додатки, наприклад, «Пластова Трибуна» (після закриття Пластового Уладу під Польщею і припинення його видавництва на Рідних Землях у 1930 р.) та «Кооперативна Трибуна». «Студентський Вістник» згуртував біля себе поважне коло співробітників з-поміж старшого громадянства — головню з-поміж професури, як наприклад, Д. Антонович, В. Біднов, С. Бородаєвський, О. Бочковський, О. Лотоцький, О. Мицюк, І. Мірчук, В. Садовський, В. Сімович, С. Сірополко, В. Тимошенко, С. Шелухин, О. Шульгин, А. Яковлів. З відомих письменників брали участь у літературній частині О. Бабій, Б. Гомзин, Ю. Косач, Ю. Липа, Є. Маланюк, Л. Мосендз, О. Ольжич, О. Стефанович, М. Чирський, Ю. Шкрумеляк; врешті із літературних критиків та публіцистів слід назвати М. Гнатишака, Л. Луцева, В. Мартинця, М. Мухина, К. Чеховича. Вже ці прізвища говорять про високий рівень журналу і його об'єднуючу роль. Одно спеціальне число присвятила редакція інформації чужинців про українське академічне життя, а при нагоді й про українську проблематику взагалі³⁷.

При загальнім огляді «Студентського Вістника» окремо можна назвати його спеціальне видання, фірмоване ЦеСУС-ом та підписане його Головою В. Орелецьким і трьома членами Управи: «Меморіал українського студентства до культурного світу», із поясненням, що йдеться про меморіал українського студентства, об'єднаного в Центральнім Союзі — ЦеСУС-і із приводу подій у перших днях листопада 1928 року на Західніх Землях України під владою Польської Республіки, Женева—Прага, 1929 року. Цей меморіал появився в англійській, французькій, німецькій та українській мовах із численними світлинами поруйнованих українських установ³⁸.

Крім офіціозу, ЦеСУС видавав іще свій «Бюлетень» французькою мовою, але він не залишив тривкішого сліду, бо вістки про

37) La Revue Etudiante Publiée par L'Union Nationale des Associations d'Etudiants d'Ukraine "Cesús". Prague. Deuxième année. Numéro Special. Septembre 1924. Фотокопії деяких сторінок цього числа надіслав до використання д-р О. Фединський, між іншим, сторінку із списком студентських видань із цього часу (стор. 22-23).

38) Бібліографічна інформація на підставі листа проф. д-ра Д. Штогрини. Ідеться головним чином про поруйнування Українського Академічного Дому у Львові після великої демонстрації під катедрою св. Юра з нагоди 10-ліття Листопадового зриву. В цьому часі знищено, між іншим, низку бібліотек студентських фахових кружків, як теж мистецьку виставку картин школи О. Новаківського, влаштовану в Академічному Домі. Польські погроми призвели до постанов Студентської Екзекутиви, до якої також належав автор цього нарису. Екзекутива зайнялася також збиранням відповідних світлин, і голова Екзекутиви Роман Зубик нелегально перевіз їх іще таки в перших днях листопада до Праги для передання до архіву ЦеСУС-у й використання їх. Вони і стали підставою публікації. Наскільки мені відомо, інформація подається до відома вперше. Треба сказати, що матеріали були використані дуже скоро. Передане до Львова видання було прийняте студентством із великим признанням для ініціативи і для успішного її здійснення, бож серед тодішніх умовин була це одна з нечисленних успішніших і на ширшу скалю закросених інформативних акцій.

нього є дуже короткі. Навіть С. Наріжний подає тільки саму назву серед списку, без характеристики й без точніших даних — років появи та техніки.

Огляд студентської преси за межами України ми почали від «Студентського Вістника», як органу Централі, який здобув собі спеціальне значення й належить, так із погляду змісту, як і стабільності появи до найважливіших студентських видань. Алеж видавнича діяльність тодішніх студентів-емігрантів була взагалі дуже жвава, що не завжди позитивно впливало на глибину змісту. Здебільша маємо тут до діла з низкою ефемерид, яких С. Наріжний у своїй капітальній праці «Українська еміграція» нараховує двадцять п'ять. Видавали їх студентські організації в різних країнах, різними технічними способами (гектограф, шапірограф, літограф чи друк) у залежності від фінансових засобів, потреб або сили середовища. Звичайно, найсильніше розвинулася студентська преса у Чехо-Словаччині, зокрема у Празі й Подєбрадах, бож у цих містах були обидві найсильніші наші навчально-наукові установи — Український Вільний Університет та Українська Господарська Академія, і найчисленніші були теж студентські середовища.

І так у Празі почав виходити на шапірографі ще в жовтні 1920 року «Український Студент» за старанням студентів із Наддніпрянщини, і вже сама назва вказує, що було бажання нав'язатися до традиції «Українського Студента» петербурзького періоду діяльності. Журнал був запланований, як місячник, але з'явилося лише одно його число, — щойно згодом постало окреме видавництво під тією самою назвою, і журнал вийшов знову 1922 року літографічним способом, а в 1923 та 1924 рр. вже друком. Животко подає, що «Український Студент» був органом Української Студентської Громади, алеж цієї згадки немає в Наріжного. Звичайно, коли почав появлятися «Студентський Вістник», і зокрема, коли він здобув тривкі позиції, видавання «Українського Студента» припинилося. «Український Студент» ставив собі за мету «зробити перший крок для координації та з'єднання українських студентів за кордоном і утворити осередок їхнього духового життя... на ґрунті культурно-національної та наукової праці на користь неподільної самостійної України», і цю функцію він справді сповнив, зрушивши ціле студентське життя, яке набрало тривких організаційних форм³⁹.

Поява «Українського Студента» ще з того погляду стала зайвою, що коли він сам еволюціонував у напрямі загального студентського органу, одночасно стали появлятися, щоправда дуже ефемерно, регіональні газети, як, наприклад, «Дніпро», орган земляцтва студентів-українців із Центральних та Східних Земель, що виходив,

39) Розділ про студентську пресу на еміграції після Першої світової війни опрацьовано на підставі II. «Української студентської преси» Животка (стор. 24-28), згаданого в замітці 37 чужомовного додатку до «Студентського Вісника» (17 позицій) і Наріжного (стор. 116-118), при чому на стор. 116 є список органів (25 позицій).

як двотижневик, із січня по кінець травня 1923 року; у цьому ж самому році земляцтво студентства з Буковини видавало свою «Буковину». Ще більше ефемерною появою було «Змагання» — єдине число із 1930 року, яке віддзеркалювало думки студентства Північно-Західніх Земель (Волині, Полісся, Підляшшя та Холмщини), об'єднаного у своїй «Громаді». Редактором був М. Павлічук, а серед співробітників є відомі прізвища У. Самчука та О. Стефановича.

Подібно як часописи чи збірники регіонального характеру, обмежений засяг мали також органи, що виходили при поодиноких високих школах, як Бюлетень Студентської Громади Українського Педагогічного Інституту у Празі, а більшого значення набув літографований орган тієї ж Громади «Спудей», що виходив у 1925–26 роках за редакцією Б. Гомзина при співпраці із членами Професорського Збору (Л. Білецького, Д. Дорошенка та С. Русової). «Спудей» звертав увагу на формування педагогів, як «майбутніх творців життя української нації», при чому, засуджуючи «мертвеччину догм», пропагував «відважне шукання, а не лякливе намацування можливостей». Поруч із Громадою, діяло ще при Педагогічному Інституті Демократичне Об'єднання Студентів, яке видало в березні 1925 року надрукований на машинці часопис «Об'єднання» із закликом до боротьби проти партійної диктатури, при чому ця диктатура мала походити від соціалістичної групи студентства, яка опанувала Раду Громади. Звичайно, у часописі була також і хроніка студентського життя, не бракувало фейлетонів та гуморесок.

З характеристикою «Об'єднання» (яке, зрештою, мало дуже обмежений вплив), переходимо до огляду інших студентських органів ідеологічного характеру. Почнемо саме від критикованого соціалістичного студентства, зорганізованого у Спільці соціалістичної молоді «Вільна Громада», яка почала видавати в 1924 р. журнал «Життя», насамперед літографований, а з 1925 року друком. Визначніші співробітники цього журналу були Карло та Остап Коберські, М. Курах, С. Ріпецький та М. Стахів⁴⁰. Статті ідеологічного характеру надають журналові певної глибини, до чого спричиняється теж факт, що серед інших студентських видань він зумів утриматися довше. Чимало місця було присвячено оглядові міжнародного соціалістичного руху. З виїздом чільних співробітників на Рідні Землі, орган перестав появлятися, але його місце зайняв подібний своїм ідеологічним спрямуванням часопис «Вартовий» в 1926–28 рр. літографований, а згодом циклоstileвий орган студентської групи празького відділу Української Партії Соціалістів-Револьюціонерів, із виразним протимосковським спрямуванням, із гострим засудженням малоросійства («української челяді») та із

40) Див. також ЕУ том II, стор. 685.

спротивом »зміновіхівству« (»яничарам«). Загальний рівень публікації нижчий від »Життя«. Навпаки, виразно »зміновіхівський« характер має літографований місячник Спілки студентів-громадян УССР »Вперед«, який надавав оглядам культурного, політичного та господарського життя в Україні виразно тенденційне забарвлення, намагаючися здобути для нового ладу симпатії молоді. Найвиразніший спротив проти цих тенденцій знаходимо в »Національний Думці« — місячнику Групи Української Національної Молоді (яка влилася згодом у характері співзасновниці до ОУН). В 1924-26 роках цей орган був літографований, а пізніше у 1926-28 роках виходив друком. Редактори були І. Гижа, О. Бабій та В. Мартинець⁴¹. Місячник не обмежувався тільки до ідеологічних тем, але давав обширні огляди загального, студентського і шкільного життя на Рідних Землях та в екзилі, окремо відзначаючи участь українців у міжнародньому житті. Були статті й на літературні теми.

Огляд студентської преси двадцятих років у Празі треба закінчити згадкою про спробу видавати літературні »Стерні«, що були доволі поважним літературно-критичним альманахом (1922 р.); намагання інформувати чужинців про українську проблематику бачимо у франкомовному журналі »L'Orient Libre«, що виходив у 1924-25 роках, як орган Союзу студентів-емігрантів Східної Європи, а головню за старанням українських студентів-емігрантів із Наддніпрянщини, при визначній участі М. Мухина; три гумористичні ефемериди, друквані на машинці, а то й від руки та літографовані: »Віхоть« (1922 р.), »Сатирикон« (4 числа з 1922 р.), згодом »Новий Віхоть«. Для бібліографічної повноти згадаємо за Животком іще »друкований під кальку на машинці« (!) »Голос Українського Студента« в роках 1923-24, який, не зважаючи на свої доволі акцентовані постулати, із природи речі не міг мати ширшого значення вже хоч би з огляду на примітивну техніку помноження.

Другим центром студентського життя у Чехо-Словаччині були *Подєбради*, як місце осідку Української Господарської Академії (УГА), перебудованої згодом на Український Технічно-Господарський Інститут (УТГІ). Наріжний подає у своєму бібліографічному зіставленні студентської преси (стор. 116, під числом 9 і 7) згадку, що в Подєбрадах виходили »Записки Української Академічної Громади при УГА« та »Еней«, але не уточнюючи ближче ні характеру, ані років появи. Видно, що вони не залишили більшого сліду⁴². Натомість, поважне місце здобув собі орган громади під

41) Див. також ЕУ том II, стор. 1628.

42) Цей здогад потверджує факт, що немає згадок про ці видання ані в Животка, ані в бібліографії видань студентства, опублікованих у »Студентському Віснику« в 1924 р., отже приблизно в часі, коли часописи могли з'явитися. Не згадує його також ювілейна книга, присвячена діяльності УГА, що вийшла 1959 року у Нью-Йорку заходами абсолювентів УГА та УТГІ.

*

Список використаних джерел поданий у 12-му числі »В.ІІІ.« за 1978 рік, стор. 1421, — Редакція »В.ІІІ.«.

назвою «Наша Громада», що почав виходити 1924 року двічі на місяць, насамперед друкований на машинці та літографований, а згодом — друком; появлявся він аж до припинення діяльності УГА (в 1935 році). У Подєбрадах виходили також гумористичні студентські публікації, як, наприклад, «Подєбрадка» (1923-24) — тісно пов'язана із середовищем Академічна Громада, в якій був дуже активний М. Чирський. У ній були поміщені непогані ілюстрації, які дотепно підхоплювали деякі сторінки життя професури та студентства, при чому спеціальну вартість мало те, що «Подєбрадка» була «органом незалежної думки подєбрадської колонії та околиць», а редколегія складалася із представників усіх течій та угруповань. М. Антонович подає у своїй рецензії нарису ще такі прізвища співробітників «Подєбрадки»: Матушевський, Л. Мосендз, М. Мухин, П. Холодний мол. Проте, «Подєбрадка» мала ефемерний характер, а це стосується ще більше двох наступних сатиричних студентських появ у Подєбрадах (мабуть, одноднівки): «Подєбрадська Глідка», яка є іронічно згадана у «Кропиві» (за 13. 2. 1929 р.).

Цілком інакшим є характер останнього студентського видання із Подєбрад, яке ще належить відзначити: йдеться про фахову спробу студентів видавати бібліографічні матеріали. Спроба була перенесена з Варшави, де при тамошній Студентській Громаді з'явилося 1922 року за редакцією Л. Биковського 45-сторінкове число матеріалів під назвою «Українське Книгознавство» (ледве у 25 примірниках). Із переїздом редактора до Подєбрад, ініціативу підтримав гурток бібліографів при УГА, й у Подєбрадах з'явилися три дальші (літографовані) числа, — із працями головно студентів, але при співпраці із науковцями-бібліофілами.

На переломі двадцятих і тридцятих років видавнича діяльність, яка раніше була дуже жвавою, повністю в обидвох вищезгаданих центрах припиняється, що викликає послаблення цілого студентського життя й наукових установ (УВУ та УГА), біля яких воно ґрутувалося.

Із менших студентських наших центрів у ЧСР треба згадати ще *Брно на Моравії*, де в 1924 році була насамперед спроба видавати власний студентський альманах-одноднівку «Журавлі», а згодом Українська Студентська Спілка видавала в 1925-26 роках свій орган «Гуртом». Зовнішнє оформлення «Журавлів» позначалося бідністю й тому не було охоти почину продовжувати.

Подібний характер студентського літературно-мистецького альманаху-одноднівки мав збірник «Для Неї», виданий в іншому осередку студентства в *Німеччині*, (Берлін, 1922 р.). Цей збірник мав і багатший зміст, і краще художнє оформлення від «Журавлів».

Мистецьку обкладинку «Спудею» виконав М. Бутович, а редакторами були М. Скрипник, О. Яремченко та І. Мазуренко. У цьому ж самому році вийшов також у Берліні другий літературний збірник Спілки Українських Студентів у Німеччині під назвою «Vivat Academia».

Подібну роллю, як «Вперед» у Празі, мав відіграти видаваний у Берліні «Спартак», центральний орган Комуністичної Молоді Західної України, чотири числа якого появились у 1926 році, який був нелегально перевозжений на Західноукраїнські Землі, з метою поширення диверсії серед студентської молоді.

Переходячи до інших студентських еміграційних осередків, треба згадати ще *австрійські* осередки: *Відень* та *Грац*. У першому маємо короткотривале видання «Молоде Життя», яке виходило як місячник, із січня до вересня 1921 р. (отже в часі, коли у Відні діяв УВУ), а у Граці появлялася літографована «Думка» (з весни 1924 р.).

І у Відні діяв також диверсійний орган «Наш Стяг», що справді почав з'являтися в 1921 році як орган Спілки об'єднаних соціалістичних громад молоді ім. Драгоманова, але комуністам удалося його перехопити, так що вже із другого числа «Наш Стяг» виходив, як орган галицького комсомолу. Редактор Роман Роздольський виступав під псевдонімом Р. Прокопович.

У Данцігу була спочатку спроба видавати гумористичний листок товариського характеру «Сміхамет» (1924 року), а 10. 2. 1925 року появилася серйозна одноднівка, хоч і примітивно оформлена (писана рукою й літографована) «Чорноморе» для відзначення перших роковин заснування Товариства Українських Техніків, яке гуртувало студентів Данцігської Політехніки. Характер органу не мав виразного профілю: поруч із загально-громадськими і студентськими статтями, були й літературні спроби, й фахові технічні статті, й замітки. У Данцігу постало в 1929 році — стараннями студентів — Українське Пресове Бюро, яке видавало інформативні бюлетені німецькою мовою. У Варшаві видавничий гурток при місцевій Українській Студентській Громаді приступив у 1924 році до видавання журналу «На Чужині»; гурток перетворився в 1925 році на самостійне видавниче товариство ім. Б. Грінченка, яке перейняло на себе видавання журналу. Видавництво мало свій кіоск в Українському Клубі. Наріжний, подаючи ширшу замітку про журнал «На Чужині», коротко називає ще в бібліографії видання «Студентський Голос» із Варшави, але без подання ближчих даних. Він же згадує між переліком студентських органів і «Каменярів» із Саскатуну, але також без ближчих даних. Це мав би бути перший орган українського студентства за океаном.

(Закінчення буде)

Анатолій РАДИГІН

ПАСЕМОСЯ ТЕЛЯТА

(Закінчення, 2)

Ці бідні в'язні

Коли на советській стороні фронту з'являлася стрілецька частина азійського або кавказького набору, німці влаштовували кумедну ловитву: викликали одного снайпера й один мінометний розподіл. І перший же поранений снайпером вояк одразу збирав довкола себе натовп. Власне натовп тужливих, стогнучих земляків, які кинули свою зброю й лишили позицію. Німецькі мінометники власне цього й чекали: одразу багато поранених забиралося до польового шпиталю...

Всі, абсолютно всі вільновідпущеники з СССР говорять про тюрми й табори, про тюремників і в'язнів. І знов, і знову про них, і тільки про них. Всі звернення до сенаторів, дипломатів і ООН, до Церков, усі демонстрації і голодівки — всі посвячені в'язням. А про невтомну советську агресивність і традиційне дипломатичне віроломство — часто немає часу. Наші труди спостерігають найжахливіші кітки, страшнішого звіра від яких немає — лйтенанти слідчої служби, полковники в'язничного відомства, професори судової психіатрії⁷. Бридка орда. Одначе, в оперативному відношенні не страшна: ракети можна не витягати з вистрілень, а гроші, зекономлені на бомбардувальникові »Б-1«, можна роздати американським професійним жебракам.

Червоні кардинали викинули нас на Захід у нашій кількості і якості, й ми в нашій різноголосиці, часто політично малограмотній, а то й одверто рожевій, раз і надовго, якщо не назавжди, скомпромітували політичну еміграцію з Росії, смертельно набридли... Й теперішні виразні голоси потопляють у суцільному обуренні за подерті рушники...

Я пам'ятаю, як закінчувалися полум'яні протести одного дуже мужнього, добре відомого політичного в'язня. До всіх поважних і неповажних високих інстанцій ішли багатосторінкові патетичні прокляття світовому безбожництву, світовій несправедливості й постійно закінчувалися словами: »... тому вимагаю дозволити мені додатковий пакунок«. Скільки зусиль, скільки небезпек на шляху до західної трибуни, й із неї ми у праведному гніві потрясаємо закордонні серця розповідями про страхотливо несправедливе вигнання з партії або із ССП...

⁷ Власне таку позицію відкрито й офіційно прийняло Сахарівське Копенгагенське слухання.

То розпухають, то тріскають комітети й комітетики, рухи й рушки. Сатанізмом тхне від однієї назви «Комітет Допомоги Советським Співвітчизникам» — КПСС! Прямо Г. Клімов із його Князем, ще до ночі будуть спом'януті! І мікродемонстрації, оспоряючі одна в одній заблудлого репортера... Он нью-йоркські євреї збирають по сто тисяч демонстрантів на П'ятій Авеню, але чи це рятує Ізраїль від американського повільного, але неминучого охолодження? А місцеві педерасти водять тридцять п'ять тисяч тим самим маршрутом. Скільки ж нам доганяти їх по кількості й організованості? Кого ми здивуємо чи налякаємо? І всюди ягнята збираються окремо, а козли сепаратно...

Один мій знайомий, професор великого американського університету, славіст, антикомуніст й автор антикремлівських книг, посварився із сином, який вступив до американської армії. А коли виявилось, що це «зелені берети», перед ним узагалі закрилися двері рідного дому. Але, щоб зберегти увагу подібних «союзників» (а професор якраз із кращих), щоб «стати зрозумілим», щоб «не повторити помилки Белінкова», ми підтакуємо безхребетним американським лібералам, разом із ними проклинаємо правих більше, як лівих⁸, білих расистів більше, чим чорних, плямуємо ЦРУ, потураємо невгамовним студентам і в захисті наших в'язнів мимоволі підхоплюємо їх аргументацію, їхню мову.

Захист усіх політичних в'язнів... Отак-таки і всіх? Ану, скажіть, хто ці бідні чілійські мученики, які гідні обороні, рівній захисту Мороза або Суперфіна? За що вони страждають? Чи не за те саме, що й мої сусіди із Володимирської в'язниці, беріївські генерали? Хто назве їхні прізвища? Які посади вони займали тоді, коли при владі був Альєнде?⁹ А арабські терористи, вправні стрільці по беззбройних спортсменах і дитячих автобусах? Адже й вони їдять пайку за кишенькові крадіжки. Їхні «завдання» навіть ООН визнала політичними!¹⁰ А Ульянов не був політв'язнем? А Джугашвілі? Й майбутній канцлер Німеччини Адольф Гітлер також був політичним в'язнем! А Гомулка? А Бела Кун? А Гусак? А скільки зараз перебуває за ґратами фіделів й іді амінів, своїх людоджерсько-сталінських плянів не приховуючих? Та я краще запишуся до злодійського стану!

8) Лівому МекКарті все прощається, а покійного правого не перестають проклинати. Судячи по розгулі зради в сучасних американських установах, покійний помилявся, вгадуючи під кожним килимом комуніста. Виявилось, що їх було два!

9) Світ обійшла сенсаційна фотографія «Останні хвилини президента Альєнде». Озброєний і в шоломі ліберальний інтелігент щільно оточений охоронцями (кубинськими!), до зубів обвішеними зброєю (совєтською!).

10) Палестинці стріляють на беззбройних. Бандерівці і прибалтицькі «зелені брати» припинили стрільнину на озброєного противника тридцять п'ять років тому. Чомусь не запрошують пана Стецька до ООН навіть без пістоля за поясом! А паню Славу пани дисиденти навіть до Копенгагену не пустили.

Не погордуйте, панове дисиденти!

Захист інакомислячих, в'язнів совісти. Гарно сформульовано. Й таке воно беззахисне перед чекістським цинізмом: «А ми караємо не за інакомислення, лише за інакодію!» Безумовними в'язнями совісти можна, мабуть, назвати тільки віруючих. А Кузнецов, а Зосімов з їхніми літаками? Що ж, лишити їх без захисту? А всіх схоплених на кордоні? А всіх тих, які приклеювали листівки? Це ж чини — сміливі, хоробрі, високі, але вони вже поза межами «інакомислія»... І від Бразінскаусів одвернутися? Десятки німців гинуть на кордоні від куль скорострілів, у Батумі щоденно схоплюють кількох невдачливих утікачів. Нас убивають, коли й де вважають потрібним, а ми боїмося спіткнутися на покійній стюардесі?! Хай не стає впоперек одинокої стежинки до свободи!¹¹

Врятуйте хворого в'язня! Допоможіть тендітній ув'язненій! Слово впоперек не говориться. Ну, а якщо не хворий? Виходить, що хворого Владіміра Осіпова будемо рятувати, а Володимир Безуглий, який навіть у голодній Володимирській тюрмі ковадло підкидав, хай іще покидає, поки грижа не вилізе?

Правда, виходу шукають — і на волі, і в таборах, і за кордоном. В «Амнесті Інтернешенел» вигадують категорії. Що, знову «політи» й «казри»? Кому дати перевагу? Юнак блідий, із палаючим поглядом, термін його дитячий, торочить про «правильно плеханівський» або про «істинно троцькістський» шлях повалення світової буржуазії — це справжній «політ». А литовський партизан, який одчайдушно боровся проти двох наймогутніших армій Другої світової війни. Бездоганий таборовий стаж, п'ять років одних лише карцерів, каліцтва після таборових заколотів. Що ж, разом із чекістами, рахувати його «бандитом»?

Ануते, вирішіть проблему: Юрій Шухевич. За що йому дали три «десятки»? Сам він не партизанів, листівок не приліплював — справжній «інакодумаючий». А із другого боку відмовився проклясти батька, генерал-хорунжого УПА — прямий бандерівець. Тож куди його зарахувати — до чистих чи нечистих? До підзахисних чи «бандитів»?

Треба вимагати й погрожувати, а не канючити і благодіти! Слід мати якнайменше старечих схлипів і якнайбільше металу в голосі!

А що буде, як ми переможемо? Покрекче Москва та й випустить усіх політв'язнів. Багато тисяч з офіційною рангою «особливо небезпечних державних» і навіть добру сотню тисяч, запроторену в Архіпелаг по кримінальним статтям. Що ми тоді будемо робити? Хором вигукуватимемо: «Ти переміг, галілеянин!»¹² Чи полюбимо Советський Союз? І Кремль полюбить нас? Статурними колонами

11) Арабські, німецькі й інші терористи, як правило, подорожують без віз...

12) Не для інформації про історію раннього християнства. Але вчасно розбуджений Герцен власне так відповів Олександрові II-му на розкріпачення селян. Таж він, Герцен, воював не лише проти кріпацтва.

повернемося в Росію? Обіллемо слізьми повернені нам партквитки? Але хіба зменшиться кількість танкових дивізій¹³, навислих над Європою? Чи скоротиться далекобійність советських ракет? Чи припиняться советські азійські або африканські «сафарі»? Може, Україну відпустять на всі чотири самостійні сторони? Або, домовившись із Туреччиною, великодушно дозволять возз'єднатися й відродитися стародавній Вірменії?

Ой, панове, коли зникне «тюремне» питання, власне ці проблеми вплинуть і можуть захопити уми та серця. А якщо ми згубимо виблискуючі панцери борців, спадаючі тоги правозахисників, мерхтливі німби мучеників, то ким же ми будемо?

Не турбуйтеся. Не зникне «тюремна» проблематика. Коли раптом переведуться політв'язні, вигинуть, як динозаври, червоні кардинали почнуть негайно вчити артистів талановітше — страждати за правильний соціалізм і звертатися з апеляціями до ООН-івських денщиків на їхніх московських генералів...¹⁴ Кремлеві вигідно, коли дисидент гексаметрами висловлює мізерний раціон таборового жрання і п'ятистопним ямбом шле прокляття пієденно-африканським расистам. Кремлеві вигідно, коли арештант, вичерпавши всі порядні адреси, раптом одержує підтримку від якогонебудь зарубіжного комуністичного кубла. Ось де, виявляється, головні рятівники ховалися! Між іншим, мало хто знає про закономірність таборових слізниць і зойків про допомогу. Від побутовців та й від політиків простіше. Прославився космонавт — до нього сотні листів; підняв Хрущов якусь загладу — тисячі листів до неї; надрукував спритний журналіст «гостру» статейку — поштова вакханалія. І всі зворотні адреси — цифрові, з таборів. Тепер черга за єврокомунізмом?

Ми самозакохано увірували, що вирости в якусь силу, на яку Кремль змушений постійно зі страхом оглядатися. Невже в червоних кардиналів не вистачило б досвіду й засобів позбутися нас, кожного і всіх, не залишивши ніяких слідів? Валерій О. перейшов норвезький кордон. У тих часах, наприкінці п'ятидесятих років, ще подекуди довіряли Москві. На протязі однієї ночі була виготовлена справа про вбивство. Десятки офіцерів КГБ і міліції опрацювали багатомове досє з безліччю зізнань «свідків», із речовими доказами, фотографіями трупа, Валерієвими відбитками пальців, із висновками медичної і балістичної експертиз, із свідченнями самого «підслідного» (а він під ніяким слідством ніколи не був!). І, нарешті, з рапортом варті про «втечу підконвойного від неї з наступним порушенням кордону...» Й усі ці документи були

13) Москва дала можливість арабам атакувати манюсінський Ізраїль танковими силами, дорівнюючими парковій Вермахту з 1941 року! Скільки ж танків вона залишила собі?

14) Ошелешено я дивився, як бігали по таборі поважні арештанти, збираючи підписи на захист Елізабет Девлін й Анджелі Девіс. Анджелія добре відплатила чеським дисидентам, а російським не подякувала взагалі.

майстерно хронометровані й екстрапольовані перед кількома місяцями. Коли виданий норвежцями Валерій був уже за надійними кагєбівськими ґратами, ніякого вбивства йому не пришивали. Навіть дали перелистати «справу». У слідчого, одного із співавторів фальшивки, була професійна пиха, а у Валерія — розвинуте почуття гумору...

Тож невже червоні кардинали завдали б собі клопоту спровокувати, симулювати або просто скомпонувати подібні історії для будь-кого з нас? Коли Сахаров звертався до уряду ще приватно, важко було урочисто поховати його прах у кремлівській стіні? Хто скалічив у Італії Аркадія Белінкова — італійський шофер-лихач чи досвідчений чекістський автозмагун? Коли б не признався Сташинський, то Бандера й Ребет були б не забитими мучениками, а всього лише Божими небіжчиками... Можуть усувати чисто — ніхто не здогадається, можуть брудно, як Міхоельса — ніхто не довідався, але всі домислилися й перелякалися! Наявність політв'язнів підтримує страх усередині, займає час і газетні колонки західної преси. Наявність незаарештованих дисидентів створює облудне враження «все таки перемін». Наявність «мирних шляхів» паралізує вчинки, зухвалі й розпачливі: «А коли спасенна еволюція можлива, то навіщо ризикувати?» І, нарешті, породжує злісну підозрілість: «Я сиджу, а Петрусь чомусь на свободі бігає», або «Хаїм-інженер давно в Ізраїлі, а мене, шевця, за сіонізм упекли!»

Ні, не вміємо ми захищатися й захищати своїх товаришів!

Слів немає, в індивідуальному пляні я не збираюся принижувати нікого з порядних арештантів (навіть слабких), нікого з дисидентів (навіть лівих). Кінець-кінцем, і блідому юнакові, й рубцюватому партизанові однаково кислі пайки дають. Я вважаю, що дисидентство — це відважна демонстрація непричетности до зла. Й у всіх є свої негативи, всі відмежувалися. А як же стати причетним до добра, одразу, не чекаючи великих революцій і переломів?.. Є люди, які не пишуть книг, не вигадують філософій, не створюють підпільних «п'ятірок». Питання про запрошення їх до президентських палаців не стоїть перед ними. Зібрати дітей в'язнів на скромну ялинку; надіслати пакунок у глибину сибірських руд; довести малограмотну матір-селянку на рідке таборове побачення; вислати арештантові книжки, виписати журнали, послати теплу картку з нагоди його самим давно забутого дня народження — це майже чернеча жертвовність, подвижницька скромність і... небезпека, не менша, чим у лунких протестантів і демонстрантів. Честь їм!

У першому дні Першої світової війни німецький підводний човен «У-9» затопив одразу три англійські лінійні крейсери. Одного

за другим. Замість негайної завзятої атаки на підводний човен, вони зупинилися для підбирання гинучих залог і послідовно були торпедовані. З того дня в усіх чорним по білому надрукованих правилах появилася жорстока стрічка, червоного кольору: »В часі виконання бойового завдання військові кораблі не зупиняються для рятунку людей...«¹⁵

Багатьох уразило, чому, захищаючи Гінзбурга, його шеф Солженіцин був такий небагатослівний. Але Гінзбург не був новак, він, як фронтовик, знав, на що йде. Солженіцин, старий вояк, загартований арештант, по-вояцькому зняв пілотку. Якщо це не гра, а війна, то втрати неминучі й ніхто не знає, чия доля буде гірша...

Війна викувала з очманілих аульних і кишланих підлітків холонокровних і мужніх джигітів. Вони навчилися відповідати на кожну втрату згубним вогнем. Вони навчилися справляти азійські тризни, без пострілу вирізуючи вночі цілі батальйони »аматорів, які люблять забавитися«. Вони навчилися відкладати стогони на пізніше.

Ми ж — не навчилися.

Ще до війни Йом Кіпур мені довелося возити по Ізраїлі »свіжого оле«. »Свіжого« подвійно, тому що він майже одночасно проскочив і Малу, й Велику зони: за надісланної заяви на виїзд посадили його большевики рік у кримінальному таборі. Ще й волосся на його голові не відросло... Він запитав, чи беруть тут до армії. Знаючи ізраїльські традиції, я зідхнув і відповів, що заздрю йому: молодого Цахал покличе, а ось мене причислили до старих, записали в Хагу, самооборону, заганяти громадян до бомбосховищ. Моєї заздрости новак не сприйняв і засмутився: »Не хотів би я йти до армії. Пішлють на фронт, доведеться через канал стріляти, а ще трапиш у своїх!« — »Своїх?! — я аж закурився від обурення. — Це ж кого ти, скотино, до своїх зараховуєш? Московських інтервентів? Та я для Арафата останній набій пожалію, щоб такого »свого« з мушки не упустити!

Так хто й де наші свої? І хто вороги?

Вороги? Й раптово з тужливим жахом уздрілося, що в советській Росії немає ворогів! Тобто, водяться ще такі, але не із середовища дисидентів, не із третьої еміграції набирати штурмовий батальйон першого кинення або загін прикриття для відступів... Противники, еретики, дисиденти, опортуністи, ревізіоністи, критики всіх кольорів. Ідеологія, релігія, національні претенсії, моральна незгідність, технократичні амбіції, науковий скепсис — що завгодно зустрінеш, кого тільки не почувеш у різноголосому анти-советському хорі! А ворогів немає!

¹⁵ Лаконізм воєнних правил ніколи не є випадковим. Спеціально не обмовлено »своїх« або »чужих«, салаженка-новак чи командуючого ескадрою, в маневруванні під вогнем або в нудному патрулюванні своїх берегів...

Адже ні в повістях і романах Солженіцина, ні у Войновіча, ні в Галіча, ані у Гроссмана ворогів не знайдеш. Є страждальники, мученики, праведники, але не вороги! Знайшовся один у Максимова, та й той — горбатий! Із великим збентеженням, явно оправдуючись, розповідає Нобелівський лавреат про злочинну мрію замучених арештантів — про чужоземні бомбардувальники в російському небі¹⁶.

Італієць, який став фашистом, на помилування не заслуговує; мешканець Кіото, який одягнув на себе мундир «японського мілітаризму» — точно так само. Німець у брунатній сорочці нацизму підлягає знищенню. Чомусь тільки російський, советський окупант, каратель і конвоір — недоторкана фігура. І світ повинен чекати, поки вищезгаданий автоматник або танкіст перейметься, поправиться, увірує, надхнеться... Для одних — світлі ризи православ'я й берізки, для других — колиска соціалізму, хай навіть у невдалому варіанті, для третіх — табір закладників, дорогих кожному з нас.

Вони ж нас ворогами називають і навіть не затинаються!

Я пригадую, як на «перетрибуналі» звільнювали одного дуже старого арештанта. Ще гімназистом він воював у Добровільчій армії, потім згадав старовину й у козацькому корпусі всипав червоним біля Балятону під кінець Другої світової війни. Своєї білогвардійської постави і власівської лексики навіть у таборі не міняв. Наказ про його звільнення зненацька надійшов із таких висот, що його знизу відмінити не посміли. Для порядку йому все ж таки поставили чергові питання: «Ви признаєтеся у вчиненому?» — «Так, і горджуся!» «Як ви відноситеся до пред'явлених обвинувачень?» — «Я ношу їх як ордени!» Збентеженою скоромовкою зачитують: «З-під варті звільнити» — «Й ви про це пожадуєте!»

Це ж йому солодке «забуття провини» за програмою Амнесті Інтернейшенел? Позичити б нам такої мужности й такої ворожости, панове дисиденти!

В шестидесятих роках викликали настирливих арештантів і мимохіть ставили принадне питання: «А проти китайців будеш воювати?» Я, правда, викрутився: «Буду, але не під вашими прапорами!» Але для більшості, на жаль, расовий бар'єр спрацював¹⁷. На які філософські, релігійні та інші обмани й самообмани не йде гнітюча більшість наших дисидентів і третьої еміграції (і перші дві недалеко пішли!), яких доктрин і футурологій не пи-

16) Читав я муринський військовий роман «І тоді ми почули грім». Чорні воєнки американської армії апльодують японським бомбардувальникам, пікуючим на них! Оте ненависть до власної батьківщини. Та сама лєнінська «ненависть до пригнічуючої батьківщини!» Вчітьсє!

17) Загальновідомо, що армія Рєкєєвського формувалася на три чверти із вчєрашніх в'язнів.

шуть в очікуванні жорстокого запитання: »А проти советських, проти російських братів битися будеш?« Відповідаю за більшість: не будуть!

У нарисі покійного Юзовського »Поїздка до Жлязової волі« промайнула вражаюча притча. Кілька сотень засуджених висадилося на плятформу біля табору смерти. Несподівано до натовпу підбіг в'язень і скоромовкою попередив: »Це — Освенцім. Половину з вас негайно скерують до крематорію«. Натовп заголосив і заметушився. За спиною балакучого арештанта виріс чорнолакований есесівець. Якби він торохнув балакуна канчуком або смикнув із кобури свій »нуль-ахт«, усе було б зрозуміле, навіть природне для тих часів і цих місць. Та й підтвердило б. Але гітлерівець був психологом. Він не вдарив арештанта, не застрелив його, навіть не повернув голови до нього. А тужливому, верещатому натовпові сказав, лагідно підсміхаючись: »Кого ви слухаєте? Кому вірите? Та ви подивіться на нього!« Так вони і стояли поруч — елегантний, підтягнутий, добре виголений військовик і жалюгідний, непоголений, злидений обідранець із брудною тонкою шиею, в лахміттях потворної уніформи. Перший був усміхнений, зрівноважений, тихий, другий — сірий від жаху, з бігаючими очима... Натовп заспокоївся, навіть розвеселився. І рушив. Тепер усі знають — куди...

Одного мого польського приятеля вишпурювали з Америки. Він намагався доказати, що з Гереком йому в одній Польщі тісно й що там його переслідували. На стандартне питання американського урядовця »вас що, били?« він чесно відповів заперечуюче. Ну, що ж, у нас іще у військовій школі був сумний жарт: »Слово не горобець. Піймають — і вилетиш«...

Нас не застрілили ні з парабелюма, ані з »макарова«. Нас і били не завжди. Точно, як той есесівець.

Ми проповідуємо, ми пророчимо, ми благаємо людство, по-дурному скупчене на незнайомому пероні. Поруч із нами, але повз нас, західньому світові усміхаються люб'язні дипломати, білозубі космонавти, елегантні музики. Ми — арештанти, яких не б'ють, жалюгідні в нашій безмовності і красномовності, обридливі у взаємній гризні, неприємні в наших пошуках дозволених посад, у вразливій ерудиції в ділянці привілеїв, позичок і пожертв. Перше-ліпше дівчатко з різновисоких перекладах за десять хвилин закреслює нашу боротьбу на увагу західніх слухачів і глядачів.

І повз нас із радісним спокоєм підтюпцем поспішає, поки ще вільний світ, до своїх крематоріїв і газових камер.

о. д-р Ігор МОНЧАК

УКРАЇНСЬКА ІЄРАРХІЯ ТА ЇЇ РОЛЯ В МОДЕРНОМУ ЗМАГАННІ ЗА ПАТРІЯРХАТ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

1. Вселенський собор про роллю ієрархії

Постанови II Ватиканського Собору, центральною проблемою яких була так звана колегіяльність-соборність єпископату, висвітлили не одне спірне питання та дали напрямні для зглиблення всієї структури Вселенської Церкви. Перш усього Собор виразно ствердив два Христом установлені суб'єкти влади в Церкві: Вселенського Архиєрея та місцевий єпископат. Обидва ці суб'єкти описав аналогічними, майже паралельними висловами:

Римський Архиєрей, як намісник Петра, є постійним і видимим принципом та основою єдності як єпископів, так і безлічі вірних.

Натомість поодинокі єпископи є видимим принципом та основою єдності у своїх поодиноких Церквах, оформлених на взір Вселенської Церкви, у яких і з яких існує одна й єдинокатолицька Церква.

Тому поодинокі єпископи репрезентують свою Церкву, натомість усі разом із Папою репрезентують цілу Церкву у зв'язку миру, любови і єдності.¹

Цими та подібними висловами Собор остаточно опрокинув тенденцію, дуже спокусливу для центральної Римської влади, що вся влада Христа в Церкві проходить через Христового намісника — Римського Архиєрея. У такій гіпотезі влада кожного єпископа зводилась би до делегації одної Вселенської влади. Тим більше всяка надєпископська влада була б намісництвом Вселенського Архиєрея на визначеній ним ділянці Вселенської Церкви.

Натомість Собор виразно ствердив, що:

Єпископи заряджують поодинокими їм повіреними Церквами як намісники й післанці Христа... авторитетом і священною владою... Ця влада, яку виконують особисто в імені Христа, є їх власна, звичайна й безпосередня, хоч остаточно її виконанням кермує найвищий авторитет Церкви і може в певних границях обмежити її, задля користи Церкви чи вір-

1) II Ватиканський Собор — Догматична конституція про Церкву, т. 23.

них... Однак, єпископів не можна уважати за вікаріїв Римського Архирея... Отже найвища і Вселенська влада не лише не усуває їх влади, але, навпаки, стверджує, скріплює і охороняє цю владу.²

Отож Собор накреслив границі компетенції Вселенського суб'єкта влади у відношенні до місцевого: стверджувати, скріплювати й охороняти, а якщо обмежувати, то лише задля користи Церкви чи вірних.

Рівночасно Собор визначив також другий напрям відношення, себто компетенцію місцевих суб'єктів відносно цілості Вселенської Церкви. Стверджено, що поодинокі єпископи не лише «всі разом із Папою репрезентують цілу Церкву», але щобільше:

...Як члени Єпископської Колегії і правні наслідники Апостолів, поодинокі вони зобов'язані із Христової установи й наказу дбати про Вселенську Церкву; що, хоч не виконують юрисдикційним актом, однак багато причиняються до добра Вселенської Церкви.³

Отже, відношення є взаємне, Вселенського Архирея до місцевих і також місцевих до Вселенського, яке регулюється цим коротким, але дуже вагомим висловом: «у зв'язку миру, любови і єдності», немов приневолюючи до примінювання заповіді любови у структурі Церкви.

При цім відзначено, що Вселенський суб'єкт влади є первинно спрямований на Церкву в цілості, а щойно вторинно на місцеві Церкви: стверджувати, скріплювати й охороняти, чи, щонайбільше, обмежувати для загального добра, але не її наділяти чи відбирати. Місцевий суб'єкт первинно є спрямований на місцеві Церкви,⁴ а вторинно місцеві єпископи не лише можуть по своїй волі, але є «зобов'язані із Христової установи й наказу», дбати про Вселенську Церкву.

Крім цих двох площин місцевої і Вселенської у церковній структурі в ході історії витворилися ще інші посередні площини, нижчі від Вселенської, але вищі від місцевої єпископської, назв'їм їх надєпископські.

Правда, у Західній Церкві з розвитком централізації всяку надєпископську владу виєліміновано, залишаючи лише титули почесней. У Східніх Церквах надєпископська влада, хоч дуже об-

2) Там же, т. 27.

3) Там же, т. 23.

4) Там же, т. 23.

Поодинокі єпископи, які очолюють поодинокі Церкви, виконують свою пастирську владу над повіреною їм частиною Божого люду, а не над іншими Церквами, ані не над Вселенською Церквою.

кроена, але таки збереглася, помимо того, що її римські кола просто ігнорують, чи досить дивно обходять.⁵

Зараз нас особливо цікавлять посередні площини церковної структури. На яким із двох Христом установлених суб'єктів влади — Вселенським чи місцевим — вони ґрунтуються? Себто чи це є частина виконання Вселенської влади — на даній ділянці чи, може, це вислідна влади місцевих ієрархів? Іншими словами — чи помісні Церкви це підбудова, адміністративний поділ Вселенської влади, а чи це надбудова місцевої ієрархії?

II Ватиканський Собор схопив такими словами постанови та існування помісних Церков з надєпископською владою:

За Божим Провидінням сталося, що різні Церкви, установлені в різних місцях Апостолами, або їх наслідниками, зібралися з бігом часу в багатьох органічно з'єднаних спільнотах, які, задержуючи єдність віри та єдину Божу установу Вселенської Церкви, користуються власним правопорядком, власним літургійним звичаєм, богословською та духовною спадщиною.⁶

Отже, місцеві Церкви зібралися в помісні, а не Вселенська Церква поділилася на помісні, ані навіть не згуртувала місцеві в помісні Церкви. Йдеться виразно про суверенні помісні Церкви, а не лише про якісь одиниці адміністративного порядку, бо відзначаються вони всіма трьома складовими питоменностями: власним правопорядком, літургійним звичаєм та богословсько-духовною спадщиною.

Не лише постанови — «зібрання» — помісних Церков, але їх розріст-розмноження, все проходить в амб'єнті місцевого суб'єкта влади, бо продовжує Собор:

Деякі з них, зокрема старовинні Патріархальні Церкви, на зразок материнства у вірі видали інших немов дочок, з якими вони є зв'язані тіснішими вузлами любови в житті святих тайн, як також взаємної пошани прав і правил аж до наших часів.⁷

Участь Вселенського суб'єкта влади в тім процесі є зовсім вторинною, яка відноситься головню до «задержання єдності віри та єдиної Божої установи Вселенської Церкви».

Соборовий »Декрет про Східні Католицькі Церкви«, який, властиво, повинен був стати хартією виложенням принципів поміс-

5) Повідомлення Ватиканського пресбюра із дня 4-го листопада 1972 року, у зв'язку з повідомленням Ватиканського державного секретаря через нунціятури чи делегації до українських владик, має таку аргументацію:

Nel documento firmato dal Cardinale Segretario di Stato si rileva che "la Chiesa Ucraina non è eretta in Patriarcato, nè ha — nel suo — insieme altra forma di giurisdizione sopra-episcopale fuori che la Sede Apostolica": ossia, benchè anche nella Chiesa Ucraina si abbiano gruppi di diocesi riunite sotto le giurisdizioni sopra-episcopali del Metropoliti, non esiste invece una autorità ecclesiastica alla cui giurisdizione siano sottoposti, "infra Romanum Pontificem", i Vescovi nel loro complesso.

6) II Ватиканський Собор — *Догматична конституція про Церкву*, т. 23.

7) Там же.

ности Східніх Церков, у своїм скупім об'ємі обмежується до прагматичних стверджень. В 11-ій точці Декрету застерігається за Вселенським Собором або Римським Архиреем, оформлення нових патріархатів. Це і є приклад такої вторинної дії Вселенського суб'єкта влади, що обмежує місцеву. Питання — чи таке обмеження є справді для користи Церкви, або вірних, можна дискутувати.

Важливіше є, однак, відмітити, що цією точкою Декрету застерігається не встановлення, але тільки оформлення нових патріархатів. Там кажеться:

11. Тому що патріархальна інституція у Східніх Церквах є традиційною формою правління, Священний і Вселенський Собор бажає, щоб де треба встановлено нові патріархати, оформлення яких застерігається за Вселенським Собором, або Римським Архиреем.⁸

Це зовсім співзвучне із 7-ою точкою того ж Декрету, де написано:

7. Від найдавніших часів у Церкві існує патріархальна інституція, визнана вже першими Вселенськими Соборами.⁹

Це зовсім природно, бо життя вилонювало помісні Церкви, а не щойно творив-установляв їх Вселенський Собор чи Вселенський Архирей. Зрештою, влада може лише визнати витворену життєву одиницю, оформити, найменувати її почесним титулом, але не створити. Не може ж вона уложити якийсь новий порядок, скомпонувати новий літургійний звичай, чи наче витворити богословсько-духову спадщину для нової церковної одиниці.

2. Патріархат із волі Римського Архирея

Римський Архирей дотепер за весь час історії Церкви лише один раз відзначив патріаршим титулом якунебудь Східню Церкву. Було це піднесення Коптійського Католицького Апостольського Вікаріату до гідності патріархату в 1824 році, з уваги на його престиж перед мусульманським султаном.¹⁰ Скоро цю гідність Рим занехав, але потім знову відновив у 1895 році. Та треба відмітити, що ця церковна одиниця існувала вже віддавна, а коптійський патріарший титул є також старовинний. Тільки, що ним користувалися не-католики, а 1824 року його здупліковано для католицької громади.

⁸ II Ватиканський Собор — Декрет про Східні Католицькі Церкви, т. 11:

11. Cum institutum patriarchale in Ecclesiis Orientalibus sit forma regiminis traditionalis, Sancta et Oecumenica Synodus exoptat ut, ubi opus sit, novi erigantur patriarchatus, quorum constitutio Synodo Oecumenicae vel Romano Pontifici reservatur.

⁹ Там же, т. 7: agnita = визнана (підкреслення наші).

¹⁰ Йдеться про відзначення Церков, а не про номінацію чи потвердження вибраних осіб на існуючі вже Східні патріарші престולי.

Зрештою, перш усього треба ясно усвідомити собі, в якій концепції церковної структури ми говоримо про утворення Римським Архиєреєм патріархальної помісної Церкви, чи хоч би оформлення патріархальним титулом існуючої вже помісної Церкви.

Зовсім інакше виглядає справа, коли приймаємо централізовану концепцію влади в Церкві, що вона вся проходить через Римського Архиєрея. Цієї концепції не прийняв II Ватиканський Собор, але вона далі визначає практичне поступування центральної Римської влади, а також більшості місцевих латинських, а навіть східних владик.

У таких світогляді кожна надєпископська влада властиво є співучастю у вселенській владі Римського Архиєрея, делегацією його влади у відношенні до певної ділянки церковного життя, щось так, як делегує Римський Архиєрей частину своєї влади провідникам різних Конгрегацій, відповідно до їх декастерів. У такому понятті Секретар Східної Конгрегації — це, властиво, один спільний патріарх для всіх Східних Церков. Таку концепцію про-являють ті, які від Риму очікують і домагаються створення патріархату-помісності. Практично вони хочуть один супер-патріархат Східної Конгрегації розчленувати на ряд менших конгрегацій-патріархатів.

Це, що національне походження цих менших конгрегаційних секретарів-патріархів було б різне, не мусить мати рішачого значення. Були часи, коли Секретарем Конгрегації (супер-патріархату) був східний владика (мелхіт), але місцеві владики його рідної Церкви не були із нього задоволені. Відмінне національне походження владики не завжди означає відмінний напрям поступування. Воно залежить від принципіальної різниці у світогляді, а не від етнічного походження.

Щобільше, у концепції »делегованої«¹ патріяршої влади, засяг, час і зміст тієї влади залежить не від того, хто одержав, але хто дав. Сьогодні дана влада, завтра може бути дуже обмежена, до вузького числа підданих, або до малого числа незначних справ, або взагалі звестися до голої почесі. Історія записала безліч таких ступневих обмежень. Звичайно помагали цьому процесові піддані, які проти рішення свого зверхника відкликалися просто до Вселенського Архиєрея і спричинювали йому пряму інтервенцію.

Треба ще мати на увазі, що в централістичнім світогляді абстрагується від культурної спадщини місцевих Церков і владик, твердячи, що, займаючись духовними справами, не важливе в якій культурі це здійснюється. У такій концепції Вселенська Церква це сума поодиноких взаємно непов'язаних єпархій і владик. Їх можна класифікувати, групувати й ділити як завгодно. Географічне положення, або новий політичний чи адміністративний поділ терену, це вистачаюча причина нового перегрупування єпархій.

У дійсності воно так не є. Що Церква не аморфна маса, то це видно з цих частих заповідей про легітимність східних обрядів та гарантій їх збереження. Отже, східні обряди треба перед кимсь боронити, хтось на них наступає. Ігнорування культурно-обрядової зрізничкованості практично лише прикриває та виправдує наступ на їх знищення.

Справді, на землі душа людини виявляється через тіло-культуру. Вже вживання якоїсь мови для навчання чи молитви ставить душевні справи в якийсь культурний амбієнт, не згадуючи про цілий літургійний обряд. Він мусить ґрунтуватися на якійсь культурній спадщині.

Та як довго центральна влада ігнорує культурно-обрядове зрізничкування, вона може розподіляти владу між »делегованих« патріархів, не придержуючись обрядового, тим менше національного, розподілу. Наприклад, для Церкви одного обряду й національності можна назначити кількох патріархів, скажім для кожної держави, в якій ця національність зараз знаходиться. Або в один патріархат включити вірних чи єпархії різних національностей і обрядів, якщо вони проживають на цім самім терені. Принцип територіальності власне ґрунтується на ігноруванні національності й обряду. При цім можна створити патріархат з новою видуманою назвою, з новою експериментальною культурою — обрядом типу »есперанто«.¹¹

Це не гіпотетична фікція, але дійсність. Уже в часі II Ватиканського Собору були чутки, що хочуть створити цілий ряд східних патріархатів і цим зовсім знецінити патріархальну інституцію. Можливо, що якщо б не побоювання гострого спротиву не-католицьких патріархів на таке знецінення їх титулу, то ми, українці, мали б зараз більше патріархів, як маємо тепер митрополитів. Розуміється, владик із патріаршим титулом, але без патріаршої влади; шось так, як латинські патріархи Венеції чи Лісбони. Зрештою, мається враження, що деякі наші владики йшли цьому назустріч, уживаючи, наприклад, хрестів із двома горизонтальними поперечками (так, як голови помісних Церков), чи особливих надєпископських титулів (наприклад, »His Grace«).

Натомість змішати членів різних Східних Католицьких Церков у однім спільнім »котлі« не натрапило б на спротив не-католицьких патріархів і тому не раз були старання це здійснити. Ще перед кільканадцятьма роками предложено до Ватикану проєкт, щоб для всіх східних католиків Квебецької провінції, у зв'язку з її стремлінням до суверенного життя, назначити одного східного

11) Так як для східно-сирійського (халдейського) католицького патріарха Рим уживає від 1830 року дивний титул: »Патріарх Вавилону халдеїв« хоч Вавилон і халдейський народ перестали існувати ще перед Христом.

Подібно в останніх часах Римська адміністрація розрізняє в українським народі: українців (звичайно лише галичан, а не східних українців) і рутенців (українців Закарпатської області).

Знов штучну назву Югославської держави примінено до Крижевецької єпархії і втворено югославський обряд та національність.

Гл.: *Oriente Cattolico*, Città del Vaticano 1962.

єпископа (сирійця), який був би єпископським вікарієм латинського архієпископа Монтреалю. Свого роду східня конгрегація у мініятурі при однім латинським владиці з делегованою владою.

Цього не здійснено, але у Східньо-канадській українській єпархії прийшло до дечого іншого по цій самій лінії. У цій єпархії знайшли пристановище східні католики неукраїнці (щонайменше так себе вважають) і оформилися в окремі церковні одиниці — протопресвітерати неукраїнських обрядів. Один із них очолює навіть єпископ. Це нечисленні групи. Одна з них (так звані словаки) не перевищує двох тисяч вірних, а друга (мадяри) не дорівнює й тисячі, себто стільки, скільки міг би обслужити один священник. Тому й не відіграють вони великої ролі. Поправді, вони походять з українців, асимільованих до інших національностей. Однак ми їх трактуємо як окремі національні одиниці всередині Української Церкви, цілком так, як Ватиканські кола вважають їх за окремі обряди візантійської групи.¹² Коли б ужити цей прецеденс в іншій випадку, то може витворилася б церковна одиниця — «котел» — обрядової мішанини.

До речі, в цій же єпархії зав'язалася недавно, під проводом одного неукраїнського священника, відзначеного східніми почесами, нова церковна група без етнічної афіліації, себто новотвір типу «есперанто». Але так, як мова есперанто мусіла ґрунтуватися на якійсь реальній мові — латині, так і цей новотвір ґрунтується, властиво, на московській традиції, хоч всліс визначувати себе радше як позаетнічний візантійсько-канадський обряд.

Зрештою, витворення новотвору візантійсько-канадського обряду, це не новина. Його з великим розголосом ще в часі II Ватиканського Собору хотіла започаткувати тринадцятка священників із Східньо-канадської і Манітобської єпархій. Та в Канаді, яка заявляє себе за багатокультурністю, цей проєкт не прийнявся тоді. Як розвинеться він тепер у новім скромнішій формі, ще не відомо. Залежить від реакції українського загалу.

Натомість у США з тенденцією витворення нової американської нації, є досить поширена назва «американець візантійського обряду», чи пак: візантійсько-американський обряд. Зрештою, його прихильники, зокрема духовенство, у свідомості творення новотвору не в'яжуться з культурними традиціями предків, витворюють нові не раз дивовижні літургійні практики.

Ця тенденція новотвору йде, звичайно, впарі з тенденцією «спільного котла» і її також заперічуємо у США. Унагляднюється вона, напр., в адресарі, виданім 1975 р., у Філадельфії п. н.: *Directory of Eastern Rite Catholic Churches in the United States of America*. Найрізномірніші східні католицькі парохії не розподілено за обрядами та юрисдикціями, але подано всуміш в поазбучнім порядку за стеятами й місцевостями. Насувається думка, чи

12) Відображає це статистична книжка: *Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale, Oriente Cattolico, Cenni storici e statistiche, Città del Vaticano 1982*.

не поставити б над сумішню цього спільного котла одного над-єпископа, скажім спільного патріярха для всіх східньо-католицьких американців; розуміється включеного в місцеву американську єпископську конференцію — Церкву. При концепції номінації Вселенським Архиреем патріярха, це зовсім логічна і практична розв'язка.

3. Патріярхат на принципі соборности єпископату

Можна заперечувати, що не вдасться накинати жодної дивовижної централістичної структури, бо парохії і вірні різних східніх обрядів мають свої відмінні традиції, свої церковні структури. Себто церковна організація, основана на місцевих церковних громадах і місцевій владі, зможе протиставитися концепції делегування згори спільного надєпископа для суміші перетоплюваного в один обряд новотвору.

Та чи принцип «власної безпосередньої влади» єпископів, яких «не можна уважати за вікаріїв Римського Архирея»,¹³ ухвалив Ватиканський Собор лише для оборони перед суперечним принципом? Чи суттєвим принципом колегіальности-соборности єпископату маємо лише боронитися, а не на нім творити надєпископську організацію, згідно із словами Собору, що «за Божим провидінням сталося, що різні Церкви... зібралися з бігом часу в багатьох органічно з'єднаних спільнотах»?¹⁴

Отож органічно спільні місцеві церковні одиниці, спільні традиційним правопорядком, літургійним звичаєм та духовною спадщиною, мусять в ім'я спільного добра обмежити свою власну владу й на цім обмеженні збудувати спільну надєпископську одиницю — владу. Це звичайний процес витворення спільнот, громад, кооператив, федерацій. Без власного обмеження нема спільноти, а без спільнот одиниці є слабосилі й безборонні.

Обмеження одиниці задля спільноти може бути або добровільне, або вимушене згори. Поминаємо, що вимушене обмеження є нестабільне, неприродне й немиле; зокрема у світлі принципу колегіальности. Воно є просто нереальне сподіватися такого. Коли в минулому ще дехто міг собі робити ілюзії про створення патріярхальної помісної Церкви повелінням згори, то при цьогорічних змінах обсади Римського престолу воно зовсім виключене.

Коли Римськими Архиреями стали особи з-поза куріальної адміністрації, а ще і з-поза Італії, то ясно, що нелегко створити гармонію співпраці між Архиреем і виконавчою курією. У таких обставинах годі сподіватися, що ці обидва незгармонізовані чинники нададуть якомусь українському владиці титул патріярха, а ще при цьому приневолють підлеглих обмежити свою владу в ко-

13) II Ватиканський Собор — Догматична конституція про Церкву, т. 27.

14) Там же, т. 23.

ристь цього патріярха. А без цього приневолення залишитись патріярхові *Titel ohne Mittel*¹⁵. Хібащо буде це прецеденс, на підставі якого хтось буде колись добиватися влади.

У теперішніх відносинах є безумовною konieczністю на добровільнім обмеженні місцевої єпископської влади будувати надєпископську, себто будувати на принципі соборности-колегіальности єпископату. Така побудова надєпископату чи, пак, патріярхату є тривала й ефективна, без уваги на титул, яким вона прикрашена. Ніхто не спроможний владикам із власною владою заборонити поступати спільно-гармонійно, згідно з домовленими напрямними, навіть якщо б їх спільність не була завершена взагалі жодним титулом. Тривала гармонійна співпраця витворює моноліт, з яким кожний числиться.

Для прикладу: нічого не допомогло б Квебекові проголосити титул своєї суверенности-незалежности, коли б Квебек спершу не зорганізував свого життя в суверенний спосіб. Деклярація квебецької незалежности була б така короткотривала, як і українська перед 60 роками. Зараз життя того квебецького народу, особливо внаслідок наполегливої праці останнього покоління, є так зорганізоване, що як не розвинулись би політичні відносини, яка б партія не прийшла до влади, Квебек буде жити все своїм життям, байдуже чи буде це незалежна республіка, суверенно асоційований стейт чи провінція із спеціальним статусом. Розбудованої знизу суверенности ніхто не зможе згори відкликати, хіба тоталітарно розчавити.

Подібно розвинулись в суверенні держави теперішнього Коммонвелту колишні англійські домінії чи колонії. Самим домаганням надання згори титулу суверенности ніхто нічого не досягнув би. Тільки українці наївно сподівались колись роздобути українську державу, а тепер Українську Церкву. Останніх кількох років проминуло безуспішно тому, що ми не засвоїли собі принципів церковної структури, проголошених ІІ Ватиканським Собором.

Отож урешті треба собі усвідомити, що лише на принципах дво-суб'єктивности й колегіальности церковної влади можна збудувати, а рівнож і вдержати, нашу помісність. Себто, не лише використати колегіальність доки не закріпиться суверенний патріярхат, а потім піти на протилежний шлях централізму. Не можна собі уявити, щоб у рамках Вселенської Церкви якась помісна Церква втішалася колегіальністю, але всередині цієї самої помісної Церкви панувала б диктатура централізму. Тоді вселенська диктатура звелась би до нижчої диктатури чи до ряду нижчих диктатур, які ледви чи вдержували б якийсь зв'язок між собою. Диктатори себе або виєлімінують, або розходяться, але ніколи гармонійно не співпрацюють. Наглядно вказав це приклад Православних Церков, сильно зцентралізованих унутрі (як от колись

15) Титул без засобів.

і тепер московська), але без жодного реального зв'язку між собою.

Принцип соборности-колегіальности мусить бути совісно задержаний в усіх площинах структури помісної Церкви. Говоримо про більше площин, бо хіба лише в дуже малих помісних Церквах можуть вистачити дві площини: рядові єпископи та їх голова — патріарх. Зрештою, це дуже скидається на доточасний латинський централізм. Звичайно група єпископів одної митрополії має свої специфічні проблеми, які їх об'єднують, а щойно митрополити на вищій площині сходяться у патріархальнім завершенні помісної Церкви. Деколи внаслідок специфічних обставин іще виступають побіч екзархати чи верховні архієпископства, як більш автономні одиниці із свободнішим відношенням до патріархату.

Потреба такої ступневої структури нашої Української Католицької Церкви особливо наглядна під теперішню пору. Українськi єпископства канадської чи американської митрополій, західньо-європейських країн чи південної гемісфери, чи врешті українських земель, — кожна з цих груп має свої специфічні проблеми, які мусить сама розв'язати. Та потім усі ці власні місцеві розв'язки представники митрополій чи єпископських кіл мусять узгіднити разом на вищій площині цілої помісної Церкви задля спільного добра.

Цій вищій площині ідеально відповідає традиційна східня інституція Постійного синоду, не лише дозволена, але приписана для патріархатів і верховних архієпископств Ватиканським законодавством ще перед II Ватиканським Собором. У папським декреті з 1957 року¹⁶ кажеється, що патріярхи, а також верховні архієпископи, повинні мати п'ятиособовий Постійний синод. Автор ще 1964 року, рік після прибуття Блаженнішого Кир Йосифа до Риму, вказав в окремій статті, що Постійний синод — це ідеальний об'єднуючий чинник розбитої Української Церкви. Стаття лише після року дочекалася публічного світла друком,¹⁷ а Постійний синод створено щойно в листопаді 1971 року на V Архієпископськiм Синоді, вибираючи членів на 5 років. У «Патріархальнім Устрої Помісної Української Католицької Церкви», опублікованім у «Благовіснику» за 1972 рік, говориться про Постійний синод досить коротко. Від того часу проминуло вже більше як 5 років. У міжчасі два члени цього Синоду померли, але про діяльність чи взагалі про долю цього найвищого соборного органу Української Церкви нічого не відомо.

Три члени цього Помісного синоду брали що два-три роки участь у Ватикані в Єпископських синодах. Ніколи ми не чули, щоб вони виступали як цілість назовні, як одна репрезентація

16) Pius PP. XII, *Motu proprio "Cleri sanctitati"*, Romae 1957; can. 288: *Patriarchae habere debent Synodum...*; can. 327, § 2.1°: *Archiepiscopus habeat Synodum permanentem constitutum...*

17) Священник, — *Єпископський Синод і Українська Католицька Церква*, «Новий Шлях», Вінніпег-Торонто, 27-го листопада 1965, ст. 10-11.

від Постійного синоду, чи від Помісної Української Церкви взагалі. Чи треба це розуміти, що ці три члени репрезентували на всесвітнім зібранні єпископату три окремі помісні Церкви? Якщо так, то цікаво які, чи три українські, чи, може, дехто вважав себе репрезентантом церковної одиниці складової Римської Церкви на терені свого проживання? Це принципіальне питання повинно бути вияснене.

У вищезгаданій статті автор сказав, що в українським Постійнім синоді його члени не виступатимуть як індивідуальні одиниці, але як репрезентанти митрополій (Києво-Галицької, Канадської і Американської) чи групи єпископств, іще не оформлених у митрополіях (Західної Європи і південної гемісфери). Щоб вони справді були репрезентантами своїх теренів, вони мусять унутрі своїх митрополій чи пара-митрополій зібрати в душі соборности-колегіяльності разом із владиками свого терену всі місцеві справи, шукати для них спільної розв'язки і це представляти та узгоджувати на Постійнім синоді. У серйозній співпраці витворюється дух спільноти.

Правда, у північноамериканських митрополіях відбулися митрополічі синоди напередодні II Ватиканського Собору. Однак рішення Вселенського Собору такі далекойдучі, що вони ці давні митрополічі постанови зробили неактуальними. Від того часу не видно жодної ефективної співпраці на площині митрополій чи пара-митрополій. Щобільше, назовні, себто латинська ієрархія чи державна влада, практично знає кілька поодиноких українських єпископств, а не одну українську митрополію. Це вказує на цілковиту відсутність патріархального помісного устрою на цій площині. При цім і занехання багатоплощинної структури Помісної Української Церкви в душі соборности.

Принцип соборности-колегіяльності можна дуже корисно примінити й до менших церковних одиниць, нижче єпископату. Наші єпархії, для кращої їх обслуги, є поділені на протопресвітери, а ті на деканати, якщо потрібно, і вкінці на парохії.¹⁸ Розглянення прблем на єпархіяльних синодах, що складаються з номінованих владикою протопресвітерів і певного числа вибраних представників загалу священства, може принести далеко влучніше рішення, ніж розгляд його через вузьку єпископську канцелярію.

Протопресвітери, у свою чергу, на соборчиках свого протопресвітерату можуть свої рішення далеко краще спирати на досвіді загалу священства. Далі поодинокі парохі із сотрудниками, користаючи з нарад із провідниками парохіяльних братств, організацій і взагалі із провідними парохіянами, можуть своє душпастирство вести у кращім порозумінні і зрозумінні повірених їм душ.

¹⁸ Патріархальний устрій Помісної Української Католицької Церкви, т. 45, «Благовісник», рік VIII, кн. 1-4, стор. 88.

Тільки треба цю соборну структуру трактувати серйозно в усіх площинах.

У Церкві доводиться розв'язувати проблеми різного засягу й значення, і тим самим треба їх розв'язувати в різній площині. Досить навести кілька прикладів. Навчання релігії в українських школах плянує і розв'язує собі кожна школа, чи радше кожний катехит, на свій лад. Вислід є такий, що більшість шкіл, навіть парохіяльних, випускають релігійних анальфабетів. Навчання релігії повинно бути устійнене навіть не у площині єпископства, але митрополії, бо звичайно українська молодь цілої митрополії — країни підлягає подібній державній шкільній системі. Священничий доріст і його вишкіл — це також проблема для розв'язки силами цілої митрополії, і то в порозумінні та при допомозі інших митрополій.

Наша католицька преса обильна числом назв, але вбога числом читачів і змістом, головню тому, що розвивається на терені відокремлених епархій, число вірних яких дорівнює населенню якогось малого містечка. Тоді, коли латинники основують свою пресу не на містечках, ані на поодиноких містах, але на широких крайовім засягу, по нашому — митрополій. Модерні електронічні засоби комунікації вимагають широкої співпраці системою сітки. У нас релігійні радіопрограми — це рідкісна, виїнятова ініціатива приватних людей. А про телебачення для нашої релігійної справи немає що мріяти.

Літургійні справи, богослужбні книжки, включно навіть із популярними молитовниками — це справа найвищої площини Помісної Української Церкви. Однак, мусить основуватися на потребах, донесених із нижчих площин. Натомість у багатьох українських епархіях владики залишають це свободному експериментуванню поодиноких священиків. Подібно є з компетенцією в дисциплінарній ділянці відносно духовенства й мирян.

Цих кілька постанов, головню літургійних, які проголошені в останніх 15-ти роках, з ентузіазмом прийняв загаль Української Церкви. Та це лише поодинокі каплі на занедбану пустиню українського церковного хаосу.

Постійно чути голоси, що Ватиканська комісія Східнього Церковного Права може зредагувати одне східне право дуже некорисно для нас. То чому ж ми, ще заки прийдуть ці постанови, не упорядкуємо внутрі Української Церкви свої практики так, як самі уважаємо за відповідне? З фактом упорядкованого функціонуючого ладу мусить числитися всяка комісія, а найвищими противними постановами нелегко змінити існуючий життєвий лад. Чому ж ми ждемо вже 14 років від ухвалення соборового «Декрету про Східні Католицькі Церкви» з його далекойдучими заложеннями? Хіба для того, щоб в сотий раз протестувати, що українцям не дали готовим того, чого вони самі собі не розбудували?

(Закінчення буде)

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ З ПОНЕВОЛЕНОЇ УКРАЇНИ

Оксана МЕШКО

МІЖ СМЕРТЮ І ЖИТТЯМ

(Продовження, 2)

Від ранку до вечора пробули ми табором під гарячим сонцем на зеленому майдані нашого чистилища. Спочатку ми просто зраділи такій вільності.

Сонце, простір. Ми — як на своєрідному ярмарку, розташувалися «пікніком» у товаристві, хто з ким хотів, повторюю, не по п'ятірках і не по команді, заученій конвоем, а на своїх мішках, вигідно умостившись. Таке було вперше за кільканадцять років!

Ручаюсь, що у всьому світовому скульптурно-художньому мистецтві щось подібне ніде не відбито, не відтворено. Це безповоротна втрата художньої ілюстрації до історії побудування нового «раю» на землі.

В ту настроєву хвилину на лоні вільної природи запахла «воля» так, як може її відчутти лише безталанний бранець... І нові параші облетіли раптом увесь майдан притуплених людей; найоптимістичніші здогади, що зону звільнено не тому, що туди мають завести колону чоловіків-лісоповальників, але просто нас готують до звільнення.

Параша була сприйнята як вірогідний і, ще більш, логічний вихід з нашого дурного становища рабування у другій половині XX сторіччя!

Подезінформовані, приморені голодом і працею та сваволею дикого начальства (людям здавалося, що винен той пан, який гне) ми уповали тільки на Бога і часами були як діти...

Далі люди притомилися: іркутське сонце припікало, — а воно там коли стає прямо над головою, то пече немилосердно! — Жували, доїдали «сухий пайок», пили воду після гнилого оселедця (щоправда, водою нас було забезпечено вдосталь). Час ішов, сонце піднімалося вгору, вже пекло. Стали проситися до вбиральні, якої на майдані не було, а брама зони, де це благодатне місце знаходилось, була зачинена.

Наші «придурки» зековки почали просити начальство відчинити браму порожньої зони для користування кльозетом, адже в нас було чимало хворих, старих, не кажучи вже про те, що всі були дистрофіки різних ступенів, з ускладненням хвороб сечового міхура, нирок тощо.

У відповідь було єдине, категорично-вичерпуюче слово: «Не положено», мовляв, «зона закрытая, скоро уедете, там будут параша».

Слово «не положено» в лексиконі ґулаговських начальників знизю до верху захлиснуло здоровий глузд і людське милосердя.

Нам припікало. Ми просилися і молилися на те страшне слово «не положено». Старі жінки-селянки і хворі плакали. «Роботяги» — притьмом вимагали, сікались до своїх бригадирів, бригадири лаялись, ображали, посилали самих поклопотатися перед начальством, мовляв, у такій делікатній справі.

Ходили гуртом, себто «делегациями» жінки до наглядачів, що були на майдані відповідальні за нашу відправку, але у відповідь знущальна відмова: «Не положено, закрытая зона».

Охороняв і мав супроводжувати нас в етапі численний конвой із молодих солдатів. Що робити? — Від очей своїх охоронців не сховаєшся.

В середині нашого великого гурту — до 1000 осіб — робили коло умовної «живої стіни», що час від часу несла варту, відгороджуючи «свиней», «скотов», «безстыдниц», котрі у своїй потребі порушували заборону начальства.

Коли над вечір прибув ешелъон і нас «погрузили», себто загнали у вантажні вагони й майдан спорожнів (обезлюднів), перше зелений і чистий майданчик тепер нагадував смердюче стійло.

Хіба після цього ми не заслуговували зневажливого слова «зеківка»? Чи всіх тих лайок нам адресованих із цього «інцидента»?

Або репліки: «А еще женщины»!

Не поскаржусь, що нам бракувало емоційних подразнень! У багатьох із жінок на цій же «Іркутській трасі» по сусідству відбував покарання хтось із близьких мужчин — батько, брат, муж чи наречений або одноділець, односелець, знайомий.

Бувало, випадково, на вузьких дорогах до лісопобовальних ділянок схрещувалися наші стежки на роботу чи з роботи йдучи. Як електричною іскрою металю в люди!

Живучи бік-о-бік, родини були розділені навіки — ні побачень, ні листування! Не йде в порівняння ситуація дядька Тома.

При зустрічах двох довгих вужеподібних колон наш конвой зупиняв жіночу першу шеренгу окликом: «Остановись, стой на месте, ни шагу!...»

А чоловічий конвой, навпаки, гнав чимдуж приморених роботяг із криком: «Ускорить шаги, не оглядываться, живет, живет...» Дистанція зростала. Аж тоді рушали ми далі вбік, спостерігаючи з биттям серця довгу чоловічу колону з опущеними плечима і похнюпленими головами в накомарниках, брудних до чорноти. (Вони мочили їх у смердючі запобіжні рідини від мошви — то був один із тих численних бичів, що доконував нас. Мошва лізла в очі, в ніс, кутики рота, роз'їдала слизові оболонки до крові. Тіло

розпухало, підвищувалася температура від інтоксикації. Не всі організми звикали і не всі мали біопір).

А коли нам доводилось бачити покручену, розтягнуту метрів на 500, таку чоловічу колону здалеку, в єдиному уповільненому русі «вперед», приречених в накомарниках — вона була уподібнена до казкової потвори... Це страхітливе видіння віддзеркалювало немов таку саму нашу жіночу потворну колону... В ній ти бачив і себе...

Отак ми були звільнені від усього. Вже не було ні гострого розпачу, ні страху. Були тільки голод і втома, й той болючий повільний стан переходу в духовне небуття через фізичну дистрофічність і пов'язану з нею апатію.

Були все тяжкі чоловічі роботи і плянові періодичні медкомісовки. Вони визначали робочу категорію, себто придатність до роботи на лісопавалі чи сільгоспроботах, і все завищену — перша, друга, третя категорії.

Комісувала трійка: лікарка (зековка) табірної санчастини, лікарка вільнонаймана, і з управління (відряджений у білому халаті). Комісували лябораторно клінічних без усяких діагностичних підготовок, по зовнішньому вигляді й «відгодованості»; коли тіло не було синім, а ребра ще трималися м'язами, давали другу чи третю категорії. Лікарська констанція довільно стверджувала придатність до лісопавальних робіт. Боротьба із снігозаметами трасових доріг, що зв'язували окремі лагпункти, здійснювалась ручним способом, виснаженими вкрай жінками.

В дорожню бригаду зараховували із третьої категорії, найслабших, мало не по блату!

Для «оздоровлення» до цієї бригади було зараховано й мене; цілоденно на морозі, заметілі, кидали лопатою сніг, кайлували намерзлі бугри. Без перегрівку, ні присісти, щоб пожувати шматок холодного хліба, що тримали за пазухою, цей наш табірний еліксир життя.

Табір облетіла новина — відкрито вперше новий табір для щеплення лосняку. (Він був потрібний для «отечественной авиации» — «... не пропадет ваш гордый труд!...»).

Цілковито виснажених лісовими роботами готували до етапу на нову колону лоснякоципачами. А гранично виснажених було $\frac{3}{4}$ колони, але вибір був самий ретельний: у список попали наймолодші і не старші 25 років, бо була потрібна не абияка спритність рук і гострота зору.

Проводжали ми молодих дівчат в етап з неприхованою заздрістю людей, що гинуть на очах щасливців.

Роботу з лосняком пропагували як суто жіночу й легку працю в теплих, — а ми так намерзлись — світлих приміщеннях, сидячу, до всього ще й добре платну. А норми виробітку, мовляв, цілком «реальні».

У противагу лісопозаву, де не тільки ні шеляга не платили, а ще й карали штрафпайкою, бо норми виробітку були затверджені гулагом саме такі, щоб їх не виконували, як би не старалося сердешне жіноцтво!

Наша лісопозальна колона поповнилася новими роботями середнього віку, й молодими нового набору, дівчатами. Оперуповноважений (безвухим його звали — втратив він половину вуха на »фронтових« дорогах смершу) діяльний і винахідливий був чоловік — щоб видобути з нас надсильні фізичні потуги, обіцяв »за старання дострокове звільнення«, а на додачу добру характеристику, мовляв, щоб чисте було око в соціалістичному суспільстві, куди маєш вернутись.

Вимагалось »усвідомлення« своєї провини, »каяття«, делать на благо своєму »гуманному отчеству«.

Клюнули на цю приманку молоді дівки I-ої категорії і дехто із рвучких бригадирів. (Бригадири добре собі усвідомлювали, що норми не реальні — 95% лісопозальники їх ніколи не виконували).

І тоді ці старателі подвоїли тиск на кожного члена своєї бригади. Тиснули штрафною пайкою, підбурювали роботят проти »ледарів«, »саботажників«, мовляв, уживали державних міроприємств. Моральна атмосфера в зоні стала нестерпно задушлива: сварки за пайку хліба, скарги, доноси оперу, плазування перед бригадиром.

В зоні біля вахти висіла дошка, де щодня виписувалися показники »трудового змагання« бригад і окремих членів. Це були насправді гідні подиву »змагання« (старання) вкрай виснажених хворих і голодних людей, що їм привиджувалася »воля«, як альтернатива рятунку від невідворотної загибелі.

В гонитві за виконанням норм люди забували елементарну порядність — а це ж були люди богобоязливі із традиціями селянської учтивости і поступливости.

Занедбали обережність, годі говорити про техніку безпеки: її взагалі не було, ніхто про неї не дбав, циркулярами вона не була передбачена всерйоз.

Щодень новий приносив серйозні »виробничі травми« — санпоїзди підбирали покалічених до єдиної жіночої лікарні; мало хто звідти повертався, жінки ставали інвалідами.

Ентузіястку, — неперевершену рекордсменку цього диявольського змагання — дивовижного запалу дівчину, родом із Хмельницької області, вбило в лісі, коли вона валила дерева, як горіхи луцила.

»Кум« — це заправило виробничих змагань, у таборі організував похорони. Власне, прощання, бо тіла в'язнів відвозили завжди до лікарні для розтину та складання акту смерти за уста-

новленою формою МВД (запобіжна міра втечі зека під машкарою смерті).

Спочатку відбулася офіційна церемонія похорону з почестями «ударника трудового змагання» — тіло прибрали й положили на столі посеред бараку на червоному полотні. Зона була в жалобі, себто людей на повал не виводили і в барак було важко дотовпитись: в присутності наглядачів, опер проголосив свою промову жалю, співчуття, відзначив її завзяття й чесність, що, мовляв, працю нашу треба продовжувати в пам'ять небіжчиці... І вийшов, за ним пішли й наглядачі.

Не перечив «кум» проти християнської релігійної відправи над тілом небіжчиці, щоб хоч трохи розвіяти жах у лісопівальній жіночій зоні. Була це висока, поставна дівчина українського походження, вроджена фізкультурниця з добрим фізичним вихованням. Глядячи на тіло вбитої думалось: «...о славянин, як жаль мне твоей доли! Тебе знакомо героїство лише в неволе»...

Не любили небіжчицю люди, лаяли, кляли: своєю спритною роботою сприяла вона підвищенню норм і одночасово збільшенню штрафних пайок та, щонайгірше, виробничих травм, каліцтва.

Цілу ніч над її тілом палили в бараці свічки й віруючі щиро молилися, благаючи у Бога прощення небіжчиці й собі за те терпке слово осуду її негідних вчинків.

Прорахувався «кум». Після цієї трагічної смерті пішло змагання «трудова» на спад. Щось спільного прокинулось між роботягами і бригадирами. Не змовляючись, тягли вони водноруч.

Лоснякова колона вабила всіх як панацея від всіх табірних бід.

Після чергової медкомісовки набирали людей третьої категорії на етап. Лісопівальну колону треба було терміново поповнити «здоровими», молодими жінками, а цих мало не доходять перекинути на іншу.

Так я безрезневого ранку 1951 року опинилася в числі 150 жінок перед кріпосною брамою.

Оточені конвоем, проходили ми повз довгих столів, червоним застелених, а по формулярах приймало нас начальство — господарі нової для нас обітованої колонії лосняківців. Нам нетерпеливалось, ми поспішали перед інтригуючим невідомим...

За усталеною етикеткою треба було чітко й розбірливо, проказати свої дані: прізвище, ім'я, по батькові, національність, рік народження, статтю, строк, ким суджена.

Етапів я перебула вже чимало, проказувала як «Отче наш» і, так як і всі, дуже квапилась пройти через цю остогидну процедуру. Проказуючи, думала коли б швидше опинитись в зоні, і яке місце на нарах (бажано завжди нижче) — пощастить захопити.

А коли проказувала свої «установчі дані» дійшла до «10 лет осуждена ОСО» — начальник зупинив мене, сказавши: «Дура ты, ты не осужена, а числишься за ОСО. Ты же в глаза не видела

своих судьєв». Збив він мене з пантелику... На воротях нас зустрічали колишні лісопозавальники — тепер лосняківці, молоді дівчата, що доскочили табірною раку.

Але чому вони такі страшно бліді й фізично виснажені?! Дівчата глузливо посміхалися, явно не поділяючи нашого захвату і сподівань.

Не роздавали тут ранком належної пайки хліба на руки — хліб в їдальні лежав накраяний на столі. Зековської каші в їдальні було невпоїд, по мисках вона залишалась; лосняківці її лише куштували. Втратили дівчата апетит. Доконувала їх праця на лосняку. Працювали у три зміни, жили в бараках мішаних бригад і не мали можливості навіть виспатись через адміністративний безлад. В душних, низьких, не обладнаних бараках-цехах, без вентиляції, працювали бранки за довгими столами. Сидячи майже впритул одна до однієї, довгими гострими ножами розщиплювали кавалки лоснякової руди до тонко-тонкої пелюсточки (до 0.005-0.007 товщини).

Приміщення освітлене яскравими, великої напруги електролямпами. В цеху тиша, тільки шуркання лосняку — робота вимагала великої спритності й напруження, робота запальна, нервова, тонка (тут би машину поставити, так ні, застрягли на стадії розвитку мануфактури первісного капіталізму).

Вихопилось і тут кілька ударниць «трудового змагання» — їхні місячні заробітки досягали від 30 до 70 карбованців! — Їм похвала й шана. Їх на цілу колону 20-25 осіб, а рядовим щипачам — перспектива їх дігнати, а ні — знову сокира, підлеглисть бригадирів, сибірський мороз.

Не схотіла я пробувати своїх моторно-автоматичних здібностей — упросилася до теслярок на будівництво — складання готових фінських будиночків вдововж Тайшетської залізниці. Відходили ми по шпалах п'ятірками! Тягали на своїх плечах увесь комплект будівельного інструменту, важко ступаючи по нерівному часом п'ять кілометрів і більше.

Нашим десятникам, нарядчикам, вольним мужчинам не спало навіть на думку інструмент підвозити, бодай його десь безпечно зберігати. Адже ходити по шпалах навіть голіруч важко! Багато доводилося стругати дощок, підганяти ту чоловічу «туфту» «готових» будиночків і знов норма. Все обіцяли, що щось будуть платити й ніколи не платили, і ніхто нічого ніколи не домагався, і не було моди на ятку, а був дефіцит на шмат паперу, на олівець, мило, зубну щітку. Навчили жити без усього й не ремствувати в рабському упокоренні.

Робота вимагала уважності — підігнати, підрахувати, підрубати тощо. Багато доводилося стругати дощок, і я полюбила роботу з деревом. Тягнучи рубанком, цікаво було відкривати скри-

тий рух живиці, візерунок на дощці, загадковість природних процесів.

Стружка падала м'яко, пахло сосною, і мимохіть думалося спокійніше, примирливо... Невеликою бригадою виходили ми на роботу за зону й перепочивали від гамору зони, перенаселення, тісняви, чвар, у тих фінських будиночках, що ми їх складали.

В зоні були шмони, труси, переселення з бараку в барак, словом, усе те саме, до чого не можна було звикнути, хоч воно провадилося плямово й систематично з місяця в місяць, із року в рік без потреби, без пуття, з єдиною метою мучити людей.

Знову були етапи, перетасовки, прощання з добрими людьми й несподівані зустрічі з давніми знайомими на нових колонах, куди прибували.

Була інша, але знов лісопобальна колона й виснажене жіноцтво, молоде за віком або дуже постаріле.

Увечері, лежачи на нарах, шелестіли посинілими устами, проказуючи молитви — вірили й молилися щиро.

Вихідні дні наші — неділі, але не всі чотири неділі ми відпочивали, хіба три дні на місяць, бо ганяли в недільні дні за зону вантажити дрова для «вільнонайманих».

Уміли українські дівчата західніх земель відзначати ту «щасливу» неділю. Зранку до дванадцятої години ніколи не снідали — терпеливо свою пайку хліба й баланду ставили на нари, а самі причепурені, як лише було те можливим, із розчесаними косами, аж тоді сідали до довгого столу й нишком зосереджено молилися. Співали гарними голосами церковних пісень. Молитва й відправа Служби Божої ставала за духовну зарядку, додавала сили, снаги.

Більшість наглядачів обидвох статей ганяли і страшно переслідували колективні відправи Божі, а часом були й такі, що не поспішали забігати в цю пору до бараків, але до пори й часу. В оперуповноважених був завжди «штат» добровільних стукачів, донощиків, яких остерігалися адмінпрацівники й боялися зековки.

Нічого не могло пройти непомітним для пильного ока «кума».

Щоб один одного боялися, на добрих людей по вказівці «кума» стукачі пускали недобрі поголоски, щоб ізолювати людей, до яких ставилися з повагою; а потім відверталися із страхом і зневагою. Зазнала і я цього на двох колонах. Було кликали мене серед ночі до «кума» (оперуповноваженого) офіцера на розмову. Умовляв допомагати йому, себто радянській владі (все те офіцерство чванливо ототожнювало себе з радянською владою і відчувалося, що вони щиро переконані були у цьому?!).

На моє «ні», «кум» нудно, настирливо й довго вимагав моїх аргументів. І сам мені аргументував, що розказувати про ліху «помышления», розмови людей з якими я спілкуюся потрібно, коли «ти є радянська людина», що даремно я гадаю, що це не достойно чесних людей. Посилався на заслуги Б. Дзержинського і

високість ідей його й що, мовляв, він теж користувався службою донощиків і т. п. Обіцяв в оплату й матеріяльні переваги, а саме бригадирство, додаткову пайку, роботу в зоні тощо.

Після моєї твердої відмови саджали мене в бур із виводом на роботу. Невиспана через холоднечу (бур протоплювали раз на три дні, на штрафній пайці «валяла ліс» — ледве цигикала пилкою. Була б витягла ноги, коли б не віруючі, які завжди по кілька чоловік перебували в бурі: вони відмовлялися від роботи. Ділились вони зі мною й іншими роботягами своєю штрафною пайкою хліба. Скидали з себе хустку, якусь заяложену кофту чи безрукавку: клали на ніч поміж себе в середину.

Вперше я зустріла серед людей таке жертовне співчуття до людини без будь-якого розрахунку віддачі за їх щиросердечне діяння. Були вони ще більше за мене сухі й виснажені, вони менше споживали і, здавалось, менше за мене потребували їжі, і, о диво, значно легше переносили фізичні страждання від холоду й голоду. Я дивувалась, докоряла собі і соромилась себе. І хоч їх «фанатизм» був мені несприятливий, я заздрила проявам витривалості, котрих мені бракувало. Вони ждали смерті як жаданого кінця, а я не переставала пристрасно любити життя, що марилося мені як потойбічне, не зважаючи на обмаль фізичних сил. Віддав мене оперуповноважений в етап ще в тяжчу колону.

Хоч за віком я не була молодого, але завжди була на примітці в нарядчиків і пхали мене в робочі бригади молодих. Я спілкувалася в більшості з молодими, з людьми західніх областей, із тим цвітом: серед них морально було легше.

Після розмови з опером-кумом і моїм «ні», як контрміра, пустили поголоску, що я «стукач». Блискавкою облетіла ця поголоска. Легковірні мене унікали, найближчі посилили свою увагу і турботу до мене. Проти мене висунули переконливий доказ, «східнячка, а східнячки нарід непевний, зрадливий».

Йдучи п'ятірками на роботу вимучені й голодні, нащадок художника Левицького (вона теж була «терористка», бо не донесла на вбиральницю, що махала щіткою перед портретом Сталіна) загадувала загадку: чому ми так покійно терпимо і миримось із згубними умовами життя?

Це була ота загадка, яку важко розгадати не тільки рабу, а і варвару біля керма.

Москвичка Левицька відповідала: «Нас маса. Нас так багато, що не можна серйозно сприймати дике безправне становище мільйонів ні в чому неповинних людей, перетворених страхітливою деспотією в рабів».

Померла Левицька, не дочекавшись волі з рук тих, хто зробив її «терористкою» і рабинею.

Хвору сердешницю ганяли на роботу з опухлими ногами доти, доки вона могла ними плентати. І навіть тоді, коли після «комісовки» не була художниця зарахована до робочої бригади, її ганя-

ли за зону пиляти дрова наглядачам, носити шwirk, прибирати весною забруджені двори таборової адміністрації.

Нашій теслярській бригаді щепили протитифозну вакцину — одну ампулу на двох. Після щеплення я і моя напарниця по щепленню вакцини, прачка Марія з Волині, вже до вечора захворіли. Боліла нестерпно голова й піднялася температура. Положили обидвох у санчастину, а за кілька днів виписали нам скерування до лікарні.

Тричі виносили мене на ношах до санпотягу (закрита залізниця пролягала повз нашу засекречену жіночу «обитель»).

Стишував санпотяг-товарняк хід; двері вагону на хвилюк відчинялися і тут же сходились до купи...

Обслуга санпотягу відмовлялася брати хворих із колони на підставі якогось таємного указу про тимчасове припинення руху між окремими колонами таких, як перевозка зеків, етапи тощо. Не хотіли забирати і хворих.

Мої молоді друзі, бачачи, що я гину, ще раз принесли до санпотягу — і таки влучили на той хвилинний момент відкривання дверей вагону, посунули мене єдиним рвучким рухом разом із ношами... Двері зачинилися, я опинилася в темному вагоні на підлозі єдиним пасажиром... Мене доставлено в лікарню, а Марії не пощастило — вона вмерла від зараження крові. Багатьох хворих на колонах не мали змоги вчасно відпровадити до лікарні через чиєсь безголов'я.

Це був 1953 рік, місяць квітень.

Після смерті «генералісимуса» Сталіна хвиля сум'яття в політичних керуючих колах докотилася до нас потаємними наказами головного управління таборів. Хтось з регентів рабовласницьких колон, боязко вдивляючись у горизонти нової кон'юнктурної ситуації, спинив етапний рух між колонами без примітки стосовно хворих.

Привезли мене до лікарні із сепсисом крові, але лікарня не мала антибіотиків для лікування зеків — виходили мене й відволікли хворобу мої колишні молоді співбригадніці. Купували й міняли за власні речі і пайку ліки для мене у багатших зековок. Тоді не заборонялося висилати в посылках ліки, не обмежували й кількості посилок.

Проте не багато в'язнів одержували посылки з дому — повоєнне зубожіння давалося всім взнаки. Мені потрібен був пеніцилін. Пеніцилін в посылках одержували німкені, литовки, полячки, а українська злидота й за межами табору, тим більше в таборі, лише заздрісно поглядала.

Начальник санчастини, військова лікарка Нельга, якусь кількість ампулок пеніциліну таки дала на моє лікування просто з милосердя. Ця чи не єдина лікарка з вільнонайманців, була гуманною, оскільки лише можливим у тій ситуації. Не раз вона

обставала за хворих, до українських дівчат відчутно була прихильною і в комісовках утримувалась від кричущих порушень у категоріях працездатності. Майже всі лікарі лікарні були зековками і ставилися до неї з пошаною. Хоч сама вона ніколи не перетруджувалась, але була в курсі всіх справ лікарні саме завдяки своїм помічницям із числа зеків.

Із зеків лікарів, що допомогли мене поставити на ноги, хочеться згадати лікарку Гейко. Сиділа вона в Києві якийсь час разом із мою сестрою Вірою в 1947 р. Сестра дуже ремствувала на неї; їй здавалося, що вона розповіла слідчому Попову, щось із того, що та в пориві відвертості розповіла їй у камері.

З великою пошаною і приязню згадую лікарку Хорькову Ксенію Петрівну, засуджену на 25 років, лєнінградку, фронтового хірурга, яка з своєю частиною попала в оточення і за це мала максимум покарання. З нею я зустрілася, і зустріч ця була радісна, коли її хвору привезли до лікарні.

В лікарні їй діагностували рак матки, цю діагнозу вона сама собі поставила і приймала на операцію. Її розрізали й зашили: було вже запізно...

В нас із нею були дружні й гарні стосунки з кількох лісопавальних колон. Часом вона мене «кантувала», що означало звільнити по, скажімо, 37,4; звільняли за гулагівськими нормами — і на це були норми! — вище 37,5⁰ то не завжди звільняли.

«Кантувати» — лікарям було нелегко. В них був твердий ліміт на звільнення. Число хворих (що їх за тими гулагівськими лікарськими показниками дозволялося звільняти від роботи) завжди перевищувало до 50-100%. Один час була вона мою сусідкою по нарах, жили ми в одному проході, і приходила вона в барак тільки спати, перед відбоем. Вигнав її оперуповноважений із кімнати при санчастині, де, як правило, жили лікарі. Вигнав із невідомих причин... Яюсь мимохіть, скривившись, гірко сказала: «... в кума шал в батьки»...

Цей привілей побутував у системі гулагу; лікар-зековець за нього розплачувався поступливістю своєї гуманної професії і участю в жорстокому пресі карателів.

Ксенія Петрівна почувала себе серед роботяг незручно й була сумлінно чесним лікарем, але щоб утриматись в санчастині мусіла поступитись своїми принципами.

На Різдвяні Свята, вечерю вона розділила з нами за єдиним столом. Дівчата вміли гарно приготувати стіл навіть без страв, із свого голодного пайка і щось із посилок, що тримали на це свято. Гарно, хоч і дуже сумно, співали, молились; урочистість хвилини і їхні змучені обличчя із блиском очей одухотвореного страждання створювали настрій не до описання. Хорькова вперше бачила цих «роботяг» немов на картині, за тайною вечерею, їхній інтелект і внутрішню силу, що їх тримала в нелюдських умовах. Її «пацієнти» перевтілені, казала, дуже сподобались — і «какая

красивая их религиозность, сколько эстетики в этом празднестве, я никогда не наблюдала этого среди своих»... Була вона хоч і доволі стримано сувора з пацієнтами, проте люди її ніколи не лаяли й не кляли.

Багато людей пам'ятало як вона врятувала від дизентерії цілу численну колону на Ангарі. Пам'ятали її появу.

Приймали новий етап за зоною, з яким прибула і вона. Наш опер (дражнили його карнаухим, у нього половина вуха була відтята) аж остовпів, коли повз стіл поважно проходила поставна, кароока жінка Хорькова. Це і була та військова лікарка-хірург, що його оперувала під час війни. Пацієнт пам'ятав свого лікаря, а вона його згадала вже десь пізніше, в зоні. В цей час у санчастині зони було двоє молоденьких фельдшерок, які міцно там сиділи, занедбавши всю санітарно-гігієнічну й лікувальну частини зони. Хтось із начальства стояв за ними і тому не поступались вони своїм місцем нікому з новоприбулих найкращих лікарів, яким і була хірург Хорькова. В зоні розпочалась епідемія дизентерії. Медикаментів не було, поїли манганцівкою. Вчасно вогнища не пригасили, а коли воно набрало загрозливого характеру і плакала чиясь офіцерська зірочка, аж тоді запропоновано місце праці лікарю Хорьковій.

І хоч її поставлено на важку роботу у пральню, вона не ухопилась за пропозицію доти, доки не були виконані її ультимативні умови. Два бараки і каптьорку переведено під тимчасові лікарні, привезено медикаменти, збільшено санобслугу тощо. У своїх вимогах вона була по-лікарському ділова і принципова. Отак вона врятувала 1200 осіб від смертельної загрози. Після цієї пошести так і лишилася в санчастині аж до появи нового опера, котрий віддав її в етап, нестерпівши її незалежності. Але знов таки працювала за своїм фахом. Вже в лікарні ходила я провідувати її хвору і запросила прийти на жовтневі святкування до бараку, мовляв, дівчата підготуються і заспівають українських пісень, якими давніше її чарували.

Я жажнулася, коли вона тихо, але спокійно подякувала мені, сказавши: «Ні, вже на жовтневі я не всилі буду вставати без сторонньої допомоги». Витягла з-під подушки свого недописаного листа до брата і малолітнього сина та прочитала уривок — прощання... Розпорядилась відправити за життя всі свої речі додому; сама собі призначила ліки, процедури й покірно йшла до свого фізичного кінця, без віри у краще, без надії, що нашому рабству буде кінець.

В лікарні було чимало з її колишніх пацієнтів — ховали ми її нашим гуртом і не одна щира сльоза була пролита...

Ні Нельга, головлікар, ані «кум» не перечили: що не кажи, своїм положенням привілейованої була вона щаблем між начальством і «роботягами».

Гадаю, що була вона реабілітована, її синові може спала полуда навіяного фальшивого сорому за матір свою, чесну людину, жертву нашого ладу.

Похована на цвинтарі політв'язнів лікарні ч. 24 в районі Братська, під невеличким горбком із дощечкою-написом...

Життя в таборі

Найреальніші, пристрасні, самі яскраві розповіді про невідільне життя в жіночих таборах не в змозі відтворити внутрішню дійсність та зміст кріпосної ячейки Гулагу.

Можна хіба тільки наблизити і то як міражне видіння уздріти його загальний вигляд, а гостроту граней треба дивитися під всепроникним промінням нашої епохи, жорстокої історії СРСР, з «найгуманнішими законами першої в світі Країни Рад», доповнивши засекреченою гулагівською статистикою, похоронених без труни і голих в'язнів, громадян цієї республіки!

Та ще треба прислухатись до захованих в пам'яті живих, чудом уцілених людей, табірних переказів, хоч цих переказів лишилося зовсім мало і ніколи вони не поповнять того, що навіки лягло разом з мертвими по великих просторах Сибіру і окраїн «необ'язної землі Руської».

Можна знати, можна все зрозуміти, але щоб відчувати справжню біду, ту велику біду, треба самому на своєму власному хребті її скоштувати.

Не буду перебільшувати: не були наші табори оснащені освенцімськими печами для спалювання живих людей, не остригли в жінок довгого хвилястого волосся для виготовлення з нього повсти, не ганяли нас і по смертовбивчому колі... Нас просто «брали до роботи» за принципом: «Не вмієш — навчимо, не хочеш — примусимо».

«Людина не може», (в розумінні людини щось є непосильно) — таке всім зрозуміле поняття не було застосоване до політв'язнів жінок, натомість панувало лише єдине — «Не хоче».

Для жінок Гулагом були затверджені «посилні» роботи:

1. Лісоповал (норми виробітку перевищували союзні норми для рубки лісу; як відомо, на лісорозробках працюють переважно чоловіки).
2. Робота в кам'яних кар'єрах (камінь добувався для «потреб лагерь»).
3. Вантаження будівельного матеріалу (дерево, камінь, щебінь) вручно на вагонні платформи.
4. Закріплення залізниці, після чоловіків, котрі її «наживлювали».
5. Риття рискалем водосточних каналів в притундровій смугі УХВК, та по Іркутській обл., і т. п. роботи.

На продукційному пайку з диявольським розрахунком на »Износ«, з максимальним терміном 3-5-10 років, — тривалість життя очевидно вираховано на теоретичну людську »особу« як біологічну одиницю — отже завжди голодні, а, значить, виснажені і тому кволі й хворі, ми повинні були працювати... »до труни, до німої сили«.

Оце саме так виглядало оте наше смертовбивче коло! — І ніхто не смів з нього вийти до останнього подиху...

Різниця лише в методах і тривалості процесу вмертвіння.

Не волосся для повсти а руки »роботяг« — (дармової, найкоштовнішої енергії) — для освоєння багатой »перлини« Сибірської пустелі.

Хай би вона щезла, коли ті багатства добувати ціною мільйонів людського життя в ХХ-ий вік з його технічними досягненнями.

В Іркутській області, на новопрорізаний, як зуб у немовляти, станції Чуна, довго-довго стояла одна з численних жіночих »Обителей« грішних, на новий кштальт заснування з статусом робочої пчілки у великому ґулаґовському вулику.

Сіра і незамітна, захована за високим дощаним парканом, вправно обнесеним трьома рядами колючого дроту; по обидва боки паркану, за дротами »запретки«. Впущена, гладенько заскороджена земелька в запретках без жодного стебельця травиці! — Як на ашкон, ніхто не смів на неї стати чи зайти в запретку без дозволу вартового.

Догляд за запретками — найпильніший! Час-від-часу під пильним оком наглядача жіночі руки кволих роботяг пушили та скородили ту землю, вириваючи в зародку тонкі стебельця, щоб не проросли, щоб не згубився відпечаток ступні ноги втікача!

Командири вартівні, озброєні наші охоронці, кожної зміни обходили зону навколо, зсередини і зовні, пильно оглядаючи рівну землю площадок запретки. Один приймав а другий здавав серйозно і набундючено.

Для чого вони це робили? За всю історію існування Ґулаґу, думаю не було зафіксовано втечі жінок із зони. Взагалі втеч, як правило, не було (може були рідкісні, унікальні випадки з чоловічих таборів) через безнадійність цих спроб, тим більше втеч через паркан, на очах вартових на вишках!

Вартових міняли що чотири години, щоб не послаблювалась їх увага, не втомлювалось око стежити за життям барачного табору.

Раз записана така процедура прийому-здачі в інструкції наших »душехоронців« — вона неухильно виконувалась, як для автоматичного пристрою механізму. Молоді солдати після присяги: »... служу Радянському Союзу...«, служили вірно і кожен з них щиро вірив, що »людей даром за ґрати не посадять«. Добірно комплектувались солдати для цієї служби, дуже рідко попадалися серед них люди з західніх областей, де проґриміла війна 1942 року.

Дві втечі жінок, власне спроби втечі, зафіксувала табірна пам'ять, але не із зони, а з лісу, під час роботи, далеко за зоною, обидві молоді жінки. Одна з цих жінок була українка з Криворіжжя, засуджена на 10 років по ст. 54 п. 6 КК УРСР, себто за шпionаж, друга лотишка терміном на 6 років за «разговорчики». Тікали з різних таборів і в різний час.

»Шпionка« тікала веселої пори гарячого іркутського літа. Невидимкою вийшла з охоронюваного квадрату, себто об'єкту роботи, просіками відгородженого від лісного масиву і пішла блукати по пращурному лісі між дерев і звірів. Місяць вона дряпалася в хащах на підніжному кормі, переслідувана страхом самоти, а пізніше хижакими. Дороги не знайшла, а коли натрапила на озеро, на другому боці котрого були люди, невимовно зраділа, ледве видобула з себе слабкий крик о допомогу і знепритомніла... А надібалася людське поселення табірне! В лахмітті від казенного спецодягу, майже голу, посивілу відвезли її до тюрми, а після слідства і суду привезли її в наш спец-табір з 25-річним покаранням. Була це моя знайома з закритої Київської тюрми по вул. Володимирській 33. Вже засуджену МГБ її тримало в своїй тюрмі з функцією «наседки» в 1947 році. Саме її підсадив мій слідчий Куценко для полегшення «роботи» зі мною. Десь з місяць була вона мені в камері очима Куценка і його пресом. Коли я збагнула, то зчинила гвалт! Перевели мене в іншу камеру холодну, затемнену, з мокрою стіною що межувала з тюремним кльозетом, а її залишили в камері, на другому поверсі теплу і з нормальним вікном. Це була її камера, до неї приводили «об'єкт» спостереження. Витримана, симпатична, м'яка...

Немало я була здивована, що ця людина поєднала в собі таку волелюбність, що перемогла в ній всі її інші інстинкти, а може, це саме й штовхнуло її на співпрацю?! (У табірному начальства, попри її другу судимість, була вона на доброму рахунку, користувалася незаперечними пільгами).

Лотишка тікала теж із лісу, осінньої пори, але вийти за той охоронюваний квадрат не змогла. Сховалася вона в одну з численних кучугур хмизу, що їх стягали для спалення з метою очищення лісорубної ділянки. Вже на заході сонця, вистроївши людей по п'ятірках, конвой не дорахувався однієї людини. Рахували кілька разів, розділили по бригадах і знову рахували і не зразу виявили кого саме немає, за наказом конвою всі кинулися в той величезний квадрат на пошуки, скандуючи гукали, кликали, а бригадири загрозливо сварили. Потім частина конвою залишилась на охорону того квадрату, а друга розлючена бігцем спроводила заляканих жінок в зону і повернулись до лісу на нічну варту за втікачкою. Щезла людина та й годі. Три дні нас не виводили на роботу, але в зоні зробили чисте пекло зі залякуванням і погрозами всіх звинувачуючи. Викликали ще один наряд конвою, вивели з зони роботяг до лісу на пошуки. Довго шукали, стали перекидати

кучугури хмизу — не знайшли. По обіді поставили всі бригади на спалення кучугур хмизу і за наказом скандуючи на увесь ліс, оголосили про намір приступити до спалення, луною за нами озвався ліс. . . Не озвалася одна людина — загнана втікачка.

Перших кілька кучугур запалили самі бригадири з конвоєм — піднісши горіючі головешки з їхнього вогнища. (Вогнища конвою розпалювали за наказом бригадира зековки і, коли вони поралися біля вогнища, конвоїри відходили і ставали оподалік, поки добре не розгориться, швирок їм підносили, а підкидали потім вони вже самі). Далі з острахом почали палити жінки — задимів весь ліс, стало тріщати, огонь виривався з полум'ям. . .

Задимлена, вся вимазана, з червоними очима не бачачи, вилізла загнана терпляча сміливиця! . . Це був момент тріумфу розлюченого командира і кількох злосливих охоронців; її схопили, підштовхуючи повели з лісу. Дорогою били й знущалися; вона падала і не могла йти, смертно били вже на вартівні, перед відправкою в тюрму на слідство. Через півроку люди зустріли її в лікарні, вже по новому засуджену на 15 років, хвору доходягу. Щедро «платили» в'язневі за спробу бути людиною. . .

Обабіч закритої залізниці, на якійсь відстані один від одного, розташовано було чимало тих таборів окремо розділених на жіночі й чоловічі. Найближче нашої зони за 1 і пів — 2 км. знаходився деревообробний комбінат. Бригади слабосилих жінок водили близько тієї зони розпилювати відбракований матеріал на швирок. Тягали жінки цілий день пилку, цигикали нею, штабелювали. Це вважалося праця «легка». . . А в зоні чоловічій шуміли циркулярки, було якесь механічне примітивне обладнання — там виготовляли і «фінські будиночки» для житла нашим душеприкажчикам. Отож всіх, хто ходив, тягав опухлі, набряклі ноги виводили на різні роботи за зону; в зоні вдень людей майже не було — всі на трудовому фронті.

А звільнені санчастиною хворі лежали беззвучно і майже нерухомо в своїх сотах. Вважалося за щастя, коли санчастина давала звільнення на день-два хворій з температурою людині. Бо то був «відпочинок» — і роботяги заздрили тим, хто «мав щастя» залишитися в зоні, на якихось пару днів.

Порядкувала в бараці одна днювальна, строга паніматка, її вистачало роботи, проте це вважалося робота блатна, на цю роботу ставило табірне начальство жінок з твердим характером і хватких вишибал, що вміли догоджати начальству, контактувати з роботягами, бригадирами, взагалі добре лаявірувати. В зимовий час днювальним допомагали звільнені від роботи за вказівкою наглядача, начальника тощо.

Тихо було завжди в зоні, лише сьомий день, коли відпочивав Бог Саваоф і зеки, на території зони було невелике пожвавлення, під час перевірок двічі на день і, коли люди ходили до їдальні.

Не боронилося заходити в чужі бараки, ходили, але мало, бо слабі перевтомлені люди більше лежали на своїх місцях.

Зимою, в морози понад 40 ст. людей за зону на роботу не виводили. Це були «актіровані дні», і всі раділи, як радіють учні, коли вчитель захворіє, бо природа ніби сама співчувала людям; єдиний на тиждень день був для відпочинку, (відпустки не було, і, взагалі, нічого більше зековцю не положено було). Проте наглядчачам, адміністрації концтабору і цього було жаль, їм здавалось і цього було забагато для нас. В актіровані дні вони виводили роботяг, — половину населення зони — на три-чотири години для вантаження швірка для палива на вагонні платформи, а деколи використовували дармову робочу силу і в неділю. Відпочивали ті бригади, де молоді бригадирші вміли підлабузнюватись до начальства, а часом хлібили з декотрими начальниками, криючись від оперуповноваженого. Цей персонаж був страхопудом не лише для зека, а і для всіх, хто стояв над нами... Вони чи не єдині були безгрішні, проте, мабуть, це було нелегко утриматись від спокуси на жіночій колоні. Один такий молодик переступив «запрет» — його роман з нарядчицею швидко став відомим в зоні, а мав він ворогів доволі через свою прискіпливість і садистську пильність. Розплатився з зниженням в чині і переводом в чоловічий табір. Нарядчицю, кокетливу польку, примусили зробити аборт — в нас не було «вольних» мужчин і ніякого було скинути чужий гріх — в своїй табірній санчастині, де не було гінеколога, а коли не могли спинити кровотечу, її відвезли в сусідній чоловічий табір, де була санчастина...

(Далі буде)

Ірина СТАСІВ-КАЛИНЕЦЬ

*
* *

Ти, noche, не осіння. Ти пуста,
де навіть голос повертає в горло.
Я тінь свого забутого ества,
з якого залишилась тільки гордість
і крапля слова — калиновий міст.
Прийдіть до мене, друзі й побратими,
як плоть моя березою ростиме,
вінчаючи сухий безлистий ліс.
Хоча б тоді... Бо ця порожня ніч
ковтає тіло й тінь мою ковтає.
Ми ще живі, коли нас хтось кохає,
коли на вічну пам'ять споминає,
хустинку прикладаючи до віч.

Мордовія, 1978 р.

ПРИВІТ ГОЛОВИ ПРОВоду ОУН КОНГРЕСОВІ СУМ

Слава Україні!

ХІ Світовому Конгресові Спілки Української Молоді,
на руки Президії, Нью-Йорк, США

Дорогі молоді подруги і друзі, дорогі землячки і земляки, від імені Проводу революційної ОУН, від мене особисто і зокрема від націоналістів-революціонерів на Рідних Землях — я вітаю Вас дружньо і поздоровляю з ХІ Світовим Конгресом, та бажаю успіхів у Ваших нарадах і рішеннях.

Головна Ваша увага мусить бути зосереджена на головному фронті визвольної боротьби в Україні, де у перших лавах стоїть наша молодь, Ваші однолітки й однодумці. Вони, одержимі ідеєю визвольного націоналізму, штурмують імперію і комуністичну систему. Вони вальця російську тюрму народів. Вони — авангард боротьби. Перед Вами питання: чи є Ви, дорогі молоді Друзі, тим авангардом теж тут на чужині? Чи включаєтеся у великий революційно-визвольний процес в Україні? Чи є здатні на ризик і самопожертву? Молодь — завжди чутлива на всякі прояви національної і особистої кривди. Молодь живе героїкою життя, вона прагне прикладів, вона горить ідеєю, тому необхідно їй уможливити повсякчасне здійснювання у житті ідеалу України! Тому, що лише збройний удар вирішить нашу перемогу, необхідно завжди брати до уваги мілітаризацію нашої молоді! Не пацифізм, не вигоди життя, але суворе життя воєнка — революціонера має їй присвічувати. Якщо молодь захопиться ідеалом вічної України, якщо св. Софія асоціюватиме в неї з протиставністю Кремлеві, як символів російської темряви, тюремних мурів, катівні, тиранії і насилля, а св. Софія яснітиме як символ відкритої правди, добра, справедливості, героїчної гуманності — ми непереможні! Єднаючи національно-патріотичну ідею з релігійною, надаємо визвольному рухові метафізичної сили!

Молодь мусить бачити велич України в ідейному й етичному сенсі, героїку її народу, високу культуру, відрубну й іншу від російської, свій власний український світ ідей і вартостей! Розбуджувати національну гордість, вказувати на велич древнього Києва, Козацьку Мілітарну Християнську Республіку — »Запорізьку Січ«, величню козацько-гетьманську епоху, героїку Крут, Базару, але й на наші переможні бої проти москалів й інших загарбників, неповторну епопею УПА-ОУН — завдання особливо виховне. Плекати культ перемоги, а не лише пригадувати невдачі. Бій під Конотопом, а не лише Полтаву! Смерть маршала Ватутіна, шефа німецьких СА, ген. Лютце, генерала Свєрщєвського, віцеміністра війни, переможні бої УПА, а не лише наші втрати пригадувати.

Наші ідеї найбільш справедливі: нація проти імперії, національна держава проти світового уряду деспотів!

Молодь завжди піднімала великі справи і їх здійснювала. Я з признанням мушу відмітити великі акції нашої молоді проти російських окупантів в обороні України, атаки большевицьких місій і могутні протести проти переслідування борців за волю й незалежність, проти русифікації, проти етно- і гено-лінгвіциду, проти національного і соціального гніту! Скріплюймо далі ці акції, розбудовуймо ще інтенсивніше, могутніше фронт боротьби на чужині і зокрема в Україні, спішучи туди з допомогою всякими засобами і шляхами! Розбудовуйте В-во СУМ, «Авангард», «Крилаті» й твори для молоді, але не забувайте їх слати туди — молоді в Україні! Допоможіть небуденній праці тих, що продовжують видавати молодечі періодики і книжки для молоді! Молоді в Україні необхідні видання з еміграції. А скільки їх туди пройшло, доставлено!? Чи Ви подумали над цим?! Мене врадувало, що Головна Управа СУМ послідовно, принципово, безкомпромісово захищала і захищає справу визнання Патріярхату УКЦ і Патріярха Йосифа І.

Я апелюю до Вас схвалити поновно визнання існуючого Патріярхату УКЦ, повну підтримку Його Святості Патріярхові Йосифові І. Поставте від себе, від молоді, вимогу до СКВУ, щоб СКВУ визнав Патріярхат УКЦ і Патріярха та довів це до відома новому Папі Іванові Павлові II. Для визнання Патріярхату з боку Ватикану ситуація тепер сприятливіша!

Дайте підтримку намаганням з'єднати усі наші православні митрополії в єдину УАПЦ з перспективою Української Православної Патріяршої Церкви.

А передусім піднімімо могутній голос протесту проти московських загарбників і тиранів, станьмо в обороні нашої незламної нації-батьківщини-України!

Пам'ятайте і про 35-річчя АБН, створеного 21-22. XI. 1943 р. в лісах Житомирщини з почину УПА-ОУН!

Старше покоління очікує, щоб наша молодь була гідним переємником його ідей і чинів!

Хай живе геройська молодь України!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

ГЕРОЯМ СЛАВА!

У листопаді 1978

Ярослав Стецько

I. ДМИТРІВ

УКРАЇНСЬКІ СВІТОВІ З'ЇЗДИ І КОНГРЕСИ

В листопаді 1978 року в Нью-Йорку, США, відбулося декілька важливих українських з'їздів і конгресів світового характеру. Зокрема, в цьому місяці відбулися XI Світовий Конгрес Спільки Української Молоді (СУМ), III Світовий З'їзд Організацій Українського Визвольного Фронту (СУВФ) і III Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ).

Поза цими трьома найбільшими по суті і в числі зібраннями делегатів і гостей з різних країн заселених українцями, між 17-тим і 26-тим листопада в Нью-Йорку відбулися ще такі головніші сесії, наради, з'їзди, зустрічі та конгреси: Сесія Світової Федерації Українського Жіноцтва (СФУЖО), Конгрес Мирян Українського Світового Патріархального Об'єднання (УПСО), Світова Сесія Українських Журналістів, засідання Української Світової Кооперативної Ради, Основуючі Збори Наукової Ради при СКВУ, Ювілейний Науковий Конгрес НТШ у США, наради Світової Координаційної Виховно-Освітньої Ради і Світової Ради Суспільної Опіки, наради Комісії Прав Людини при СКВУ, як також Сесія Організацій Української Молоді (СУМ, Пласт, ОДУМ, студентські організації і їх континентальні та світові репрезентації тощо).

В часі між 15-тим і 26-тим листопада в Нью-Йорку відбувалися ще інші зустрічі й наради різних суспільних груп та фракцій ідеологічного й політичного характеру. Для учасників усіх головних та побіжних імпрез цей двотижневий період був насправду важким і важним часом посилення зусиль та праці в різних напрямках, кульмінаційною точкою яких стала Всеукраїнська Маніфестація в обсерні національних і людських прав України, що знайшла доволі широкий відгук на сторінках «Ді Нью-Йорк Таймсу», в тамошньому радіо і в телевізії.

XI Конгрес СУМ

В цьому Конгресі, що тривав від 17-го до 19-го листопада на Оселі СУМ-у в Еленвіл, взяло участь понад 100 делегатів, які репрезентували членство і юнацтво Спільки з майже всіх західних країн. Цей Конгрес віддав належну пошану головним ювілейно-історичним датам, а саме: 60-літтю Української Державности, 40-літтю героїської смерті сл. п. полк. Євгена Коновальця, основоположника й довголітнього Провідника УВО і ОУН, 45-літтю Голодової Облоги України большевицькою Москвою, 35-літтю Антибольшевицького Бльоку Народів (АБН) і 100-літтю з дня народження педагога й науковця, прихильника СУМ, проф. Григорія Ващенко.

Конгрес СУМ-у проводив свою працю на Комісіях і Пленарних Сесіях, під час яких предложено звітні матеріали й обговорено та вирішено важливіші справи й проблеми організаційної і виховної праці між молоддю різного віку, професійности і стажу. Між делегатами ве-

ликий відсоток становили молодші члени Співки, а в тому студенти вищих шкіл і професіоналісти, що підкреслює доволі помітний зріст загальних і специфічних спроможностей Співки на даліше майбутнє.

XI Конгрес СУМ-у присвятив багато уваги зокрема виховно-вишкільним проблемам, питанню Стягу Дружинників і далішій організації праці Співки у загальному та її Центральних Органів. У висліді цього прийшло до перенесення осідку праці Центральної Управи СУМ-у до США, себто до країни, що нараховує десятки сотень членства. На голову Центральної Управи СУМ-у обрано мгра Євгена Гановського. Довголітній дотеперішній голова Центральної Управи СУМ, мгр Омелян Коваль, став обраний головою Головної Виховної Ради і керівником Видавництва СУМ-у. Генеральним Секретарем ЦУ СУМ-у став мгр Осип Рожка. До ЦУ і ГВР СУМ-у ввійшли представники з усіх головніших крайових осередків СУМ-у в західньому світі.

III Світовий З'їзд Організації УВФ

В цьому З'їзді, який тривав півтора дня (від надвечірних годин 21-го до пізнього вечора 22-го листопада), взяло участь багато делегатів і гостей з різних країн. Голова Проводу ОУН Ярослав Стецько надіслав З'їздові довгий привіт, що був з увагою зачитаний на самому початку З'їзду.

Обширна програма З'їзду охоплювала, крім звітних доповідей, доповіді тематичні, що їх виголосили д-р А. Бедрий, дир. Ю. Заблоцький, п-ні мгр Слава Стецько і д-р К. Савчук. На панелі присвяченому питанню нашої допомоги Україні, виступили ред. В. Солонинка, І. Дмитрів, п-ні мгр Уляна Целевич, п-ні Анастасія Остап'юк, д-р Б. Стебельський, д-р Г. Васькович, Б. Гаргай і п-ні Люба Фостун.

Учасники З'їзду вшанували історично-ювілейні роковини, а особливою присвятою наділили світлу постать Євгена Коновальця, основоположника й Провідника УВО і ОУН. З'їзд закінчено виступом дівочого хору з місцевого Осередку СУМ-у.

СУВФ став покликаний до дії в 1967 році. Головним завданням тієї надбудови є координувати дію і політику споріднених організацій на форумі СКВУ, а також допомагати в контактах і співпраці між ідейно спорідненими організаціями у вільному світі, маючи на увазі зокрема Україну, визвольну боротьбу і те, що тій боротьбі може подати український організований світ. СУВФ не має статуту й не розпоряджає формальним членством, а є зорганізований на добровільній базі споріднених в ідейних і політичних наставленнях громадських організацій.

До Президії СУВФ на чергову каденцію увійшли: д-р Р. Малащук — голова, д-р М. Климишин — заступник голови, інж. В. Безхлібник — секретар, п-ні мгр Уляна Целевич і Я. Деремєнда — члени Президії.

Головніші матеріяли з цього З'їзду появляться в чергових числах нашого журналу за 1979 рік.

III СКВУ

III Конгрес СКВУ розпочався у четвер 23-го листопада в надвечірніх годинах і тривав до пополудневих годин у неділю 26-го листопада. В Конгресі взяли участь 512 делегатів з правом голосу, які репрезентували українські поселення в 11-ти країнах західної гемісфери, і пару сотень гостей, переважно із США і Канади, зокрема зі самого Нью Йорку. Всі ділові наради Конгресу проходили на форумі обраних Конгресом Комісіях і на пленарних сесіях, які, поза малими відносно винятками, проходили в одному і тому самому часі.

Головними доповідачами на Конгресі були: мгр Б. Потапенко, мгр Омелян Коваль, п-ні мгр Ірина Пеленська, Микола Плав'юк і дир. О. Плешкевич. Ці доповідачі виступали на пленарних сесіях Конгресу. Загальні інформації про доповідачів на Комісіях появляться, мабуть, пізніше, коли будуть оприлюднені всі матеріали цього Конгресу.

З поміж усіх Конгресових Комісій найбільш діяльними були Комісії: Прав Людини, Статутова, Номінаційна, Резолюційна і Комісія для справ української науки.

Співучасниками цього Конгресу були бувці українські політичні в'язні в СССР в особах п-ні Надії Світличної, Леоніда Плюща і ген. Петра Григоренка. Їхню появу на Конгресі учасники зустрічали з великим чуттям, увагою та пошаною. П-ні Надія Світлична зарепрезентувала себе як розумна, поважна й поміркована жінка з глибоким пережиттям підсоветської дійсності і з таким же відчуттям поваги до кожного свого слова та жесту. Леонід Плющ був найбільш активним на форумі Комісії Прав Людини, одначе і його загальна поведінка та відносини до Конгресу як такого були витримані в рамках поважного активіста. Натомість ген. П. Григоренко виходив деколи під час своїх виступів з форми, чим розворушував непотрібно делегатів і гостей, а в одному чи двох випадках мусів вибачатися за невластиві вислови, вжиті на цьому форумі. Особливу увагу треба присвятити у відповідному часі й на відповідному місці політиці й поведінці під час Конгресу групі делегатів і гостей із т. зв. Українського Демократичного Руху, які не лише асоціювали себе з всякими скраїностями, але ентузіастично підтримували кожний вислів чи вигук, що в якійсь мірі міг заторкувати почування прихильників української самостійницької і безкомпромісової політики.

III СКВУ мав перед собою дуже важкі проблеми до розв'язання статутового порядку і того порядку, що в'яжется з його далшим існуванням та діяльністю, не мінаючи персонального аспекту.

III СКВУ впровадив деякі основні зміни та доповнення до Статуту СКВУ, розглянув і поправив до певної міри питання заступництва країн у Керівних Органах СКВУ, зокрема в Президії Секретаріату СКВУ, яку значно поширено, а рівночасно виніс ряд постанов резолюційного характеру, що стануть хребтом і дороговказом дальшої його дії.

III СКВУ розділив період урядування Президента СКВУ на дві частини. На протязі перших двох і пів років цю функцію сповнятиме п. М. Плав'юк, а на протязі наступних двох з половиною років — мгр І. Базарко.

До Президії Секретаріату СКВУ обрано 28 осіб, з чого майже половина припадає на США і Канаду, де буде осідок СКВУ, а решта на інші країни в Західній Європі, Австралії і південній Америці.

До позитивних сторінок цього важливого Конгресу треба віднести його назагал добру організаційну підготовку і ведення під час Конгресу, що (ведення) треба завдячувати Предсідникові III СКВУ, його ерудиції, елюквентності й доброму настроєві. Велику здисциплінованість і поміркованість виявило більшість делегатів, між якими можна було завважити велике число ветеранів українського організованого життя у громадсько-культурній і в політичній ділянках. Натомість слабше випали чомусь церковно-релігійні справи, пов'язані з цим Конгресом. Дуже добре й правильно заманіфестував себе український науковий світ.

Натомість доволі нетактовно, а в деяких місцях навіть кривдяче віднеслися деякі частини цього Конгресу до найновішої української історії і сучасного стану, що не говорить нічого доброго зокрема про тих, які під час офіційних прийнять пригадували собі різні події, навіть такі, що не приносили слави нашій національній справі, однак не пригадали собі Акту 30 червня 1941 року, УПА, УГВР, АБН, не згадуючи вже про їхніх творців і речників. З цього можна витягнути для майбутнього лише одну науку: на світові Конгреси вільних (!) українців підбирати репрезентацію з таких осіб, в яких ще добра пам'ять, а душа не обросла чужиною.

ВІТАЄМО НАШОГО ЮВІЛЯТА

В неділю 3-го грудня, 1978 року, в Торонто, Канада, відбулося офіційне відзначення бенкетом 30-ліття українського націоналістичного тижневика — «Гомону України».

Історія постанови і тридцятилітньої діяльності «Гомону України», що лягла в основу програми Ювілейного Свята, це у загальних зарисах частина історії нашого націоналістичного Руху взагалі, а зокрема доволі велика частина нашої дії поза межами Рідних Земель в ім'я державницьких змагань за самостійність і незалежність України. В цьому відношенні, як також і в зв'язку зі всіма потребами щоденного життя українських поселень на чужині, головню в Канаді і США, «Гомін України» відіграв напевно визначну роль.

Відмічаючи тією короткою згадкою Ювілейні святкування «Гомону України» з нагоди його 30-ліття, Редакція «Визвольного Шляху» і Дирекція УВС висловлюють цим шляхом нашому Ювіліятові найсердечніші признання та побажання многих літ і дальшої успішної праці для добра українського народу й України.

Редакція «Визвольного Шляху»
Дирекція УВС

**СЛОВО ГОЛОВИ ПРОВоду ОУН НА ПОХОРОНІ СЛ. ПАМ.
ПРОФ. ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЕНКА В ЛОНДОНІ, 15.12.1978 р.**

Високопреподобні Отці, Жалібна Громадо, Подруги і Друзі!

Від близького друга Покійного Професора прийшла телефоном сумна вістка до далекої країни: »Професор Василенко помер«. »Це була велика Людина...« — зі смутком в голосі кінчалася інформація. І справді, знову відійшов від нас ще один незвичайний борець-націоналіст-революціонер, довголітній провідний член революційної ОУН ще з Рідних Земель, з Київщини, Тереновий Провідник ОУН, член Політичної Ради ОУН, а згодом через довгі роки член Головної Ради ОУН, високої якості політичний інтелект, небуденний знавець підросійської сучасної дійсності, глибокий аналітик, революційно-визвольних процесів в Україні і, понад усе, непересічний знавець ворога Росії, російського імперіялізму у всіх його видозмінах.

Його велика заслуга у тому, що він безперервно, систематично і планоно, при кожній нагоді й у всяких обставинах пригадував, як старинний Катон, що »російську імперію треба знищити!« Він завжди віднаходив нові й нові аспекти дії ворога, розкривав його нові підступні заходи, та вмів добачати ворога всюди, де він лише діяв і перестеретти перед небезпеками. Хто мав нагоду хоч би один раз говорити з Покійним, то назавжди залишився у нього спогад про Людину, яка поза любов'ю Батьківщини-України і глибинною кожночасною свідомістю небезпек для неї з боку російського ворога, нічого іншого вищого не знала! Його широка, як степ, наддніпрянська душа не могла бачити України іншою, як революційною проблемою світової політики. Нічого льокального, нічого партикулярного у нього не було. Це був великий СОБОРНИК І САМОСТІЙНИК, для якого рідна нація була понад усе! Він ніколи не знав Збруча! Для нього Україна — це було одне, велике, інтегральне, суцільне і неподільне! Уся Україна — це був для нього один великий П'ємонт оновлення і відродження ідейного, етичного, духового упавшого світу!

До кінця свого скромного, повного останніми часами терпіння життя, безпретенсійного, життя Вояка Революції, якому доля не щадила ударів — Він залишився Людиною погідної, лагідної вдачі. Завжди усміхнений і привітний, уважливий до кожного, тонкий у почуваннях, завжди примирливий, що зчаста лише самою своєю появою вносив розпущення в інколи загострену атмосферу — променював свій олімпійський античний спокій на оточення. Важко уявити, що такої Людини вже не стало! Важко уявити, що ніколи на цьому світі ми вже його не побачимо! А як радісно було з ним перебувати! Як чудесно Він вмів промовляти! З якою вірою, з яким фанатизмом українського патріота він з трибуни сотні і сотні разів пригадував нам, мов античний філософ, про загрозу російського імперіялізму для України і ве-

лич українських ідей, велич древнього Києва, що вийде остаточно переможним з смертельної боротьби проти Московії, якщо людство не має пропасти у російській темряві і руїні.

Віра в Україну тримала його у важких хвилинах життя, коли мусів переходити ехидний тиск ворога, шантажі і погрози, які приймав зі стоїчним спокоєм вдумливої людини. Покійний був глибоко віруючим християнином і еднав українську патріотичну ідею з християнською героїчною ідеєю Києва св. Антонія і Теодозія Печерських і Запорізької Січі. Він був вірний Церкві Мучеників Великих Митрополитів Липківського і Борецького, нашій УАПЦ, що її патріярше завершення лежить у традиціях Великого Митрополита Петра Могили. Конфесійна толеранція і об'єднання наших Церков було мрією великого СОВОРНИКА ідеї і чину.

Незабутний Покійний Професор — це була відкрита, щира, типово українська душа прадідівського козацького роду.

І так з волі Всевишнього його фізично вже немає між нами, але своїм духом він серед нас живе і жити буде, а славна пам'ять про Нього останеться в українському народі на віки!

Революційна ОУН втратила одного з найбільших соборників з-поміж своїх рядів, який останеться назавжди прикладом для всього Активу революціонерів-націоналістів!

Спи, Друже, спи, про долю-волю тихо сни, про долю-волю Вітчизни, чи можуть бути кращі сни?

Воюючи Україна з вдячністю запише у свою історію Твоє славне ім'я, Твою самопосвяту, Твою любов до Батьківщини, Твоє горіння її ідеєю! А Всевишній Господь прийме Твою благородну душу у вічне життя!

Поклін Тобі в останню дорогу від усіх нас — націоналістів-революціонерів, від Проводу революційної ОУН і від мене особисто!

Ярослав Стецько

Відчитав Михайло Гринюк.

Президія Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців у великому смутку повідомляє українську спільноту у вільному світі, що в понеділок, 25-го грудня 1978 р. у вечірніх годинах несподівано помер на удар серця на 67-му році життя у Філядельфії, США

Високопреосвященніший Архієпископ ЙОСИФ М. ШМОНДЮК,

Митрополит Української Католицької Церкви в Америці. Сл. п. Митрополит Йосиф М. Шмондюк був співтворцем СКВУ в 1967 р. і на останньому III Конгресі СКВУ був обраний членом Президії Секретаріату СКВУ від Української Католицької Церкви в США. Будучи першим найвищим Ієрархом Української Католицької Церкви, що народився в Америці, покійний Владика був визначним українським като-

лицьким провідником та примірно-жертвенним громадянином української громади в США, лідержуючи та співпрацюючи з Українським Конгресовим Комітетом Америки та українськими науковими і громадськими організаціями. Покійний Владика був членом українського католицького Синоду та Конференції американських католицьких єпископів. Хай пам'ять про нього живе вічно серед нас!

Першого січня 1979 року у Воррен, Міч., США — несподівано помер на 58-му році життя

сл. п. майор ПЕТРО МИКОЛЕНКО («БАЙДА»),

визначний старшина УПА, член Видавничого Комітету і Редакційної Колегії «Літопису УПА».

Майор *Петро Миколенко* походив з Полтавщини, де закінчив середню школу й технікум. Опісля він пройшов старшинську школу червоної армії і брав участь в боях з німцями в 1941 році. В 1943 році він вступив до УПА, де був командиром Придніпрянського відділу УПА в Карпатах. Згодом він став заступником командира Лемківсько-перемиського тактичного відтинка УПА («Лемко») й курінним Перемиського куреня УПА, в склад якого входили сотні під командою «Бурлаки», «Громенка», «Крилача» і «Ластівки». Прибувши в Західню Німеччину наприкінці 1947 року, він був вибраний старшинською радою на командира «Рейдуючих частин УПА».

В роках 1948-1950 він був теж заступником шефа Місії УПА закордоном. Після приїзду до США наприкінці 1950 року, він став членом Об'єднання кол. Вояків УПА у США і Канаді, в якому він був кількаразово головою та членом управи. Рівночасно з тим він брав активну участь в українському політичному, громадському та церковному житті. В США покійний закінчив інженерні студії й працював по своїй професії у «Дженерал Моторс».

В останніх роках майор *Петро Миколенко* брав участь у працях редакції і видавництва «Літопису УПА», працював над своїми споминами та підготовляв до друку денники сотень Перемиського куреня УПА. Похоронений 5.1.1979 р. на українському православному цвинтарі у Бавнд Брук.

Покійний залишив у великому смутку дружину Віру, дочку Марусю, зятя Леонарда і сина Ореста.

Вічна Йому пам'ять!

На бажання родини, замість квітів на могилу Покійного просимо складати пожертви на Видавничий Фонд «Літопису УПА»

Видавництво «Літопис УПА»

З глибоким болем і смутком повідомляємо читачів нашого журналу й українське громадянство, що у вівторок 26-го грудня, 1978 року, помер у Лондоні на 62 році життя

сл. п. МИКОЛА КЛИМЕНКО-ВЕРЕС,

поет, прозаїк, довголітний співробітник нашого журналу й громадський працівник на культурній ниві.

Сл. п. Микола Клименко-Верес народився 1-го січня, 1917 року, на Уманщині. Його батько загинув під час Визвольних Змагань, а матір зазнавала переслідувань зі сторони московсько-большевицької влади. Виростаючи під наглядом дальшої рідні, Покійний спромігся закінчити середню школу, а згодом навчався в Київському лісотехнічному інституті, де в нього зродилося поглиблене зацікавлення до літератури, музики, співу й театрального мистецтва, що згодом виповнило велику частину його трудолюбивого життя. Скриваючись перед арештами та приховуючи своє соціальне походження, Покійний мандрував деякий час по українських містах, а відтак продістався до Румунії, звідки переїхав, під час німецької окупації України, до Тернополя, де працював актором в тамошньому театрі. Його побут в Тернополі зродив у Покійного зацікавлення до ідей і боротьби ОУН-УПА, з чим він вийшов при кінці війни на чужину та остався вірним цим ідеям до кінця свого життя. У Великій Британії Він написав багато ліричних і високопатріотичних віршів та поем, що увійшли у збірку «В чужинних приплавах», працював актором у театрі в Брадфордї, писав новелі, реферати і підручники, навчав у школі, а рівночасно займався іншою громадською роботою. В 1961 році Покійний перенісся до Лондону й поступив на працю в Головні Управі СУБ-у, стаючи співредактором «Української Думки», воєцького журналу «Сурмач» і дитячого журналу «Юні Друзі».

Постійна туга Покійного за Україною, а зокрема за золотoverхим Києвом, була неустанною супутницею Його невибагливого життя, що вкінці прискіпила Його смерть. На протязі останніх півтора року Покійний допомагав у редагуванні нашого журналу.

Похорон Покійного відбувся в середу 3-го січня, 1979 року.

Хай чужа земля буде Йому легкою!

Вічна Йому Пам'ять!

Редакція «Визвольного Шляху»
і Дирекція УВС

ЗАСТУПНИКИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

АВСТРАЛІЯ:

Fokshan Library & Book Supply
16 a, Prospect Street,
GLENROY, Vic. 3046. Australia.

АВСТРІЯ:

M. Petruszczak
Watzmannstr. B. A/Z 2.
Salzburg-Aigen.

АРГЕНТИНА:

W. Zastawnyj
1425 Soler, 5039 — BS AIRES
Rep. ARGENTINA

БЕЛЬГІЯ:

Omelan Kowal
Bd. Charlemagne, 72. Bruzelles, 4.

КАНАДА:

The League for the Liberation
of Ukraine, 140 Bathurst St.,
Toronto, Ont., Canada M5V 2R3

НІМЕЧЧИНА:

"Shlach Peremohy"
München, 8.
Zeppelinstr. 67.

ПАРАГВАЙ:

I. Lytwynowych
Casilla de Correo, 70,
Encarnation.

ФРАНЦІЯ:

Union des Ukrainiens de France
186, Bld. St. Germain
75—Paris, 9^e

США:

Mr. H. Cebrij
136 - 2nd Ave.,
New York, N.Y. 10003,
U.S.A.

Чикаго і околиця:

Bohdan Kaszuba
6427 W. Forest Preserve Drive,
Harwood Heights, Ill. 60656

Дітройт і околиця:

Mr. Ilko Rozak
5051, Sobieski
Detroit, Mich. 48212

Ціна цього числа в Кольпортерів і Заступників — £1.00 або 2.80 дол.
Всіх Кольпортерів і Передплатників поза Великобританією просимо роз-
раховуватися з нашими Заступниками. Про кожну зміну адреси просимо
повідомляти головку Адміністрацію в Лондоні.

**«ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ» — ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ
ВСІХ: КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ. СЛУ-
ЖИТЬ ТІЛЬКИ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ЙОГО
БЕЗКОМПРОМІСОВІЙ БОРОТЬБИ ЗА УССД!**

**СПОВНІТЬ СВІЙ ОБОВ'ЯЗОК: ВПЛАТІТЬ ПЕРЕДПЛАТУ,
ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ТА
РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЙОГО ВСЮДИ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ.**